

ขอบเขตของคำเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้

ค้ำจุนมุ่งหมายของการให้คดีชำระหนี้เสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ก็เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าหนี้ได้กลับสู่ฐานะหรือมีผลประโยชน์เหมือนดังว่าได้มีการชำระหนี้กันสมบูรณ์แล้ว จึงมีปัญหาว่าขอบเขตของความเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้อันพึงเรียกว่าสินไหมทดแทนได้นั้นมีอย่างไร กล่าวอีกนัยหนึ่งเจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างไรบ้าง

ตามหลักกฎหมายไทยก็เช่นเดียวกับกฎหมายของนานาประเทศที่ส่วนใหญ่มักจะได้อำนาจบัญญัติของกฎหมายกำหนดขอบเขตของความเสียหายเป็นหลักกว้าง ๆ ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ซึ่งบัญญัติว่า

"การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว"

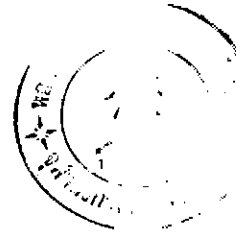
จากขอบเขตของการเรียกค่าเสียหายตามนัยมาตรา 222 นี้ เราจึงสรุปได้ว่าขอบเขตของค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้อันอาจเรียกให้คดีใช้กันได้นั้น ต้องเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อ

1. ความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้
2. ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

อย่างไรเป็นความเสียหายเช่นที่ตามปรกติย่อมเกิดขึ้น และอย่างไรเป็นความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ และกรณีที่เกี่ยวข้องจะต้องคาดเห็นพฤติการณ์พิเศษตั้งแต่เวลาใดจึงถือว่าดวงหน้าก่อนแล้ว เราจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป แต่ก่อนจะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้น เราน่าจะมาทำความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีความรับผิดชอบในผลของความเสียหายกันก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่องความเสียหายตามนัยมาตรา 222 ต่อไป

โดยที่มิได้มีบทบัญญัติของกฎหมายในที่ใดได้อธิบายไว้ว่า ความเสียหายเช่นที่ตามปรกติย่อมเกิดขึ้น หรือความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ เป็นอย่างไร และมีลักษณะเช่นใด หรือหลักกฎหมายไทยเราใช้หลักความรับผิดชอบอย่างไร ผู้เขียนจึงเห็นว่าเนื่องจากตามหลักกฎหมายไทยนั้น ได้มีพื้นฐานมาจากหลักกฎหมายต่างประเทศหลายประเทศ จึงน่าจะเปรียบเทียบหลักกฎหมายต่างประเทศมาเป็นแนวทางเพื่อศึกษาไปถึงหลักกฎหมายไทยต่อไป โดยจะกล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้น หลักความรับผิดชอบและขอบเขตของหลักกฎหมายในแต่ละประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1 ทฤษฎีว่าด้วยควมรับผิดชอบในความเสียหาย

ตามหลักกฎหมายแต่ละประเทศ โดยบทบัญญัติของกฎหมายเองนั้นมิได้วางหลักไว้เป็นการแน่นอนว่าความเสียหายอย่างไรจึงจะให้อำนาจและชดเชยค่าเสียหายกัน ทั้งนี้เพื่อให้ปรับใช้กับทุกกรณีที่เกิดขึ้น หากวางหลักเป็นการตายตัวไปแล้ว เหตุที่เกิดขึ้นหรือในแต่ละคดีนั้นขอเท็จจริงนั้นย่อมจะไม่เหมือนกัน ทำให้กฎหมายไม่อาจปรับใช้กับทุกคดีได้ ดังนั้นกฎหมายในแต่ละประเทศจึงมักจะวางหลักไว้กว้าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าความเสียหายอย่างใดบ้างจึงควรให้มีการชดเชยค่าเสียหายกัน เพราะผลของความเสียหายบางอย่างก็ไกลเกินไปและอยู่นอกขอบเขตที่เขาควรจะได้รับผิด จึงเป็นหน้าที่ของศาลและนักนิติศาสตร์ที่จะต้องหาหลักเกณฑ์ปรับแก้ปัญหาต่าง ๆ ว่าผลที่จะต้องรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในขอบเขตอย่างไร จึงจะต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย นักนิติศาสตร์อเมริกันกล่าวว่า ปัญหาข้อนี้คงพิจารณาข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยอาศัยหลักตรรกวิทยา ความคิดธรรมดา ความยุติธรรม นโยบายและบันทึกฐานที่มีมา ฯลฯ เป็นตัวอย่างตามที่ได้มีผู้ซึ่งได้เคยใช้วิธีการพิจารณาโดยตระหนักแล้วลงความเห็นวินิจฉัยไว้เป็นแบบอย่างในกรณีนั้น ๆ ควรมีความรับผิดชอบหรือไม่เพียงใด⁽¹⁾ แต่อย่างไรก็ตามศาลในประเทศต่าง ๆ ก็ไม่พยายามวางหลักในเรื่องนี้เป็นแต่วินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยนั้นเป็นเหตุให้เกิดผลอย่างไร เป็นผลตามปกติหรือผลพิเศษ และจำเลยควรต้องรับผิดชอบหรือไม่ ซึ่งผลการพิจารณาดังกล่าวก็หาแสดงหลักอันซึ่งยึดถือได้ไม่ มีแต่แก่นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันได้วางหลักเป็นทฤษฎีในเรื่องนี้ไว้ แต่ก็ยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่บ้าง ทฤษฎีที่ถือได้ว่าสำคัญมีอยู่ 2 ทฤษฎี ซึ่งมีหลักแตกต่างกัน⁽²⁾ คือ

(1) Prosser., Torts, ed. 2, no. 47, p. 257

จิตติ ดิงสภักดิ์, ถ้อยอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 240

(2) เรื่องเดียวกัน, หน้า 240 - 242

1. ทฤษฎีเงื่อนไข หรือทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุ (l'équivalence des conditions, la conditions sine qua non) ทฤษฎีนี้ถือกันว่าหากปรากฏว่า ถ้าไม่มีการกระทำที่ถูกลกล่าวหาแล้ว ผลจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น ต้องถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลอันเกิดจากการกระทำที่ถูกลกล่าวหา ผลอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายเหตุหรือหลายประการ ถ้าเหตุอันหนึ่งคือการกระทำของผูถูกลกล่าวหาแล้วผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ายังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยอีกเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุทุก ๆ เหตุมีน้ำหนักเท่ากัน จะถือว่าเป็นแต่เหตุบางประการเท่านั้นที่ก่อให้เกิดผลนั้นขึ้นหาได้ไม่ เพราะถ้าไม่มีเหตุทุกประการเหล่านั้นรวมเข้าด้วยกันแล้ว ผลก็ย่อมไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น ซึ่งมีบางท่านเรียกทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุ เพราะหลักที่จะวินิจฉัยว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลหรือไม่ต้องตั้งคำถามว่า ถ้าไม่มีการกระทำเช่นนั้นผลจะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าไม่เกิดถือว่า เป็นผลจากการกระทำ แต่ถ้าไม่มีการกระทำเช่นนั้น ผลก็ยังเกิดอยู่นั่นเอง ถือว่าผลที่เกิดขึ้น มีไรผลของการกระทำดังกล่าว

2. ทฤษฎีมีมูลเหตุเหมาะสม (Causalité adéquate) ทฤษฎีนี้ถือว่าในบรรดาเหตุทั้งหลายที่ก่อให้เกิดผลขึ้นนั้น ในแง่ความรับผิดชอบของผู้กระทำกรใด ๆ แล้ว เฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เท่านั้นที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบ โดยต้องพิจารณาว่าตามความรู้ความชำนาญของมนุษย์ ผลอาจจะเกิดจากการกระทำของผู้กระทำหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องไม่ห่างไกล จนตามความคิดของคนธรรมดาไม่สามารถจะคาดหมายได้

ขอแตกต่างของทฤษฎีทั้งสอง

ระหว่างทฤษฎีทั้งสองจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันดังนี้

ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม ให้รับผิดชอบเฉพาะในผลของความเสียหายปกติที่เกิดจากการกระทำของฝ่ายที่กระทำผิดเท่านั้น มิให้รับผิดชอบเลยไปถึงผลอะไรก็ได้ที่เกิดขึ้นและห่างไกลจากการกระทำอันเป็นผิดนั้น ซึ่งมีไรผลของความเสียหายตามปกติ สำหรับผลของ

ความเสียหายที่จะเป็นปรกติหรือไม่นั้น วัตถุประสงค์ของวิญญูชน หรือคนธรรมดาว่า ผลเช่นนั้นจะเป็นผลตามปรกติหรือไม่ ถ้าโดยมาตรฐานจากความรู้สึกนึกคิดของวิญญูชนว่าเป็นผลตามปรกติแล้ว จำเลยก็ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าโดยความรู้สึกนึกคิดของวิญญูชนแล้ว ไม่อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลตามปรกติของการกระทำผิดแล้ว แม้จะเป็นผลที่เกิดแต่การกระทำผิดนั้นจำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบ⁽¹⁾

ส่วนทฤษฎีเงื่อนไข หรือทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุนั้น ถือเอาผลโดยตรงของการกระทำผิดเป็นสำคัญ โดยถือว่าถ้าไม่มีเหตุหรือเงื่อนไขคือการกระทำผิดเช่นนั้น ผลก็จะไม่เกิดขึ้น ก็ต้องรับผิดชอบถึงแม้ว่าผลนั้นจะเป็นผลปรกติหรือไม่ก็ตาม คือถึงแม้จะมีใครโดยปรกติที่เกิดขึ้น แต่ก็เป็นผลโดยตรงของการกระทำผิดนั้น จำเลยต้องรับผิดชอบ และถึงแม้ผลที่เกิดขึ้นนั้นจะมีมูลเหตุมาจากเหตุหลายประการก็ตาม ถ้าถือว่าเหตุที่จำเลยได้กระทำลงไปก่อให้เกิดผลเช่นนั้นได้ จำเลยก็ต้องรับผิดชอบโดยไม่ต้องคำนึงว่ายังมีเหตุอื่น ๆ อีกที่ก่อให้เกิดความเสียหาย⁽²⁾

ข้อดีและข้อเสียของทฤษฎีทั้งสอง

ทฤษฎีทั้งสองนั้นต่างก็มีข้อดีและไม่ได้อยู่ด้วยกัน คือ

ทฤษฎีเงื่อนไขหรือทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุ นั้น มีข้อดีคือถือหลักว่าถ้าไม่มีการกระทำของผู้ใด ความเสียหายจะไม่เกิดขึ้นจึงต้องรับผิดชอบ เป็นหลักที่ตรงกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ และถูกต้องตามหลักนิติธรรม (Restituo in Integrum) เพราะได้รับ ความเสียหายเป็นจำนวนเต็มตามความเสียหายแม้ในส่วนที่มิได้คาดหมายว่าจะเกิดความเสียหายขึ้น แต่ถ้าเป็นผลโดยตรงของการกระทำผิด ผู้เสียหายก็ย่อมได้รับชดเชยความเสียหาย

(1) จิตติ ตึงภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 240 - 242

(2) เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

หายนั้นด้วย

แต่มีข้อเสียเพราะอาจทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบยาวไปโดยไม่มีขอบเขตตลอดจนถึงความเสียหายที่ไม่มีใครอาจคาดหมายได้ก็ยังคงต้องรับผิดชอบ คือถ้าความเสียหายเป็นผลของการกระทำผิดนั้นจะมีจำนวนมากและห่างไกลเพียงใดถ้ามีความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุและผลแล้วผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบ⁽¹⁾

ส่วนทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้น ที่ถือว่าผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบเป็นผลที่ตามปรกติควรเกิดจากการกระทำของผู้กระทำนั้นก็มีข้อดีเป็นการจำกัดความรับผิดชอบผู้กระทำให้รับผิดชอบน้อยลง คือมีขอบเขตแคบเพียงรับผิดชอบเฉพาะผลที่ตามปรกติจะเกิดขึ้นจากการกระทำผิดเท่านั้น ความผิดอื่นที่มีไ้ผลตามปรกติจำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ตามมีข้อเสียที่จำกัดผลที่เป็นผลตามปรกติหรือแคบเพียงภายในวงที่ผู้กระทำควรได้คาดเห็นเท่านั้น ซึ่งขัดกับความ เป็นจริงหรือผลตามหลักนิติธรรมดังกล่าวข้างต้นที่อาจมีความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการกระทำของจำเลยแท้ ๆ แต่จำเลยผู้กระทำกลับไม่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่มีส่วนทำอะไรผิดเลยต้องรับบาปเคราะห์ไปโดยลำพังตามยถากรรม⁽²⁾

เมื่อได้ทราบถึงทฤษฎีแห่งความรับผิดชอบและข้อดีข้อเสียของทฤษฎีทั้ง 2 แล้ว ปัญหาที่จะศึกษาต่อไปคือขอบเขตของหลักกฎหมายต่างประเทศบางประเทศที่สำคัญในเรื่องความรับผิดชอบอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้และหลักทฤษฎีที่หลักกฎหมายแต่ละประเทศนำมาใช้รับกับคดีที่เกิดขึ้นว่าแต่ละประเทศใช้ทฤษฎีอะไรบ้างเป็นหลักในความรับผิดชอบอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) จิตติ ตึงศภทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 240 - 242

(2) เรื่องเดียวกัน, หน้า 245 - 246

3.1.1 หลักกฎหมายต่างประเทศ

1) หลักกฎหมายญี่ปุ่น

สำหรับขอบเขตของคำสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น หลักกฎหมายญี่ปุ่นยินยอมให้เรียกกันได้เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ก่อให้เกิดผลที่มีความสัมพันธ์กับเหตุเท่านั้น และไม่ยอมให้ชดเชยกันในความเสียหายอื่น ๆ ที่นอกจากนี้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเสียหายนั้นจะต้องเป็นความเสียหายที่ใกล้ชิดและไม่ไกลกับเหตุ และคำสินไหมทดแทนนั้นต้องชดเชยโดยลำดับไม่ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นจะเป็นไปโดยตรงหรือโดยอ้อมหรือไม่ว่าความเสียหายนั้นจะแน่นอนหรือไม่แน่นอน ซึ่งหมายความว่าผลประโยชน์ที่ถูกทำลายนั้นจะแท้จริงหรือเป็นผลประโยชน์ในอนาคตก็ตาม⁽¹⁾ ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนี้ในหลายประเทศมีอยู่ในวงแคบเฉพาะความเสียหายที่แน่นอนเท่านั้น โดยมีขอบเขตของการเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 416 ซึ่งมีบัญญัติว่า⁽²⁾

"การเรียกเอาคำสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ได้แก่การเรียกคำสินไหมทดแทนโดยเจ้าหน้าที่ สำหรับความเสียหายเงินที่ตามปรกติย่อมเกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้"

เจ้าหน้าที่อาจเรียกร้องคำสินไหมทดแทน แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นจากพฤติกรรมพิเศม ถ้าผู้กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้น"

(1) de Becker J.E., The Principles and Practice of the Civil Code of Japan, p. 264 - 278

(2) จุฑา กุลบุศย์, คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ญี่ปุ่น คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 4

ตัวอย่างเช่น ถ้าเจ้าของโรงงานได้ส่งใบสั่งสั่งสินค้าไป เจ้าผู้
 กรณีฝ่ายหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามใบสั่งนั้น ได้ละเลยไม่ปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย
 ในเวลาที่กำหนดไว้ และทำให้เจ้าของโรงงานต้องหยุดงานและได้รับความเสียหายอันเนื่อง
 มาแต่การต้องหยุดงานนั้น ซึ่งความเสียหายดังกล่าวเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลตาม
 ประกติ และลูกหนี้ผูกพันที่จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน เมื่อความเสียหายเช่นนั้นเป็นการ
 แน่นนอน แต่ถ้าเจ้าของโรงงานได้ทำสัญญาเพื่อที่จะต้องรับผิดชอบสำหรับการผิดสัญญาต่อลูกค้า
 เป็นการพิเศษ และโดยเหตุที่การตกลงกันเป็นพิเศษระหว่างเจ้าของโรงงานและลูกค้าของ
 เขา นั้น ความสูญเสียตามนัยของการรับผิดชอบดังกล่าวนี้คือความเสียหายที่เกิดขึ้นจากพฤติการณ์
 พิเศษและลูกหนี้ผูกพันที่จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน เฉพาะกรณีที่เจ้าหนี้ได้แจ้งให้ลูกหนี
 ทราบเป็นพิเศษถึงความจริงในเวลาที่ได้ส่งใบสั่งของดังกล่าวและกรณีที่ทั้งสองฝ่ายได้คาด
 เห็นถึงความสูญเสียเช่นนั้น

อย่างไรก็ดี กรณีความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นจะ
 เป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นตามที่ตามปกติหรือเป็นความเสียหายที่เกิดแก่พฤติการณ์พิเศษนั้นเป็น
 ปัญหาข้อเท็จจริงมิใช่ปัญหาข้อกฎหมาย

สำหรับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนก็มีจุดมุ่งหมาย เช่นเดียวกับหลัก
 กฎหมายไทย คือเพื่อทำให้ฐานะของเจ้าหนี้ใกล้เคียงกับฐานะที่เขาควรจะได้รับ
 ถ้ามีการชำระหนี้กันโดยครบถ้วนสมบูรณ์

โดยหลักตามมาตรา 416 ของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น นั้น
 จะเห็นได้ว่าหลักกฎหมายญี่ปุ่นตรงกับหลักตามทฤษฎีของเคอูเหมาะสม คือผู้กระทำต้องรับผิดชอบ
 เฉพาะในผลปกติที่เกิดจากการกระทำของตนและต้องเป็นความเสียหายที่ใกล้ชิดกับเหตุ
 และไม่ยอมให้มีการชดเชยกันในความเสียหายอื่น ๆ นอกจากค่าเสียหายที่ตามปกติจะเกิดขึ้น
 แต่อย่างไรก็ดีในวรรค 2 ของมาตรา 416 ดังกล่าว กฎหมายยินยอมให้มีการชดเชยค่าเสียหาย
 แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดจากพฤติการณ์พิเศษ ถ้ากรณีที่เกี่ยวข้องกับคู่ภาคเห็นหรือ
 ควรจะได้อาคัดเห็นพฤติการณ์เช่นว่านั้น

จากหลักกฎหมายและคำพิพากษาของศาลฎีกาชั้นต้น กฎหมายผู้ไม่จำกัดความรับผิดอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ เพียงเพื่อความเสียหาย เช่นที่ตามปกติและความเสียหายพิเศษที่ผู้กรณีใดคาดเห็นหรือควรได้คาดเห็นเท่านั้น มิให้รับผิดในความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนี้เป็นไปตามทฤษฎีมูลเหตุเฉพาะอย่าง จึงกล่าวได้ว่าโดยหลักกฎหมายและนักนิติศาสตร์ชั้นต้นนั้นยอมรับให้มีความรับผิดในความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ เฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเท่านั้นเท่านี้ ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ

2) หลักกฎหมายฝรั่งเศส

ตามหลักกฎหมายฝรั่งเศสได้มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนและขอบเขตในการกำหนดโดยมีหลักดังต่อไปนี้คือ

ศาลเป็นผู้กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ลูกหนี้ ผู้ได้รับความเสียหาย โดยมีขอบเขตตามมาตรา 1150 - 1151 ว่า

เจ้าหนี้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาแต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้นอาจเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนที่เกิดได้โดยตรง อันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นและเป็นค่าสินไหมทดแทนที่ต้องได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นได้นับแต่ทำสัญญาเท่านั้น ที่เจ้าหนี้จะเรียกร้องได้ และไม่อาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางอ้อมและอันอาจจะได้คาดเห็นได้

แต่อย่างไรก็ตาม กรณีไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้เกิดจากกลฉ้อฉลของลูกหนี้ ลูกหนี้ก็ต้องชำระค่าสินไหมทดแทน แม้ไม่อาจคาดเห็นหรือมิได้คาดเห็นมาก่อภัยก็ตาม

ซึ่งหมายความว่า ในกรณีที่ลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามชำระหนี้โดยลูกหนี้มีเจตนาทุจริตต่อเจ้าหนี้ ขณะเกิดมีความเสียหายอันเกิดแต่การนั้น ซึ่งโดยหลักแล้ว

ลูกหนี้จะรับผิดชอบเพียงเท่าที่ลูกหนี้ได้คาดเห็นความเสียหายนั้น หรือควรจะได้คาดเห็นความเสียหายนั้น แต่ในพฤติการณ์เช่นนี้ (ในกรณีที่ลูกหนี้ทุจริต) แม้ลูกหนี้จะมิได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นความเสียหายนั้นมากอนก็ตาม ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบและชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ และตามมาตรา 1151 นั้นค่าสินไหมทดแทนที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบจำกัดอยู่แต่เฉพาะความสูญเสียหรือกำไรที่เจ้าหนี้ขาดไป อันเป็นผลโดยตรงและทันที เนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้แทนนั้น

โดยปรกติศาลให้ค่าสินไหมทดแทนตั้งแต่วันทำสัญญา เป็นต้นไป

ตามหลักกฎหมายฝรั่งเศส ระบุว่าผู้ที่ทำผิดสัญญาจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพียงคู่ความเสียหายซึ่งอาจจะคาดคะเนได้เท่านั้น หากเกิดความเสียหายอื่นอันคู่สัญญาไม่อาจคาดคะเนได้แล้ว ผู้ที่ทำผิดทางสัญญาก็ไม่จำเป็นต้องใช้สินไหมในความเสียหายนั้นด้วย นอกจากการกระทำผิดทางสัญญานั้นประกอบด้วยจงใจของเขาคด้วย ตามมาตรา 1150⁽¹⁾ ประมวลกฎหมายแห่งฝรั่งเศส เช่น คนโดยสารรถไฟคนหนึ่งได้เอาของอันมีค่ามากมายใส่ไว้ในหีบเดินทาง เมื่อเกิดมีความรับผิดชอบทางสัญญาเกิดขึ้นแก่ผู้ขนส่ง ศาลสูงฝรั่งเศสตัดสินว่าผู้ขนส่งคงรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายเกี่ยวกับของเพียงเท่าจำนวนหนึ่งคนโดยสารตามธรรมดาที่ใส่ลงในหีบเดินทางเท่านั้น เกินกว่านั้นเรียกว่าเป็นความเสียหายอันไม่อาจคาดคะเนได้ ผู้ขนส่งไม่จำเป็นต้องใช้ค่าเสียหาย

อย่างไรก็ตามหลักตามมาตรา 1150 - 1151 นี้ ได้มีนักนิติศาสตร์บางกลุ่มคัดค้านว่าเป็นการผิดหลักนิติธรรม (Restituo in Integrum) เพราะ

(1) Art. 1150, Le débiteur n'est tenu que des dommages et intérêts qui ont été prévus ou qu'on a pu prévoir lors du contrat lorsque ce n'est point par son dol que l'obligation n'est point exécutée.

ไม่อาจได้รับชำระหนี้เป็นจำนวนเต็มตามความเสียหายที่ไต่เสียไปจริง

การคำนวณค่าเสียหายในปัจจุบันถือว่า อาจที่ราคาวันที่ศาลตัดสิน เพราะราคาที่สูงขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปก็เป็นค่าเสียหายที่อาจสังเกตเห็นได้ (แนวคำพิพากษาของศาลก็ให้ใช้วันที่ศาลตัดสินเป็นใหญ่) แต่มีบางกรณีที่ยังไม่ยอม⁽¹⁾

สำหรับหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสนั้น เมื่อพิจารณาจากขอบเขตของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1150 - 1151 แล้ว จะเห็นได้ว่าค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น ให้เรียกร้องเอาได้เฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยตรงอันเนื่องจากการไม่ชำระหนี้เท่านั้น ซึ่งก็คือค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลปรกตินั้นเอง นอกจากนี้ยังอาจเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นได้นับแต่ทำสัญญา และไมอาจเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางอ้อมและไมอาจคาดเห็นได้ ซึ่งโดยหลักจะเห็นว่าเป็นเช่นเดียวกับกฎหมายญี่ปุ่น คือ ให้รับผิดชอบในความเสียหายตามทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม คือ จำกัดความรับผิดชอบเพื่อผลโดยตรงและเท่าที่คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ดีหลักกฎหมายฝรั่งเศสยังมีพิเศษต่างไปจากกฎหมายญี่ปุ่น คือ ในกรณีฉ้อฉลของลูกหนี้ในการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ถ้าการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้เกิดโดยความจงใจทุจริตของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ต้องชำระค่าสินไหมทดแทน แม้ไมอาจคาดเห็นหรือมิได้คาดเห็นมากจนก็ตาม ซึ่งโดยหลักดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นการลงโทษให้ลูกหนี้รับผิดชอบมากขึ้นในกรณีที่ลูกหนี้ทุจริตไม่ชำระหนี้ด้วยความจงใจ ฉ้อฉล เจ้าหนี้ ความปรกตูลูกหนี้จะรับผิดชอบเฉพาะเท่าที่ลูกหนี้ได้คาดเห็นความเสียหายนั้น หรือควรจะได้คาดเห็นความเสียหายนั้น แต่ในกรณีที่ลูกหนี้ทุจริตความรับผิดชอบของลูกหนี้จะครอบคลุมถึงความเสียหาย

(1) Georges HUBRECHT NOTIONS ESSENTIELLES DE DROIT CIVIL, HUITIÈME ÉDITION, SIREY 1970, p. 200 - 201

ที่ถูกเห็นไม่ชัด จะคาดเห็นหรือไม่ควรจะคาดเห็นด้วย ซึ่งถือว่าในส่วนนี้ เป็นการวินิจฉัยความรับผิดชอบความรับผิดเบาแก่ความผิด มิใช่โดยเหตุที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักกฎหมายฝรั่งเศสเน้นไว้หลักความรับผิดชอบอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ความผิดบัญญัติเฉพาะสม เช่นเดียวกับกฎหมายญี่ปุ่น

3) หลักกฎหมายอังกฤษ

การเรียกค่าเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ ก็คือการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแก่การผิดสัญญาตนเอง ในหลัก Common Law เป็นทางแก่สำหรับเจ้าหนี้ที่ไม่ได้รับการชำระหนี้ ซึ่งในกฎหมายอังกฤษได้ยอมรับจะให้มีการชดเชยความเสียหายแก่ค่าเสียหายอย่างกว้างขวางและเป็นการทั่วไปมากกว่าการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการเรียกค่าเสียหายในกฎหมายอังกฤษหรือกฎหมาย Common Law จึงน่าสนใจศึกษามาก เพราะการที่กฎหมายยอมรับให้มีการเรียกค่าเสียหายกันได้อย่างกว้างขวางย่อมแสดงว่าหลักการในการเรียกค่าเสียหายตามหลักกฎหมาย Common Law นั้นเมื่อจะแพ่งให้การชำระหนี้ได้อย่างยุติธรรมพอสมควร จึงมีการยอมรับกันมากกว่าการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง

โดยจุดมุ่งหมายของการให้ชดเชยด้วยค่าเสียหายอันเกิดแก่การผิดสัญญาก็คือ เพื่อทำให้คู่กรณีฝ่ายที่เสียหายได้กลับคืนฐานะทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับที่เขาจะได้รับตราสัญญาได้มีการปฏิบัติโดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับนานาประเทศ ซึ่งเดิมก่อนปี 1854 นั้นหลักกฎหมายอังกฤษที่นำมาใช้รับกับคดีต่าง ๆ ในการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นยังไม่ผู้จะแบ่งแอนและเป็นหลักเกณฑ์สมบูรณ์เท่าใดนัก แต่ในปี 1854 ได้มีคดีที่สำคัญคือ คดี Hadley v. Baxendale ได้วางหลักในการคำนวณค่าเสียหาย โดยผู้พิพากษา Alderson B ไว้เป็นหลักทั่วไปดังนี้

เมื่อคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่ายได้ทำสัญญากัน และฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ปฏิบัติตามสัญญานั้น ค่าเสียหายที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งควรได้รับอันเนื่องมาแต่การไม่ปฏิบัติตามสัญญา

นั้น ควรจะเป็นจำนวนที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมและมีเหตุผลที่จะตัดสินให้เป็นผลธรรมดา ก็คือเป็นผลตามปรกติที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ นั้น หรือจะต้องเป็นผลที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้ไตร่ตรองไว้ก่อนแล้วว่าจะเกิดขึ้นในเวลาที่เขาทำสัญญากันและเป็นผลที่เป็นไปได้ของการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้น

ซึ่งจากหลักดังกล่าว เราอาจแบ่งความรับผิดชอบที่เกิดจากการผิดสัญญาตามหลักกฎหมายอังกฤษได้เป็น 2 หลัก คือ

ก. การเรียกค่าเสียหายนั้นเราประเมินตามมูลค่าของความเสียหายที่เกิดขึ้น อันเป็นไปตามที่วิญญูชนจะพึงต้องเสียหายในกรณีเช่นนั้น ซึ่งหมายความว่าค่าเสียหายดังกล่าวนี้จะต้องเป็นค่าเสียหายที่ใกล้กับเหตุและเป็นค่าเสียหายที่เกิดเป็นธรรมดาจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา . ซึ่งคู่กรณีฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นควรมีเหตุผลที่ว่าใครก็อาจรู้ว่าเป็นผลธรรมดาของการไม่ปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งก็คือผลตามปรกตินั่นเอง ตัวอย่างเช่น กรณีที่คู่กรณีไปอาจส่งมอบสินค้าตามสัญญาซึ่งขายที่ไว้กับโจทก์ หลักเกณฑ์ทั่วไปในการวัดความเสียหายนั้นได้แก่การสืบให้รู้ราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาตามสัญญาและราคาตลาดหรือราคาปัจจุบันของสินค้านั้นในเวลาที่จะได้ส่งมอบกัน

ข. ค่าเสียหายที่มีใช้เป็นผลธรรมดาตามความหมายข้างต้นนั้น อาจมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าวได้ (อาจเป็นค่าเสียหายที่ใกล้กับเหตุและไม่ไกลเกินไป) ซึ่งแม้จะมีได้ก็เป็นกรณีปรกติ แต่หากกรณีได้ไตร่ตรองไว้ก่อนว่าจะเกิดขึ้น หรือคาดเห็นว่าจะเกิดขึ้น กรณีเช่นนี้คู่กรณีฝ่ายที่เสียหายเรียกค่าเสียหายได้

นอกจากนี้ในคดี The Heron II, Konfos v.

C. Czarnikow, Ltd., (1969) 1. A.C. 350 ศาลยังได้พิจารณาถึงหลักในเรื่องความสัมพันธ์และความใกล้เคียงต่อเหตุในเรื่องสัญญาและละเมิด นั้น คือความเสียหายจะต้องไม่ไกลต่อเหตุและมีความสัมพันธ์ต่อเหตุและกล่าวว่าในเรื่องการไตร่ตรองหรือคาดเห็นไว้ก่อนนั้นปัจจุบันเป็นหลักสำคัญในกฎหมายทั้ง 2 สาขา แต่ศาลสูงเห็นว่าชี้ชัดขึ้นในเรื่องการคาดเห็น

ซึ่งเกิดภายใต้หลักที่วางไว้โดยคดี *Hadley v. Baxendale* นั้น เกรงครีกว่าในเรื่องละเมิด เพราะในกรณีละเมิดนั้นในบางพฤติการณ์จำเลยอาจต้องรับผิดในผลซึ่งมิใช่ประเพณีที่อาจเกิดขึ้นหรือเป็นผลที่แท้จริง เช่นเดียวกับความผิดที่เกิดจากสัญญา

ในความรับผิดทางสัญญานั้น ความรับผิดจึงขึ้นอยู่กับกรณคดีที่ใคร่ครองไว้ก่อนของคู่กรณีทั้งสองในขณะที่ทำสัญญากัน และผลที่เกิดขึ้นก็ต้องเป็นผลธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ในสัญญาเช่นนั้น และเกิดขึ้นตามปกติ

โดยหลักตามที่คดี *Hadley v. Baxendale* ได้วางไว้ในปี 1854 นั้น ใ้เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติโดยศาลในการคำนวณความเสียหายอันเกิดแก่การไม่ปฏิบัติตามสัญญาจนถึงปัจจุบันซึ่งก็จำกัดความรับผิดในการไม่ปฏิบัติตามสัญญา เพียงเท่าที่ผลตามปกติของการไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือความเสียหายอันเป็นผลจากพฤติการณ์เฉพาะเพียงเท่าที่คู่กรณีได้คาดเห็น หรือควรได้คาดเห็นแล้วในขณะที่ทำสัญญา คืออาจใคร่ครองหรือควรใคร่ครองไว้ก่อนได้แล้ว การที่หลักกฎหมายดังกล่าวนี้ เพราะถือว่าสัญญานั้นเป็นนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไว้ก่อนที่จะมีหนี้เกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายย่อมเห็นหรือคาดถึงผลของการชำระหนี้และไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ได้ว่าควรจะเป็นอย่างไร ดังนั้นคู่กรณีก็ควรจะต้องรับผิดเฉพาะในกรณีที่เกิดจากผลตามปกติหรือผลที่อยู่ในความคาดหมายหรือใคร่ครองไว้ก่อนเท่านั้น ไม่ควรรับผิดมากกว่านี้หรือรับผิดในความเสียหายอื่น ๆ ที่นอกจากนี้ ดังนั้นกฎหมายอังกฤษในเรื่องไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นจึงถือหลักดังกล่าวที่วางไว้โดยคดี *Hadley v. Baxendale* ก่อนข้างจะเกรงครีก จึงถือได้ว่าตามหลักกฎหมายนี้ดำเนินตามหลักทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม คือจำกัดความรับผิดเพียงผลปกติหรือผลพิเศษที่อยู่ในความคาดหมายเท่านั้น⁽¹⁾

(1) Philip S. James, Introduction to English Law.,

อย่างไรก็ดี หลักกฎหมายอังกฤษมิได้กล่าวถึงว่าในกรณีที่ถูกทัก
จงใจไม่ปฏิบัติตามสัญญาด้วยเจตนาทุจริตนั้น จึงอาจมีปัญหาว่ากรณีดังกล่าวนั้นลูกหนี้จะต้อง
รับผิดชอบเพิ่มขึ้น เช่น หลักกฎหมายฝรั่งเศสหรือไม่

เนื่องจากหลักกฎหมายของอังกฤษมิได้กล่าวถึงเรื่องนี้ กล่าวไว้
เฉพาะแต่ว่าค่าเสียหายที่เป็นเชิงยออย่างหรือเป็นการลงโทษจำเลยนั้นไม่อาจเรียกได้ในกรณี
ผิดสัญญา ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าในกรณีที่ลูกหนี้หรือคู่กรณีฝ่ายที่ผิดสัญญานั้น แม้จะไต่กระทำผิด
สัญญาโดยมีเจตนาทุจริตก็ตาม ก็คงต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นอย่างไรก็ตามกรณีที่ไม่ได้
ทุจริตนั่นเอง โดยถือเอาผลของการกระทำเป็นกรณีสำคัญแล้วปฏิบัติตามหลักที่วางไว้ว่าถ้าเป็น
ผลตามปกติหรือผลพิเศษที่อยู่ในความคาดหมายแล้ว จะทุจริตหรือไม่ถ้ามีความเสียหายดัง
กล่าวนั้นเกิดขึ้น ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบเช่นกัน

อย่างไรก็ดีเกี่ยวกับหลักกฎหมายอังกฤษนี้ ท่านศาสตราจารย์
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช⁽¹⁾ ได้อธิบายไว้ว่า "หลักกฎหมายอังกฤษมีข้อแตกต่างกันในเรื่อง
ค่าสินไหมทดแทนการผิดสัญญากับละเมิด ในเรื่องผิดสัญญากฎหมายอังกฤษมีหลักอย่างเดียวกับ
มาตรา 222 วรรค 2 คือถ้าความเสียหายเกิดแห่งพฤติการณ์พิเศษแล้ว ลูกหนี้ผู้ผิดสัญญาจะ
ต้องรับผิดชอบค่าเสียหาย (damages) ต่อเมื่อใคร่รู้หรือคาดเห็นก่อนแล้ว คดีเรื่องหนึ่งโจทก์
ซื้อเกือกจากจำเลยเพื่อส่งไปขายให้กองทัพด้วยราคาแพง จำเลยส่งเข้าไป กองทัพจึงไม่รับ
ซื้อไว้ โจทก์ต้องขายคนอื่นไปในราคาถูก แต่จำเลยไม่รู้ถึงพฤติการณ์พิเศษเช่นนั้น ศาล
อังกฤษตัดสินว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายนี้ อีกเรื่องหนึ่งโจทก์สั่งซื้ออุปกรณ์เครื่อง
จักรเลื่อยไม้จากจำเลย จำเลยส่งลำเข้าไป เผลวเป็นอุปกรณ์ชิ้นสำคัญ เมื่อยังไม่ได้มา
เครื่องจักรจึงใช้การไม่ได้ เป็นเหตุให้โจทก์ต้องหยุดงานในระหว่างนั้น ศาลอังกฤษตัดสินว่า
เมื่อจำเลยไม่รู้ถึงความสำคัญในการที่จะต้องส่งให้ทันเวลา จะให้จำเลยต้องรับผิดชอบเพื่อความ

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 860

เสียหายในการที่โจทก์ต้องหยุดงานไม่ได้....."

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าโดยหลักตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กฎหมายอังกฤษถือหลักเว้นเคียวกับกฎหมายญี่ปุ่น มาตรา 416 ถือถือหลักความรับผิดชอบตามทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาปรับกับความผิดอันเกิดแก่การไม่ปฏิบัติตามสัญญา

4) หลักกฎหมายอเมริกัน

สำหรับหลักกฎหมายอเมริกัน ซึ่งถือหลักกฎหมาย Common Law อีกประเทศหนึ่งก็มีหลักในความรับผิดชอบเว้นเคียวกับประเทศอังกฤษ และถือหลักวางไว้ตามคดี Hadley v. Baxendale เป็นบรรทัดฐานเช่นเดียวกัน⁽¹⁾

5) หลักกฎหมาย Roman Dutch

หลักกฎหมาย Roman Dutch ก็ได้มีหลักในการบังคับชำระหนี้และค่าเสียหายในขอบเขตและทฤษฎีความรับผิดชอบเช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษ ถือให้จำเลยรับผิดชอบความเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ตามหลักแห่งทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม ดังมีรายละเอียดดังนี้

การชดเชยค่าเสียหาย

บุคคลผู้ซึ่งไม่อาจชำระหนี้ได้ต้องรับผิดชอบที่จะต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่คู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มักจะอยู่ภายใต้หัวข้อเรียกว่า "ขนาดของความเสียหาย" นักกฎหมาย Roman-Dutch มิได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้มากนัก แต่อย่างไรก็ตามใน Voet. ได้วางหลักทั่ว ๆ ไปไว้ 3 ข้อ ดังนี้

(1) Laurence P. Simpson, Simpson on Contracts (2nd Edition), West Publishing, 1965, p. 392 - 408

- ก) ภายใต้หลักของความเป็นเสียหาย การคำนวณค่าเสียหาย ให้คำนวณเพื่อความเสียหายที่ต้องสูญเสียไป และผลกำไรที่ควรจะได้รับ หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า เรียกได้ทั้งขาดทุนและขาดกำไร (Lucrum cessans-damnum emergens)
- ข) ค่าเสียหายต้องไม่ไกลเกินไป
- ค) มาตรฐานในการเรียกค่าเสียหายคำนวณกันเพื่อฐานะในทางพาณิชย์ ฐานะที่เกี่ยวข้องของทางการเงินและความรู้สึกของโจทก์จะไม่นำมาเกี่ยวข้องในการคำนวณความเสียหาย

นอกจากนี้หลักกฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายในกฎหมาย Roman - Dutch โหม่นั้นมีรายละเอียดเช่นเดียวกับหลักในกฎหมายอังกฤษ ซึ่งมีความจำเป็นในแต่ละกรณีที่ศาลจะสอบสวนว่ากฎหมายใดวางหลักพิเศษที่จะวัดความเสียหายหรือไม่ในกรณีแต่ละประเภทของสัญญา เช่นในสัญญาซื้อขายเมื่อผู้ซื้อปฏิเสธที่จะรับการส่งมอบและทรัพย์สินนั้นคงถูกขายไปโดยได้รับความสูญเสีย ขนาดของความเสียหายที่จะเรียกร้องกันได้ คือราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาในสัญญากับจำนวนราคาที่แท้จริงที่ได้ขายไป The Judgment of Inns C.J. in Victoria falls and Transvaal Power. Co. v. Consolidated Langlaagte Mines Ltd. กล่าวไว้ว่า

"ข้อตกลงทั่วไปมิใช่ประเภทใดประเภทหนึ่งของสัญญาซื้อขายสินค้า ดังนั้นจึงต้องปรับกับหลักทั่วไปซึ่งจะต้องสอบสวนหาความจริงในการประเมินค่าเสียหายในการผิดสัญญากรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหายโดยการกระทำผิดเช่นนั้น ควรจะได้รับการชดเชยในฐานะที่เขาจะได้รับถ้ามีการชำระหนี้กันโดยสมบูรณ์ มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้โดยชดใช้ให้เป็นเงินจำนวนหนึ่ง แต่ไม่ควรจะเกินส่วนที่ฝ่ายผู้กระทำผิดควรต้องรับความเสียหายนี้ เพราะการคืนสิทธิหรือฐานะให้แก่ฝ่ายผู้เสียหายนั้นจะไม่มีคุณธรรม ถ้าจะให้ฝ่ายผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบในผลพิเศษซึ่งมิได้อยู่ในความไตร่ตรองหรือความคาดหมายล่วงหน้าเมื่อเข้ามาทำสัญญา" กฎหมายของ Holland และอังกฤษ มีรายละเอียดตรงกันในปัจจุบัน ความเสียหายเช่นนี้จะได้รับชดใช้แต่เพียงที่เกิดขึ้นเป็นผลธรรมดาจากการกระทำผิดสัญญานั้น หรืออาจเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย หรือได้คาดหมาย

ไว้ เช่นเดียวกับคดี Hadley v. Baxendale นอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ของฝ่ายโจทก์ที่จะต้องพยายามขจัดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดนั้น ดังนั้นหลักดังกล่าวจึงมีว่าความเสียหายสำหรับกรณีที่เราจะขอประโยชน์หรือได้รับความเสียหายไปนั้น จะให้เรียกร้องกันได้เมื่อความเสียหายนั้นเป็นผลโดยตรง ชรรวมคา หรือผลที่ได้คาดหมายไว้ในพฤติการณ์พิเศษ อันเนื่องมาแต่ไม่ร่าระหนึ้น⁽¹⁾

6) หลักกฎหมายเยอรมัน

เรามักจะยอมรับว่าทางแก้ไขในกรณีไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ด้วยการบังคับให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นเป็นผลมาจากศาล Equity ของอังกฤษ โดยหมายถึงอำนาจบังคับเหนือตัวจำเลยให้ชำระหนี้หรือปฏิบัติตามชำระหนี้ตามที่ตนมีหน้าที่แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัณหลักกฎหมายอังกฤษนั้นทางแก้ไขที่สุดคือการเรียกค่าเสียหายเพื่อทดแทนการกีดกันซึ่งความเสียหายเกิดขึ้น ซึ่งการอ้างสิทธิดังกล่าวนี้ไม่ถูกต้องในหลักกฎหมายของเยอรมัน ทั้งกฎหมายเก่าและกฎหมายใหม่

ทางแก้ไขทางแรกภายใต้หลักกฎหมายเยอรมัน คือสิทธิที่จะได้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง เมื่อหนี้นั้นไม่ได้รับการปฏิบัติโดยผลของกฎหมายหรือจากสภาพแวดล้อม และสิทธิที่ 2 คือการเรียกค่าเสียหายเมื่อหนี้นั้นไม่ได้รับการปฏิบัติโดยผลของการกระทำที่เป็นการผิดกฎหมาย⁽²⁾

(1) R.W. Lee, An Introduction to Roman - Dutch Law. (Third Edition) Oxford at the Clarendon Press., MCMXXXI, p. 268 - 275

(2) E.J. Schuster, The Principles of German Civil Law, Oxford at the Clarendon Press, 1907, p. 184 - 190

โดยหลักของมาตรา 249⁽¹⁾ ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน นั้น กล่าวว่า "บุคคลซึ่งผูกพันที่จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนจะต้องทำให้ฐานะหรือเงื่อนไขในสิ่งที่เขาได้กระทำให้เสียหายนั้นกลับคืนดีเหมือนดังที่มีอยู่ ถ้าเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดสิทธินั้นไม่เกิดขึ้น ถ้าเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อความบาดเจ็บต่อบุคคล หรือค่าเสียหายต่อสิ่งของ เจ้าหนี้อาจเรียกเอาเงินจำนวนหนึ่งแทนที่ความเสียหายดังกล่าวนั้น เป็นจำนวนเพียงพอที่จะกลับทำให้คืนดีดังเดิม"

นอกจากนี้ยังมีมาตรา 252⁽²⁾ ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน บัญญัติไว้ว่า "ค่าสินไหมทดแทนนั้นคำนวณเพื่อชดเชยค่าสูญเสียผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรจะได้ เช่นเดียวกับค่าเสียหายอย่างอื่น ๆ ผลประโยชน์หรือผลกำไรซึ่งได้สูญเสียไปนั้น อาจหมายถึงสิ่งซึ่งควรคาดว่าจะได้รับนั้นอาจเกิดขึ้นเป็นผลธรรมดาหรือผลปรกติของสิ่งนั้น หรือเกิดขึ้นเป็นพฤติการณ์พิเศษ เช่นเกิดขึ้นในกรณีที่มีการเตรียมหรือกำหนดรายได้ล่วงหน้าของบุคคลี วว่าจะเกิดความเสียหายเช่นนั้น เป็นต้น"

(1) B.G.B. มาตรา 249 "A person who is bound to made compensation shall bring about the condition which would exist if the circumstance making him liable to compensate had not occurred. If compensation is required to be made for injury to a person or damage to a thing, the creditor may demand, instead of restitution in kind, the sum of money necessary to effect such restitution."

(2) B.G.B. มาตรา 252 "The compensation required to be made includes also lost profits. Profit is deemed to have been lost which could have been expected with probability according to the particular circumstances. e.g., according to the preparations and provisions made."

และในกรณีที่เป็นกรณีการแน่นอนว่าสัญญาอันไม่มีผลบังคับในทางแพ่ง เจ้าหนี้
มีสิทธิจะขอให้ชดเชยค่าทำขวัญในความเสียหายที่แท้จริงที่เกิดขึ้น เพราะความเชื่อว่าจะมีการ
บังคับหนี้ได้

จากหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 249 และมาตรา
252 นั้น จะเห็นว่าโดยหลักกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น การชดเชยค่าเสียหาย
อันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ในกฎหมายเยอรมันนั้นได้มีการให้ชดเชยค่าเสียหายเพื่อให้คงคืน
สภาพเดิมหรือกลับคืนเหมือนเดิมที่มีอยู่ โดยถ้าการชดเชยค่าเสียหายด้วยสิ่งของของตั้งเดิมนั้น
ยังทำให้ได้ก็ให้ปฏิบัติเช่นนั้น แต่หาเหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิดการปฏิบัติชำระหนี้ด้วยสิ่งของ
ตั้งเดิมนั้นทำไม่ได้ ก็ให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินจำนวนหนึ่งซึ่งพอจะทำให้เจ้าหนี้ได้กลับคืน
เหมือนเดิม ซึ่งโดยหลักและเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้ยึดจากหลักตามกฎหมายนานาประเทศส่วนใหญ่
ที่ถือหลักว่าให้ชดเชยกันเพื่อให้เจ้าหนี้ได้กลับสู่ฐานะเหมือนดังที่ควรได้รับถ้ามีการชำระ
หนี้กันโดยสมบูรณ์ มิได้ให้กลับสู่ฐานะเดิมเหมือนดังก่อนมีการชำระหนี้กัน ซึ่งในส่วนนี้กฎหมาย
เยอรมัน มีหลักที่แตกต่างออกไปจากหลักกฎหมายของอังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และ Roman
Dutch ที่ถือกล่าวมาแล้ว และในส่วนที่แตกต่างไปนี้กฎหมายเยอรมันจึงมีขอบเขตของค่า
เสียหายในกรณีอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 252

จะเห็นได้ว่าโดยขอบเขตของการชดเชยค่าทำขวัญใหม่ทดแทนตาม B.G.B.
มาตรา 252 นี้ ถึงแม้จะมีบัญญัติว่าให้ชดเชยกันในส่วนที่เป็นผลที่เกิดขึ้นเป็นผลปฏิบัติและค่า
เสียหายที่ได้ไต่ตรองกันไว้ก่อนในผลพิเศษก็ตาม ในหลักกฎหมายเยอรมัน ความเสียหาย
ดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความเสียหายเท่านั้น ยังอาจมีความเสียหายอย่างอื่น ๆ ซึ่งได้
รับการชดเชยอีก มิใช่จำกัดเพียงความเสียหายดังกล่าวเท่านั้น จึงควรต้องศึกษาต่อไปว่า
ตามหลักกฎหมายเยอรมัน นี้ให้หลักอย่างไรในความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้

ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภทัย⁽¹⁾ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

กฎหมายเยอรมันถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลในกรณีนี้อันเกิดจากสัญญาหรือละเมิดนั้นอยู่ในหลักอันเดียวกัน คือผลที่ผู้ก่อความเสียหายต้องรับผิดชอบเป็นผลที่เป็นไปตามปรกติแห่งกฎแห่งชีวิต เพียงแต่ผลนั้นจะไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีการกระทำของผู้ก่อความเสียหายเท่านั้นยังไม่ถือว่าผู้ก่อความเสียหายนั้นต้องรับผิดชอบ แต่ผลที่เกิดขึ้นตามปรกตินี้ก็ไม่จำเป็นที่ผู้ก่อความเสียหายเองควรจะได้คาดเห็น

โดยคำอธิบายดังกล่าวนั้น ยังไม่เป็นการแสดงโดยแจ้งชัดว่าตามหลักกฎหมายเยอรมันนั้นยึดถือหลักความเหตุสุดวิสัยโดยเคร่งครัดหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามมีความไว้วางใจไปทางที่รับผิดชอบต่อความเหตุสุดวิสัยน้อยกว่า

ดังนั้นเราจึงมาดูคำอธิบายของศาสตราจารย์ พระยาเทพวิฑูร⁽²⁾ ที่อธิบายไว้ในคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของท่านว่า

มาตรา 222 ของไทยเรามีความคล้ายคลึงกับมาตรา 416 ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และมีหลักอย่างเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1150 ซึ่งต่างกับหลักในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทั้งนี้เพราะตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการเสียหายทั้งปวงที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ โดยไม่คำนึงว่าจะจะเป็นพฤติการณ์ปรกติหรือพฤติการณ์พิเศษ

(1) จิตติ ดิงศภทัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2,

หน้า 246

(2) เทพวิฑูร, พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2

หน้า 815

โดยคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งของท่านศาสตราจารย์ พระยาเทวะวิรุฬร จะเห็นได้ชัดว่าโดยหลักความรับผิดชอบตามกฎหมายเยอรมันนั้นให้จำเลยรับผิดชอบตามทฤษฎีเงื้อมมือหรือมีความโน้มเอียงให้รับผิดชอบตามทฤษฎีเงื้อมมือมากกว่าทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม ซึ่งก็หมายความว่าโดยความรับผิดชอบในการไม่ชำระหนี้ตามกฎหมายเยอรมัน นั้น มีขอบเขตกว้างกว่าหลักกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นโดยหลักแห่งความรับผิดชอบดังกล่าวกฎหมายเยอรมันจึงมุ่งจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในขอบเขตกว้างขวางและโดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้กลับคืนสู่ฐานะเหมือนเช่นเดิมที่มีอยู่

ดังนั้นโดยคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นและโดยหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันที่ได้ยกมากล่าวจึงสรุปได้ว่า ตามหลักกฎหมายเยอรมันนั้น ให้ความสำคัญทฤษฎีเงื้อมมือหรือความเท่ากันแห่งเหตุเป็นหลักในความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งต่างกับหลักกฎหมายของประเทศอื่น ๆ คือให้รับผิดชอบในผลได้กว้างขึ้น

จากหลักกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ที่ได้กล่าวเปรียบเทียบมาแล้วจะเห็นว่ามีความโน้มเอียงยึดถือหลักทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมโดยเคร่งครัดกันเป็นส่วนใหญ่ มีแต่กฎหมายเยอรมันเท่านั้นที่ยึดถือหลักทฤษฎีเงื้อมมือมาปรับกับความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

ต่อไปควรมาศึกษาถึงหลักกฎหมายไทยว่าเราใช้หลักทฤษฎีใดเป็นหลักในการปรับกับความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ของเรา

3.1.2 หลักกฎหมายไทย

เมื่อพิจารณาดูขอบเขตของกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 วรรคต้นแล้ว จะเห็นได้โดยถ้อยคำในค้ำวหนั้นมีหลักตรงกับทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมที่ว่าผู้กระทำต้องรับผิดชอบเฉพาะในผลปฏิบัติที่เกิดจากการกระทำของตน ซึ่งในมาตรา 222 มีความว่า "การเรียกเอาค่าเสียหายนั้นได้แก่การเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้" ซึ่งโดยบทบัญญัตินั้นเห็นได้ว่าผู้กรดีต้องมีหนี้ผูกพันกันอยู่ก่อนแล้ว ต่อเมื่อถูกหนี้ไม่ชำระหนี้ จึงต้องรับผิดชอบโดยผลปฏิบัติที่ย่อมจะ

เกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น นอกจากจะคาดเห็นผลจากพฤติการณ์พิเศษคงความในวรรคสองของมาตราเดียวกันนี้อีกส่วนหนึ่ง

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความรับผิดชอบละเมิดตามกฎหมายไทยนั้น ถึงแม้จะไม่มีความบัญญัติไว้โดยตรงว่าในทางละเมิดจะให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบในผลเพียงใดก็ตาม แต่จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาและการใช้กฎหมายมาปรับกับคดีรวมทั้งคำอธิบายกฎหมายต่าง ๆ นั้น สรุปได้ว่า โดยหลักกฎหมายไทยในเรื่องละเมิดนั้น เราใช้หลักทฤษฎีเงื่อนไขหรือทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุมาใช้ปรับกับคดีในเรื่องละเมิด คือผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำผิดที่เป็นผลโดยตรงที่ใกล้เคียงกับเหตุและไม่ไกลเกินไป โดยไม่คำนึงว่าจะจะเป็นผลที่ตนคาดเห็นหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำผิดของตนแล้ว ผู้กระทำผิดก็ต้องรับผิดชอบในผลนั้น ดังนั้นความรับผิดชอบในการกระทำผิดในเรื่องละเมิดจึงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าในทางสัญญาหรือการไม่ชำระหนี้ ซึ่งตามมาตรา 438 นั้น บัญญัติให้ศาลกำหนดค่าเสียหายโดยตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งตามถ้อยคำจะเห็นว่าไม่มีขอบเขตตายตัว วางหลักไว้กว้าง ๆ เพื่อปรับได้กับทุกกรณี ไม่บังคับว่าต้องเป็นผลประจักษ์ หรือคู่กรณีต้องคาดเห็นมาก่อนว่าเป็นผลพิเศษ เช่นเดียวกับหลักกฎหมายต่างประเทศ จะเห็นว่าหลักที่ศาลในประเทศส่วนมากใช้อยู่คือผลโดยตรง อันมีนัยเอนเอียงไปตามทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุหรือทฤษฎีเงื่อนไขนั้น เป็นหลักที่ถูกมองไม่จำกัดว่ามูลหนี้ที่ผู้ทำละเมิดจะต้องรับผิดชอบนั้น จำกัดอยู่ในเรื่องตนเฉพาะผลประจักษ์ที่ควรจะต้องเกิดขึ้นเท่านั้น

จึงอาจสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น ตามหลักกฎหมายไทยนั้น เราใช้หลักความรับผิดชอบตามทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม เช่นเดียวกับหลักตามกฎหมายญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และ Roman Dutch ส่วนความรับผิดชอบในการละเมิดนั้น มีความรับผิดชอบกว้างกว่า และยึดถือหลักทฤษฎีเงื่อนไขซึ่งมีความแตกต่างกัน⁽¹⁾ โดยในทางละเมิด

(1) กฎหมายอังกฤษและญี่ปุ่นก็ถือว่าความเสียหายที่ต้องรับผิดชอบในฐานะละเมิดต่างกับความเสียหายที่ต้องรับผิดชอบในการผิดสัญญา เช่นเดียวกับกฎหมายฝรั่งเศส

กฎหมายจึงให้ศาลพิจารณากำหนดค่าเสียหายในทางละเมิดได้โดยอิสระ โดยใช้วินิจฉัยของศาลตามสมควรแก่ความร้ายแรงและพฤติการณ์แห่งการทำละเมิด ต่างกับค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้กล้อยตามทฤษฎีมีมูลเหตุเหมาะสม

ดังนั้นกล่าวโดยหลักของทฤษฎีดังกล่าวและตามนัยมาตรา 222 มีหลักดังนี้ คือ

หลัก ลูกหนี้จะรับผิดชอบเฉพาะความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้ โดยไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ

ข้อยกเว้น ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษถ้ากรณีใดคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้น

การที่ต้องมีข้อยกเว้นให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษที่กรณีใดคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นนั้น ก็เพราะในบางกรณีการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ของลูกหนี้ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ โดยความเสียหายนั้นมิใช่ความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งอยู่นอกเหนือความรับผิดชอบของลูกหนี้ แต่ลูกหนี้ได้คาดเห็นถึงความเสียหายอันเป็นผลที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษของเจ้าหนี้หรือควรจะได้เห็นแต่ด้วยความบกพร่องของลูกหนี้เองจึงไม่ทราบและลูกหนี้ยังฝ่าฝืนการไม่ชำระหนี้ดังกล่าวอีก ก่อให้เจ้าหนี้ต้องเสียหายไปเป็นอันมาก กรณีเช่นนี้กฎหมายจึงยอมให้มีข้อยกเว้นดังกล่าวได้ เพื่อที่จะช่วยบรรเทาความเสียหายของเจ้าหนี้ อันเป็นผลเกินกว่าผลปกติอันไม่อาจเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ได้ โดยให้มีเงื่อนไขไว้ว่ากรณีที่ให้รับผิดชอบในผลของความเสียหายจากพฤติการณ์พิเศษดังกล่าวนี้ ลูกหนี้จะต้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์ล่วงหน้า เช่นนั้นมาก่อนแล้ว ตัวอย่างเช่น ก.ทำสัญญาซื้อม้าแข่งจาก ข. เพื่อนำไปแข่งม้าในงานหนึ่ง และหากว่า ก.นำม้าไปแข่งไม่ได้ ก.จะต้องถูกทางสนามม้าปรับเป็นเงิน 1,000 บาท และ ก.ได้แจ้งให้ ข.ทราบถึงเงื่อนไขดังกล่าวนี้ด้วย หรือโดยที่ ข.ได้ทราบเองว่า ถ้า ก.ไม่มีม้าไปแข่งในงานดังกล่าว ก.จะถูกปรับเป็นเงิน 1,000 บาท

กรณีเช่นนี้ ข. ยังฝ่าฝืนไม่ส่งมอบให้ ก. ตามสัญญา ทำให้ ก. ต้องถูกปรับเป็นเงิน 1,000 บาท กรณีเช่นนี้ ก. ย่อมเรียกให้ ข. รับผิดชอบในผลอันเกิดจากพฤติการณ์พิเศษเช่นนี้ได้

ความเห็นของนักกฎหมาย

โดยหลักการมาตรา 222 นั้น คำสั่งใหม่ทดแทนให้ชดใช้เฉพาะความเสียหาย เช่นที่ความปรกติและหรือความเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษเฉพาะที่คู่กรณีใดคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็น ดังนั้นโดยหลักดังกล่าวนี้ ถ้าเป็นความเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษที่คู่กรณีไม่ได้คาดเห็นหรือไม่อาจคาดเห็นได้นั้น คู่กรณีไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายดังกล่าวจะเป็นผลอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ดังกล่าวนั้นก็ตาม ดังนั้นขอบเขตตามมาตรา 222 นั้น การชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนจึงค่อนข้างแคบและจำกัด และในบางกรณีก็ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้ทั้งหมด ถ้าเป็นความเสียหายในเหตุพฤติการณ์พิเศษที่คู่กรณีมิได้คาดเห็นหรือไม่อาจคาดเห็นได้ ดังนั้นบางครั้งแม้โดยเจตนาของกฎหมายเองจะต้องการให้ชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ผลประโยชน์ดัง เช่นมีการชำระหนี้กันสมบูรณ์ก็ตาม แต่โดยข้อเท็จจริงและโดยหลักของกฎหมายแล้วไม่อาจเป็นเช่นนั้นได้ กรณีเช่นนี้จะถือว่าขอบเขตของคำสั่งใหม่ทดแทนดังกล่าวนี้สมควรและเป็นการยุติธรรมหรือไม่

ในปัญหานี้ได้มีนักนิติศาสตร์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง และได้มีความคิดเป็น 2 แนว คือ

แนวความคิดที่ 1 ฝ่ายนี้เห็นว่า การให้ชดใช้ความเสียหายโดยมีขอบเขต ตามนัยมาตรา 222 นั้นไม่ถูกต้องและไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่า "Restituo in Integrum" (Restoration to a whole or uninjured) คือเสียหายอย่างใด ให้ชดใช้กันอย่างนั้น คือชดใช้ในความเสียหายทั้งหมด ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในเรื่องค่าเสียหาย โดยฝ่ายนี้เห็นว่าเมื่อเกิดมีความเสียหายขึ้นอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นโดยมิได้เป็น เพราะความผิดของเขาเอง เขาควรจะได้รับชดใช้ในความเสียหายทั้งหมดที่เขาได้รับ การที่ไปกำหนดขอบเขตให้เขารับผิดชอบเพียงแต่ผล เช่นที่ตามปรกติและหรือผลอันเกิด

จากพฤติการณ์พิเศษที่คู่กรณีได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นนั้น เป็นการไม่ยุติธรรม ทำให้ฝ่ายผู้เสียหายยังอาจมีความเสียหายอยู่แม้จะได้รับการชดเชยก็ตามก็มิได้รับการชดเชยทั้งหมดของจำนวนความเสียหาย ดังนั้นฝ่ายนี้จึงเห็นว่าข้อกำหนดเช่นนี้ไม่ถูกต้องตามหลักนิติธรรม⁽¹⁾

แนวความคิดที่ 2 พวกนี้เห็นว่าการที่กำหนดขอบเขตการชดเชยความเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ ตามนัยของหลักมาตรา 222 คือการกำหนดโดยแคบนั้น เป็นการถูกต้องและยุติธรรมสำหรับความเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ เพราะตามปกติเมื่อบุคคล 2 ฝ่ายได้ก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ต่อกันโดยมุ่งถึงผลของนิติสัมพันธ์นั้น คู่กรณีทั้งสองฝ่ายคงได้คาดถึงผลของนิติสัมพันธ์ว่ามีการปฏิบัติต่อกันโดยสมบูรณ์ หรือคาดเห็นผลว่ามี การไม่ปฏิบัติตามนิติสัมพันธ์ด้วยแล้ว เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามนิติสัมพันธ์นั้น แม้จะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตามก็ควรให้เขาปรับผิดเพียงเท่าที่เขาจะคาดเห็นความเสียหายในกรณีความเสียหายอันเกิดแก่พฤติการณ์พิเศษ และในกรณีความเสียหายเช่นที่เกิดขึ้นตามปกติเท่านั้น หากจะ让他ไปปรับผิดในผลร้ายเป็นจำนวนมากโดยเขามีได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นแล้ว หากเป็นธรรมดาแล้วก็ไม่ เพราะเป็นการลงโทษให้ร้ายแก่คนโดยเขาไม่รู้ตัว⁽²⁾ ซึ่งถ้าเขาได้คาดเห็นถึงความเสียหายเช่นนั้นเสียก่อนแล้ว เขาอาจได้ชวนช่วยจัดการชำระหนี้ให้จงได้ หากแต่ไม่รู้จึงไม่ชำระหนี้ หรือบางทีเพราะมีอุปสรรคบางอย่างจึงไม่ได้ชำระหนี้โดยไม่มีเจตนาร้าย เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงไม่ควรให้เขาต้องชดเชยความเสียหายที่เขาไม่ได้คาดเห็น แต่ถ้าถูกเห็นเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษอันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้เพราะการที่ตนไม่ชำระหนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าถูกเห็นได้โอกาสเต็มที่แล้วที่จะหลีกเลี่ยงผลร้ายที่จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้ที่เป็นพิเศษเช่นนั้น เมื่อไม่หลีกเลี่ยง และยังละเลยไม่ชำระหนี้ก็ชอบแล้วที่จะยอมให้เจ้าหนี้เรียกเอาค่าสินไหมทดแทน

(1) Georges. HUBRECT NOTIONS ESSENTIELLES DE DROIT CIVIL, p. 200 - 201.

(2) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 853

เช่นนั้นได้ และเป็นการยุติธรรม ฝ่ายนี้จึงเห็นว่า โดยนัยตามหลักแห่งมาตรา 222 นี้ เป็นการถูกต้องแล้ว

อย่างไรก็ตามก็มีปัญหาที่น่าคิดต่อไปว่าตามหลักแห่งมาตรา 222 นั้น ตามหลักกฎหมายไทยการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นไม่ว่าลูกหนี้จะกระทำโดยเจตนาสุจริตหรือไม่ การเรียกให้ชดเชยความเสียหายก็อยู่ในขอบเขตเหมือนกัน คือ ตามมาตรา 222 การกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนในกรณีลูกหนี้สุจริตหรือไม่มีจำนวนเท่ากัน ศาลมิได้คำนึงถึงกรณีว่าลูกหนี้จะสุจริตหรือไม่ อยู่ที่ว่าเจ้าหนี้เสียหายเป็นการปรกติหรือพฤติการณ์พิเศษเท่านั้น เพราะถือว่ากำหนดค่าเสียหายในกรณีการไม่ชำระหนี้นี้มีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการลงโทษ แต่มีจุดมุ่งหมายชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงมากกว่า ในกรณีที่ลูกหนี้กระทำการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ด้วยความไม่สุจริตเช่นนี้ ก็น่าจะเห็นว่าไม่เป็นการยุติธรรมต่อเจ้าหนี้ถ้าจะให้ลูกหนี้รับผิดชอบเพียงเท่าขอบเขตตามมาตรา 222 หรือไม่

ในข้อนี้ควรเปรียบเทียบหลักกฎหมายฝรั่งเศสในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สุจริตนั้น ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ แม้จะไม่ได้คาดเห็นก็ตาม ตามมาตรา 1150 ประมวลกฎหมายแห่งฝรั่งเศส ได้กล่าวมาแล้วในส่วนว่าด้วยหลักกฎหมายฝรั่งเศส⁽¹⁾

โดยที่การได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระหนี้ นั้น เพื่อให้เจ้าหนี้ได้กลับคืนสู่ฐานะเหมือนดังเช่นมีการชำระหนี้กัน มิได้มุ่งหวังเพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้ที่กระทำผิด ดังนั้นการที่ลูกหนี้จะมีเจตนาทุจริตในการไม่ชำระหนี้หรือไม่ จึงไม่น่าจะเป็นสาระสำคัญในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้ สาระสำคัญอยู่ที่ เป็นผลปรกติหรือผลเสียหายพิเศษที่ลูกหนี้อาจเห็นหรือไม่ เพราะการที่ลูกหนี้ทุจริตและก่อให้เกิดความเสียหาย ถ้าความเสียหายนั้นเป็นผลปรกติแล้วก็ย่อมเรียกให้ชดเชยได้ หรือกรณีที่มีโชเป็นความเสียหายปรกติ แต่เป็นความเสียหายพิเศษ ก็น่าจะเป็นกรณีที่ลูกหนี้คาดเห็น เพราะตนทุจริตถึงก่อให้เกิด

(1) ดูหัวข้อ 3.1.1 ข้อ 2 เรื่องหลักกฎหมายฝรั่งเศส

3.2 ขนาดของความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

เมื่อไต่ถามขั้นตอนของความรับผิดชอบในทฤษฎีแห่งผลเสียหายมาแล้ว เราจะมาถึงปัญหาว่าอย่างไร เป็นความเสียหายเช่นที่ตามปกติ อย่างไรก็ตาม เป็นความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ

เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 มิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าความเสียหายดังกล่าวนั้น เป็นความเสียหายอย่างไรบ้าง และมีได้มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ดังนั้นการที่จะพิจารณาว่ามีความหมายอย่างไรบ้างนั้น เราต้องพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัติแห่งกฎหมายต่าง ๆ และแนวทางคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งก็พอจะสรุปเป็นหลักเกณฑ์ได้ดังนี้คือ

3.2.1 ความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้

อย่างไรเรียกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลปกติของหนี้ อย่างไรก็ตาม ไร่นั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่จะวางลงเป็นการแน่นอนได้ ต้องพิจารณาลักษณะของหนี้เป็นเบื้องต้นไป เช่น นายจ้างได้ถูกจ้างลูกจ้างงานเสียก่อนครบกำหนดตามสัญญา ค่าเสียหายที่ถูกจ้างจะได้รับก็คือเงินเดือนที่ต้องขาดไปในระหว่างทำงานทำ แต่ค่าเสียหายซึ่งเป็นผลแห่งการที่นายจ้างทำผิดสัญญาอาจมีอีกประการ เช่น ในระหว่างเที่ยวทำงานทำถูกรถทับขาหักหรือปวดหัวตัวร้อนไป ไม่มีเงินจะรักษาตัวเลยเจ็บหนักไป เป็นต้น เหตุเหล่านี้จะถือว่าเป็นค่าเสียหายอันเกิดแต่ผลปกติของการไม่ชำระหนี้หรือไม่ ซึ่งตามกฎหมายมิได้บัญญัติกำหนดขอบเขตไว้ชัดแจ้ง ทำให้กรณีเป็นที่สงสัยว่าอย่างไรบ้างเป็นความเสียหายอันเกิดขึ้นเป็นผลปกติของการไม่ชำระหนี้

เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมาย มาตรา 222 นั้น

เราพอจะไต่ความหมายของความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ดังนี้

ก) เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นตามปกติ คือต้องเป็นผลเสียหาย ซึ่งเป็นธรรมดา อันเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้⁽¹⁾ และความเสียหายนั้นต้องเป็นผลตามปกติที่ย่อมเกิดขึ้นจากการผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ นั้น โดยถ้าเป็นเรื่องเสียหาย อันซึ่งเกิดขึ้นโดยปกติธรรมดาซึ่งใคร ๆ ก็รู้ได้ว่า ถ้าไม่ชำระหนี้จะเกิดความเสียหายขึ้น เช่นนั้นแล้ว เมื่อลูกหนี้ยังผิดหรือชักช้าไม่ชำระหนี้ เกิดเสียหายขึ้นแก่เจ้าหนี้เป็นธรรมดา เช่นนั้น ก็ชอบที่จะให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขา

เช่น นายแดงห่อข้าวไก่หรือข้าวจาก นายคำ 1,000 บาท ราคาหีบละ 100 บาท กำหนดส่งมอบในวันที่ 1 เมษายน ครั้นถึงกำหนด นายคำผิดนัดไม่ส่งมอบข้าวให้แก่ นายแดง ซึ่งต่อมาราคาข้าวขึ้นเป็นหีบละ 120 บาท ทำให้นายแดงราค่าไรที่จะได้จากการขายข้าวให้นายเหลือง เช่นนี้ นายคำต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นายแดง ในการที่ต่อราคาข้าวไรตามปกติอันควร ได้จากการขายข้าวให้แก่ นายเหลือง

ข) ความเสียหายที่เป็นผลปกติดังกล่าวนั้น ต้องเป็นผลอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ คือต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ เป็นผลที่ต่อเนื่องมาจากเหตุโดยตรงและใกล้ชิด ซึ่งถ้าไม่มีเหตุดังกล่าว ก็ไม่มีผลอันนั้นเกิดขึ้นเป็นที่แน่นอน และผลดังกล่าวก็ต้องเป็นผลโดยตรงที่เป็นที่รับรู้กันว่าผลดังกล่าวย่อมจะเกิดขึ้นถ้ามีการไม่ชำระหนี้เช่นนั้น เช่น ตามอาหารดังกล่าวข้างต้น ถ้าการที่นายคำไม่ส่งมอบข้าว นั้น ทำให้นายแดงร้อนใจจนถึงป่วยไข้ ต้องเสียค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทั้งหมดนั้นถือไม่ได้ว่าเป็นความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น นายคำไม่ต้องรับผิดชอบใช้ความเสียหายดังกล่าว

(1) ปรกติ พนมยงค์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 (บันทึกข้อความสำคัญประกอบคำพิพากษาและคำแนะนำ, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์นิติสาส์น), 2472
หน้า 72 - 75

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยทำสัญญาขายไม้สักเหลี่ยม 1,520 ท่อนให้ แก่โจทก์ ราคาถูกมาศกคู่ละ 40 บาท โดยจำเลยได้รับเงินมัดจำไว้แล้วตามสัญญา จำเลย คงส่งไม้สักให้โจทก์เพียง 250 ท่อน โจทก์ได้ชำระค่าไม้ให้จำเลยไปแล้วบางส่วน ส่วนไม้สัก อีกจำนวน 1,270 ท่อน ซึ่งจำเลยจะต้องส่งให้โจทก์อีก จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่ส่งให้ โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลย โดยคิดเอาค่าเสียหายในการที่โจทก์จะเลื่อยไม้ขาย ได้ผลกำไรสุทธิและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการที่ถองรอกคอยเลื่อยไม้จากจำเลย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า อันค่าเสียหายในการผิดสัญญาตามมาตรา 222 นั้น มิใช่เฉพาะแต่กรณีคาดเห็นหรืออยู่ในฐานะคาดเห็นได้ในเวลาทำสัญญาเท่านั้น ถ้าหากผู้ผิด สัญญายอมคาดเห็นหรืออยู่ในฐานะคาดเห็นได้ว่า การที่ตัวทำผิดสัญญาจะเป็นผลให้เกิดการ เสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็อาจมีความรับผิดชอบในค่าเสียหายนั้นด้วย ฉะนั้นค่าเสียหายในการ ที่จำเลยผิดสัญญาไม่ส่งไม้ 1,270 ท่อนให้โจทก์ คือราคาไม้สักที่สูงขึ้นกว่าเมื่อจำเลยทำสัญญา ขายให้โจทก์ อันเห็นได้ชัดว่าเป็นผลกำไรที่โจทก์ควรจะได้รับโดยตรง⁽¹⁾

โจทก์จัดการส่งไม้จากประเทศญี่ปุ่นให้จำเลย แต่จำเลยผิดสัญญากับโจทก์ ไม่เปิดเค็ดเตอรอลครเครดิต จนผู้ขายถือว่าโจทก์ผิดสัญญากับผู้ขาย ผู้ขายขายผ้านั้นไปในราคา ค่า เพราะการที่จำเลยให้โจทก์เป็นคนจัดการส่งไม้ให้จำเลย โจทก์ได้จัดการส่งไม้ครบถ้วน และให้ทำสัญญาซื้อขายกับบริษัทอิวาตาคาโยชิกาบุชิโกชิราแล้วด้วย เมื่อจำเลยกระทำผิดสัญญาต่อ โจทก์ ก็ยอมเห็นได้ว่าโจทก์ยอมผิดสัญญากับบริษัทดังกล่าวอีกด้วย จำเลยต้องรับผิดชอบในความ เสียหายที่โจทก์ผิดสัญญากับผู้ขาย โดยรูดใช้ค่าเสียหายซึ่งเป็นผลธรรมคาอันเกิดจากการผิด

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 46/2497 ระหว่าง นายวัลลภ โสตะจินดา ผู้รับมอบอำนาจ โจทก์

สัญญา นั้น ซึ่งจำเลยต้องรับผิดให้แก่โจทก์ตามสมควร (1)

ผู้ขายนั้นไม่สามารถส่งมอบให้ผู้อื่นได้ เพราะผู้ที่สัญญาจะขายนั้นไว้กับผู้ขายอีกต่อหนึ่งนั้นเลิกกิจการไป แต่สัญญาที่ผู้ขายทำกับผู้อื่นนั้นไม่ได้ระบุว่าต้องเป็นผู้นั้นมาจากที่ใด ผู้ขายจะอ้างว่าไม่สามารถส่งมอบเพราะเหตุสุดวิสัยไม่ได้

เมื่อมีการผิดสัญญา ก็ย่อมมีความเสียหายเป็นธรรมดา การที่ผู้ซื้อไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินต่อไปตามสัญญาขายที่ทำได้กับคนภายนอกเพราะผู้ขายไม่ส่งทรัพย์สินให้ผู้ซื้อ เป็นเหตุให้ผู้ซื้อต้องถูกคนภายนอกปรับนั้น เป็นผลโดยตรงของการที่ผู้ขายผิดสัญญา เมื่อการปรับนั้นไม่เงินสมควร ผู้ขายต้องรับผิดชอบให้ผู้อื่น (2)

ตัวแทนของบริษัทจำเลยได้ไปซื้อรถยนต์จากโจทก์ โดยอ้างว่าบริษัทจำเลยเป็นผู้ค้าโลกทัศน์ โจทก์ไม่จำเป็นต้องเรียกเก็บภาษีการซื้อโลกทัศน์และภาษีบำรุงเทศบาลจากบริษัทจำเลย โจทก์ต้องเชื่อจึงมิได้เรียกเก็บ ต่อมากรมสรรพากรตรวจพบว่าบริษัทจำเลยมิได้จดทะเบียนการค้าโลกทัศน์ จึงเรียกเก็บภาษีจากโจทก์เพิ่มอีกแห่งหนึ่ง โจทก์ได้ชำระไปแล้วจึงมาฟ้องเรียกจากจำเลย ทั้งนี้ โจทก์ย่อมเรียกค่าภาษีที่เสียไปทั้งสิ้นจากบริษัทจำเลยได้ เพราะเป็นผลเสียหายโดยตรงอันเนื่องมาจากความผิดของจำเลย (3)

โจทก์ฟ้องว่า จำเลยผิดสัญญาจะขายรถพร้อมท้ายที่คืนแก่โจทก์และบรรยายฟ้องเกี่ยวกับค่าเสียหายว่า หากจำเลยปฏิบัติตามสัญญาให้โจทก์รับซื้อได้ ถ้าโจทก์จะขาย มี

-
- (1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 999/2497 ระหว่าง บริษัทมวอพาณิชย์ จำกัด โจทก์
นางแสงเยี่ยมจิตต์ วัชรโรพยางกูร จำเลย
- (2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 49/2502 ระหว่าง ห้างหุ้นส่วนจำกัดเอ็ดเวิร์ดริงเกิล โจทก์
บริษัทเสริมทอง จำกัด จำเลย
- (3) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 554/2502 ระหว่าง บริษัทไทยยานยนต์ จำกัด โจทก์
นายชกเคี้ยง แซ่โค้ว กับพวก จำเลย

ผู้มาซื้อในราคา 450,000 บาท เพราะที่ดินพร้อมควยที่ดินนี้มีราคาสูงขึ้นตามสภาพ
 โจทก์ขาดประโยชน์ที่ควรได้เป็นกำไรจากการขายไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท แล้วโจทก์นำ
 สืบว่าโจทก์ซื้อที่ดินและที่ดินพิพาทไว้ค้ำขายเอง แต่ถ้ามักมาซื้อให้ราคาดีก็จะขาย และว่าที่ดิน
 แคว้นอยู่ในทำเลดี ราคาจึงสูงขึ้นเรื่อย ๆ ถึงแม้โจทก์จะขายในขณะนี้ จะได้ราคาไม่ต่ำกว่า
 450,000 บาท และมีผู้มาซื้อแล้ว 2 ราย โจทก์ก็ยังไม่ขายเพราะยังไม่ได้รับเงิน และ
 ที่ดินพร้อมควยที่ดินแคว้นซึ่งอยู่ใกล้ ๆ ก็ขายได้ราคาถึง 550,000 บาท การที่โจทก์บรรยายเรื่อง
 และนำสืบดังนี้ก็เพื่อแสดงว่า ที่ดินและที่ดินพิพาทมีราคาสูงขึ้นตามสภาพของทำเลที่ดินที่ตนนั้น มี
 อ้างตามคำฟ้องและข้อนำสืบของโจทก์แคว้นว่าโจทก์ยังมีใครมีข้อผูกพันที่จะต้องขายต่อให้แก่
 หนึ่งผู้ใด อันจะทำให้โจทก์ได้กำไรเป็นจำนวนเท่าใด หรือว่าถ้าโจทก์โอนขายให้ผู้อื่นไม่ได้
 โจทก์จะต้องรับค่าสินไหมทดแทนให้เป็นจำนวนเท่าใด ค่าเสียหายที่โจทก์เรียกจากจำเลย
 จึงเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปรกติย่อมเกิดขึ้น แต่การที่จำเลยไปส่ง
 มอบที่ดินและที่ดินพิพาทให้โจทก์ หาใช่ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์
 พิเศษไม่

โจทก์ก็เรียกค่าเสียหายจากการผิดสัญญาของจำเลยเป็นเงินจำนวนหนึ่ง
 และนำสืบว่าโจทก์อาจจะขายทรัพย์สินพิพาทได้กำไรเป็นจำนวนเท่าที่เรียกค่าเสียหาย แต่เพื่อ
 ยังไม่เป็นการแน่นอนว่าโจทก์จะขายได้กำไร⁽¹⁾

เมื่อถูกทักไม่ว่าระหนึ่งให้ต้องตามประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้จะ
 เรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นได้ โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหาย
 จากจำเลยฐานผิดสัญญาไม่ขายที่ดินให้โจทก์ โดยคำนวณจากผลกำไรทั้งหมดซึ่งโจทก์คาด
 หมายว่าจะขายที่ดินได้ในราคาสูงกว่าราคาซื้อจากจำเลย ความเสียหายที่โจทก์เรียกร้อง

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1120/2514 ที่ประชุมใหญ่ระหว่าง

นายจวง ชวาลสันตติ

โจทก์

นายชวลิต ทั้งสัมพันธ์

จำเลย

นั้นเป็นเพียงความหวังของโจทก์ โจทก์จะขายที่ดินได้ในราคานี้หรือไม่เป็นที่แน่นอน ยัง
 สันไม่ได้ว่าโจทก์ได้รับความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ แต่ก็พอคาดหมายได้ว่าที่บริเวณ
 ซึ่งมีทางหลวงตัดผ่านไปแล้วนั้นต้องมีราคาเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อม
 เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ของจำเลย ศาลจึงอ่านจากกำหนดคดีให้ตามที่เห็นควร⁽¹⁾

จำเลยประกอบกรำค่าในทางรับฝากรถยนต์ จำเลยจะต้องใช้ความระมัด
 ระวังเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้ในการประกอบกรำค่านั้นตามที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย
 แห่งและพาณิชย์ มาตรา 659 วรรคท้าย การที่ลูกจ้างของจำเลยไปทำธุระที่ห้างมีมีก็ควรจะ
 จัดผู้อื่นดูแลแทน แต่ลูกจ้างของจำเลย ก็มีได้จัดการดังกล่าว เมื่อรถยนต์ของโจทก์หายไป
 ในระหว่างนั้น เป็นการไม่ระมัดระวังดูแลรถยนต์ของโจทก์เท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้ จึง
 ต้องชดใช้ค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ มาตรา 222 คือราคารถยนต์และ
 การที่โจทก์ต้องจ้างรถยนต์คันอื่นบรรทุกผักแทนนั้น เป็นความเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเนื่องจาก
 โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามปกติที่เคยใช้ จึงเรียกให้ชดใช้ค่าเสียหายได้ด้วย⁽²⁾

-
- (1) คำพิพากษาฎีกาที่ 2339/2517 ระหว่าง นายนอม โอมทศ โจทก์
 นายทองอยู่ เอี่ยมสิน ที่ 1 ; จำเลย
 นางสาวบุญศรี วณิชจร ที่ 2 ;
- (2) คำพิพากษาฎีกาที่ 357/2492 ระหว่าง นายสุวัชร โจทก์
 นายคงกับพวก จำเลย

3.2.2 ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ

ตามปรกติค่าเสียหายที่จะเรียกร้องกันได้นั้น ต้องเป็นการทดแทนความเสียหายเช่นที่ตามปรกติย่อมเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 222 วรรค 2 กฎหมายกำหนดให้เรียกค่าเสียหายได้แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นแต่พฤติการณ์พิเศษ แต่ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษอันจะพึงเรียกร้องค่าเสียหายได้นั้น ต้องมีลักษณะดังนี้ คือ

- ก) ต้องเป็นความเสียหายอันเกิดขึ้นจากพฤติการณ์พิเศษ
- ข) ผลพิเศษดังกล่าวนั้นผู้กระทำความผิดสามารถเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว
- ค) ต้องเป็นความเสียหายอันเป็นผลของการไม่ชำระหนี้
- ง) ต้องเป็นผลที่ไม่ไกลต่อเหตุ
- จ) ต้องเป็นผลซึ่งโดยลักษณะวิชาชีพ ความเป็นอยู่ หรือจารีตประเพณีของหนี้ นั้น ๆ อาจเกิดขึ้นได้

ก. ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากพฤติการณ์พิเศษ คือ ความเสียหายที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงหรือผลรวมคาของหนี้ นั้น ๆ เป็นความเสียหายที่ตามปรกติมิได้เป็นที่ยอมรับกันว่าถ้ามีการไม่ชำระหนี้แล้วจะต้องเกิดขึ้น เป็นผลที่วนทั่วไปไม่อาจพึงคาดหมายได้ ความวิสัยและพฤติการณ์ปรกติที่จะเกิดความเสียหายขึ้นเช่นนี้ เมื่อมีการไม่ชำระหนี้

ตัวอย่างเช่น ก.ซื้อที่ดินจาก ข. ราคา 50,000 บาท แล้วเอาไปขายให้ ค. เป็นราคา 80,000 บาท ก.ได้ตกลงกับ ค.ไว้ว่าถ้า ก.เอาที่ดินแปลงนี้มาขายให้ ค.ไม่ได้ ก.ยอมให้ ค.ปรับเป็นเงิน 10,000 บาท ถ้าไร 30,000 บาท ที่ ก.จะได้นี้เนื่องจากการเอาที่ดินที่ซื้อจาก ข. ราคา 50,000 บาท ไปขายให้แก่ ค. ก็ได้ หรือการที่ ก.จะต้องขาดทุนสุทธิรับเบี้ยปรับ 10,000 บาท ในเมื่อเอาที่ดินนั้นไปขายให้ ค. หาก ข.ไม่ทำการชำระหนี้ก็ดี เหล่านี้ย่อมเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลพิเศษซึ่งอยู่นอกเหนือ

ไปจากผลธรรมดาซึ่งคนทั่วไปไม่อาจคิดว่าจะเกิดขึ้นตามวิสัยและพฤติกรรมของการไม่ชำระหนี้ดังกล่าว เพราะหากว่าบุคคลทั่วไปฟังคำหมายได้ถึงความเสียหายนี้ว่าเป็นผลธรรมดา ซึ่งถ้าไม่มีการชำระหนี้แล้วอมจะต้องเกิดความเสียหายขึ้นเช่นนั้นแน่นอน ความเสียหายนั้นก็จะเป็นผลตามปรกติอันไม่ไรความเสียหายตามข้อนี้

สำหรับความหมายในส่วนนี้ อาจมีปัญหาว่าอย่างไรเป็นพฤติกรรม

พิเศษ

พฤติกรรมพิเศษนั้นอาจอธิบายได้ว่ามิใช่เหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้น เป็นธรรมดาของการไปชำระหนี้ของลูกหนี้ ดังนั้นผลที่เกิดมาจากการกระทำหรือเหตุการณ์พิเศษนั้นจึงไม่ใช่ผลเช่นที่ตามปรกติจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งตามปรกตินั้นผลที่เกิดจากพฤติกรรมพิเศษดังกล่าวนั้นลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ดีก็มีข้อยกเว้นดังจะได้อธิบายต่อไป

ข. ผลที่เกิดจากพฤติกรรมพิเศษดังกล่าว พฤติกรรมพิเศษนั้นถ่วงอยู่ในความคาดหมายของลูกหนี้หรือควรจะได้คาดหมายได้มาก่อนแล้ว

การที่กฎหมายยอมให้เรียกค่าเสียหายในพฤติกรรมพิเศษ เจ็บปวดของการจะเรียกร้องกันได้สักอย่างหนึ่งนั้น คือ ความเสียหายดังกล่าวจะต้องเป็นความเสียหายที่ลูกหนี้ควรจะได้คาดเห็นหรือได้คาดเห็นพฤติกรรมนั้นมาก่อนแล้ว กล่าวคือ ในความรับผิดชอบเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น ใดมีหนี้อันเป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ก่อนแล้ว และในขณะที่จะก่อหนี้ เจ้าหนี้และลูกหนี้จะต้องคาดคะเนถึงผลแห่งการไม่ชำระหนี้ก่อนแล้ว จึงได้ทำการก่อหนี้ขึ้น ฉะนั้นหากมีความเสียหายเกินการคาดคะเนแล้ว แม้จะเป็นผลจากการไม่ชำระหนี้ก็ตาม แต่จะให้ลูกหนี้ผู้ไม่ชำระหนี้ต้องรับผิดชอบใดก็ตามใหม่ทดแทนความเสียหายดังกล่าวแล้ว ก็จะเป็นการเกินข้อตกลงแต่เดิมไป และการที่ต้องรับผิดชอบเช่นนั้นหาเป็นธรรมดา เพราะจะเป็นการลงโทษให้ผลร้ายแก่คนโดยเขาไม่รู้ตัว ซึ่งถ้าเขาได้คาดเห็นถึงความเสียหายเช่นนั้นเสียก่อนแล้ว เขาอาจได้ชวนชววยจัดการชำระหนี้ให้จงได้ หากแต่ไม่รู้จึงไปได้

ชำระหนี้ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงไม่ควรให้เขาต้องชดใช้ความเสียหายที่เขาได้คาดเห็น แต่ถ้า ลูกหนี้ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษเช่นนั้น ยังจะเลยไม่ชำระหนี้ ก็เป็นอันว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายเช่นนั้นอย่างแน่นอน เพราะการที่ตนได้คาดเห็นหรือควรได้คาดเห็นความเสียหายเช่นนั้นแล้ว และมีโอกาสเต็มที่จะหลีกเลี่ยงผลร้ายที่จะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมเช่นนั้น แต่ยังคงเลยไม่ชำระหนี้ก็จะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้

ซึ่งความรับผิดชอบในความเสียหายอันเป็นผลพิเศษนี้ต่างกับความเสียหายที่เกิดขึ้นตามปกติ ถ้าผลของความเสียหายตามปกติลูกหนี้จะได้คาดเห็นถึงความเสียหายมาก่อนล่วงหน้าหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นผลตามปกติแล้วการไม่คาดเห็นไม่เป็นข้อยกเว้นให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นปกติ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบชดใช้เสมอไป

ตัวอย่างเช่น ก.ได้ทำสัญญาจะขายที่ดินให้แก่ ข. ต่อมา ก.บิดพลิ้วไม่ยอมขาย ข. จึงฟ้อง ก.ฐานผิดสัญญา เรียกร้องเสียหายโดย ข.ขาดกำไรจากการที่ไม่สามารถเอาไปขายผู้อื่นตามที่ตนตั้งใจไว้ ดังนี้ ศาลวินิจฉัยว่าค่าเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษไม่ปรากฏว่า ก.ได้รู้หรือควรจะได้รู้ล่วงหน้า ก.จึงไม่ต้องรับผิดชอบ⁽¹⁾

มีข้อที่น่าสังเกตว่า จากถ้อยคำในมาตรา 222 วรรค 2 ที่ว่า "... หากคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็น ถ้าควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว" นั้น

คำว่า "คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง" อาจทำให้งงไปว่าต้องคาดเห็นด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ แต่เมื่อพิจารณาดูในคำแปลภาษาอังกฤษ ใช้เอกพจน์ว่า party concerned แปลความไว้ว่า คู่กรณีฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงไม่จำเป็นต้องทั้งสองฝ่าย

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 357/2492 ระหว่าง นายสุวัชร โจทก์
นายกงกับพวก จำเลย

เรื่องอาจมีได้ว่า เจ้าหนี้ได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษที่ตนจะต้องเสียหาย แต่ฝ่ายลูกหนี้ได้คาดเห็นเช่นนั้นฝ่ายเดียว แม้ดังนั้นก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่ลูกหนี้จะยกขึ้นอ้างเพื่อไม่ต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้ ตามมาตรา 222 วรรค 2 ได้ เพราะตนเองเป็นฝ่ายเกี่ยวของจะต้องชำระหนี้ให้เขาเสียหายเนื่องแก่พฤติการณ์พิเศษเช่นนั้น เมื่อลูกหนี้ได้คาดเห็นเช่นนั้น แม้เพียงแต่ฝ่ายเดียว โดยเจ้าหนี้มิได้คาดเห็นด้วยก็ยังคงที่จะต้องรับผิดชอบแก่เจ้าหนี้⁽¹⁾

นอกจากนี้ยังมีคำว่า "ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าแล้ว" นั้น น่าจะมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษล่วงหน้านั้น ควรจะต้องล่วงหน้าเพียงใด

มีข้อที่ควรคิดและสงสัยว่า

ควรจะล่วงหน้าในขณะทำสัญญา หรือล่วงหน้าในขณะที่มีการไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ หรือล่วงหน้าก่อนที่จะบังคับให้ชำระค่าสินไหมทดแทนอันเป็นการทดแทนความเสียหายซึ่งตามบัญชีข้อนี้ ตามบทบัญญัติของกฎหมาย มาตรา 222 วรรค 2 มิได้มีบัญญัติไว้ชัดแจ้ง กล่าวแต่เพียงว่า "หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว"

เมื่อพิจารณาตามความท เราอาจทราบเพียงแต่ว่าพฤติการณ์ดังกล่าว นั้นคู่กรณีที่เกี่ยวข้องจะต้องได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้น จะต้องได้คาดเห็นล่วงหน้าก่อนแล้ว แต่สำหรับปัญหาว่าจะล่วงหน้าก่อนเพียงใดนั้น เมื่อไม่อาจทราบได้จากบทบัญญัติของกฎหมาย จึงต้องอาศัยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาและการตีความของนักกฎหมายเป็นหลักในการพิจารณา

(1) Section 222 (paragraph 2)

"The creditor may demand compensation even for such damage as has arisen from special circumstances if the party concerned foresaw or ought to have foreseen such circumstance."

ไค้มีผู้ให้ความเห็นแยกเป็น 2 แนว คือ

แนวที่ 1 เห็นว่า แม้ขณะทำสัญญาจะยังมีไค้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็น แต่ในขณะที่ทำสัญญาหรือก่อนนั้นไค้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นได้แล้ว ก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ นั้น ฉะนั้น พวกแรกนี้เห็นว่า ควรถือดวงหน้าขณะปิดสัญญายกนไปเป็นหลัก⁽¹⁾

แนวที่ 2 มีความเห็นว่า ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษที่จะผูกมัดให้เขารับผิดในความเสียหายได้ เพราะพฤติการณ์พิเศษนั้นจะต้องแปลไค้จากการทำสัญญาว่ากรณีที่ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว⁽²⁾

ดังนั้นพวกที่ 2 จึงถือเอาว่าการที่จะให้เขารับผิดชดเชยค่าเสียหายในพฤติการณ์พิเศษไค้เช่นนั้น การคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นนั้นจะต้องไค้มีล่วงหน้าก่อนแล้วในขณะที่ทำสัญญา ถ้าหลังจากนั้นแล้วไค้ไม่อาจบังคับไค้

อย่างไรก็ดี คำพิพากษาศาลฎีกา⁽³⁾ ไค้ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานดังนี้

อันค่าเสียหายในกรณีปิดสัญญาตามความในมาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิใช่เฉพาะแก่กรณีที่คาดเห็นหรืออยู่ในฐานะคาดเห็นไค้ในเวลาทำสัญญาเท่านั้น ถ้าหากผู้ปิดสัญญายอมคาดเห็นหรืออยู่ในฐานะคาดเห็นไค้ว่า การที่ตัวทำผิดสัญญาจะ

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 856

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1310/2480 ระหว่าง บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล

อินนิเปียร์ริง จำกัด โจทก์

สำนักพระราชวัง จำเลย

(3) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 46/2497 ระหว่าง

บริษัทวีระพล โจทก์

ม.จ.รัชนิพันธ์ รัชนิ จำเลย

เป็นผลให้เกิดการเสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งอย่างใดแล้ว มีความรับผิดชอบในกาเสียหายนั้นด้วย

กาเสียหายฐานผิดสัญญา คือไม่ชำระหนี้ทองคำตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ซึ่งเป็นปัญหาว่า "พฤติการณ์พิเศษ" ที่คู่กรณีได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นล่วงหน้าก่อนแล้ว นั้น หมายถึงคาดเห็นล่วงหน้า ณ เวลาใด ซึ่งอาจเป็นคาดเห็นเวลาทำสัญญา หรือเวลาผิดสัญญา หรือก่อนที่ความเสียหายจะเกิดขึ้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1310/2480, 462/2488 มีหลักว่าถือเอาความคาดเห็นได้ในเวลาทำสัญญา ซึ่งตรงกับหลักกฎหมายอังกฤษ (Halbury, ed. 2. Vol.10 page 97, No. 122) ซึ่งตามคำรากฎหมายอังกฤษให้เหตุผลว่า สัญญาเป็นเรื่องที่คู่กรณีตกลงก่อความผูกพันขึ้นโดยใคร่ครวญส่วนใดเสียของเขาแล้ว สิ่งใดที่เขาไม่ได้คาดหมายในเวลาที่เกิดกันจึงอยู่นอกความรับผิดชอบ เพราะถ้าเขาจะรู้ว่าจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นผิดไปจากที่คาดหมายไว้ เขาอาจไม่ตกลงทำสัญญาเสียก็ได้ (Pollock, Contract, ed. 13, pages 543, 544) ต่อมาฎีกาที่ 824/2491 ตัดสินว่า จำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่คาดเห็นในเวลาผิดนัดด้วย หลักเช่นนี้มิใช่ในประมวลกฎหมายฝรั่งเศส เฉพาะความเสียหายที่เกิดจากการจงใจผิดนัดจึงจะต้องรับผิดชอบหากคาดเห็นได้ในเวลาผิดนัด ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นจากการผิดนัดโดยมิได้จงใจแล้ว ก็รับผิดชอบในความเสียหายที่คาดเห็นในเวลาทำสัญญาเท่านั้น (มาตรา 1150) ส่วนกฎหมายญี่ปุ่นบัญญัติทิ้งไว้กว้าง ๆ อย่างมาตรา 222 ของเรา ซึ่ง De Becker ผู้เขียนคำอธิบายได้วางไปถึงมาตรา 252 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งมีข้อความทำนองเดียวกัน

ตามฎีกาที่ 824/2491 เป็นอันว่า ถือเอาความคาดเห็นเวลาผิดนัดเป็นหลัก จะผิดนัดโดยจงใจหรือไม่ ไม่สำคัญ ที่จริงก็เป็นหลักความสัมพันธ์ระหว่างความผิดกับความเสียหายอย่างหนึ่ง คือการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางสัญญา กฎหมายใช้หลักความสัมพันธ์ระหว่างความผิดกับความเสียหายตามทฤษฎีความเหมาะสมแห่งเหตุ (theory of adequate cause) ดังจะเห็นได้จากข้อความในมาตรา 222 ตอนต้นที่ได้รับผิดในผลธรรมดาที่น่าจะเกิดแต่ความผิด ก็คือผลที่ควรจะได้คาดเห็นนั่นเอง ฉะนั้นในพฤติการณ์พิเศษ

ถ้าผู้กรณได้ทำผิดโดยคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นอยู่แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นความเสียหายที่เป็นผลจากความผิด คือการผิดสัญญา⁽¹⁾

ต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2511 ได้ตัดสินไว้เป็นแนววินิจฉัยดีกว่า

ค่าเสียหาย 40,000 บาท นี้ เป็นค่าเสียหายจากพฤติการณ์พิเศษกรณีที่โจทก์ได้แจ้งให้จำเลยทราบถึง เรื่องนี้ก่อนวันที่จำเลยสัญญาจะโอนที่พิพาทให้โจทก์ตามสัญญาเป็นการให้จำเลยคาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าตามมาตรา 222 วรรค 2 แล้ว จำเลยจึงต้องรับผิดชอบชำระเงินจำนวนนี้ให้แก่โจทก์ จำเลยหาต้องทราบหรือคาดเห็นถึงพฤติการณ์นี้ก่อนทำสัญญาไม่

โดยมีข้อสังเกตว่า

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับมาตรา 222 วรรค 2 เรื่องค่าเสียหายอันเกิดแก่พฤติการณ์พิเศษไว้ชัดว่าการได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้น "ล่วงหน้า" ก่อนแล้วนั้น หมายถึงล่วงหน้าก่อนผิดสัญญา ไม่ใช่ล่วงหน้าก่อนหรือในเวลาทำสัญญาเกี่ยวกับมูลหนี้ ซึ่งไม่ใช่สัญญาข้อวินิจฉัยก็จะเป็นไปในรูปเดียวกัน ยถวาท การแปลเช่นนี้ในทางปฏิบัติจึงอาจแจ้งให้ผู้กรณอีกฝ่ายได้ทราบถึงความเสียหายในพฤติการณ์พิเศษ ภายหลังจากทำนิติกรรมสัญญาเสียก็ชอบที่จะทำได้ แต่หากได้มีการผิดสัญญาเสียก่อนแล้ว จึงแจ้งให้ทราบเช่นนั้นจะใช้มาตรา 222 วรรค 2 บังคับไม่ได้ เช่น ก.ทำสัญญาจะขายที่ดินให้ ข. ต่อมา ก.ได้โอนขายที่ดินให้ ค.ไป อันได้ชื่อว่า ก.ผิดสัญญาตั้งแต่วันนั้น (หมายความว่าในที่สุด ก.ก็ไม่อาจจัดการเอาที่ดินโอนขายให้ ข.ได้ตามกำหนด) หลังจาก ก.โอน

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 857

ชายที่คืนให้ ก.ไปแล้ว ข.จึงแจ้งให้ ก.ทราบว่าตนได้ตกลงขายที่ดินนั้นต่อให้ ง. หากโอน
ขายไม่ได้จะต้องถูกปรับเช่นนี้ จะถือเอาการแจ้งนั้นเป็นข้อแสดงว่า ก.ได้คาดเห็นหรือควร
จะได้คาดเห็นถึงความเสียหายของ ข.เกี่ยวกับจะถูก ง.ปรับอีกทอดหนึ่งนั้นไม่ได้⁽¹⁾

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การคาดเห็นพฤติการณ์พิเศษล่วงหน้าก่อนนั้น
หมายถึงล่วงหน้าก่อนการไม่ปฏิบัติตามไม่ชำระหนี้กันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย
เป็นต้นไป และหมายความรวมถึงการคาดเห็นในขณะที่ทำสัญญาและก่อนทำสัญญาได้ ลูกหนี้จึงจะ
ต้องรับผิดชอบในกรณีนี้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่น่าสงสัยอีกว่า จะคาดเห็นพฤติการณ์พิเศษนั้น
ได้อย่างไร

พฤติการณ์พิเศษที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ เนื่องแต่การไม่
ชำระหนี้ นั้น ถ้าลูกหนี้ได้คาดเห็นตามความจริงก็ดี หรือแม้จะไม่ได้คาดเห็น แต่ควรจะคาดเห็น
ได้ก็ดี เหล่านี้ทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 222 วรรค 2 ได้ทั้งนั้น การที่จะคาดเห็นได้
โดยตรงอาจเป็นเรื่องที่ลูกหนี้รู้เห็นมาเอง หรือโดยที่เจ้าหนี้บอกให้รู้ เช่น ก.ได้บอก ข.
แล้วว่า ชื่อที่ดินจาก ข.ก็เพื่อจะเอาไปขายให้ ค. 80,000 บาท ข.ทราบมาเองจาก ก.
หรือโดยทางสืบสวนของตนเอง ทำให้คาดเห็นได้ว่า ถ้าตนไม่ขายให้ ก.ตามสัญญา ก.จะไ้
ได้กำไร 30,000 บาท หรือแม้ ก.จะไม่ขายเอากำไรอะไรเลย แต่มีข้อตกลงไว้กับ ค.ว่า
ถ้าเอาไปขายให้ไม่ได้ยอมให้ปรับ 10,000 บาท และ ข.ก็ไ้รู้ถึงข้อตกลงกันระหว่าง ก.กับ
ค. เช่นนั้นแล้วกลับไม่ขาย เป็นเหตุให้ ก.ต้องขาดทุนถูกปรับ 10,000 บาท เหล่านี้เป็น
เรื่องที่รู้ถึงพฤติการณ์พิเศษ คาดเห็นถึงความเสียหายพิเศษที่จะพึงเกิดแก่เจ้าหนี้ได้โดยตรง
ส่วนเรื่องที่มีได้คาดเห็นหรือควรจะคาดเห็นได้นั้น ต้องแล้วแต่ฐานะความเกี่ยวข้องของกรรฐ์ได้
หรือไม่เป็นเรื่อง ๆ ไป ทั้งนี้เพราะบางทีเจ้าหนี้ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความในใจของลูกหนี้ได้

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 556/2511 ระหว่าง นายชวน ฉิมแก้ว โจทก์
นางสมจิตต์ วิศิษฎ์สิน จำเลย

เห็นได้ว่าลูกหนี้ได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษ เช่นนั้นแล้ว ซึ่งถ้าตามฐานะความเกี่ยวข้องและกรณีแวดล้อมทั้งหลายที่เจ้าหน้าที่สืบไต่ถาม ควรที่ลูกหนี้จะคาดเห็นได้โดยตัวเองแล้ว เจ้าหน้าที่ไม่ต้องพิสูจน์อะไรยิ่งกว่านั้นไปอีกและศาลอาจตัดสินให้ลูกหนี้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ตามมาตรา 222 วรรค 2⁽¹⁾ เช่น เจ้าหน้าที่เป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวไปขาย เคยติดต่อซื้อข้าวจากลูกหนี้มาก่อนแล้ว และซื้อโดยจำนวนมากมาย ซึ่งบ่งบอกว่าซื้อเอาไปขาย ไม่ใช่ซื้อไปใช้กัน ประจวบเป็นปีน้ำท่วมมากข้าวแพงกำลังขึ้นราคาอยู่ทุก ๆ วัน เจ้าหน้าที่มาตกลงซื้อข้าวกับลูกหนี้ แต่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ส่งข้าวให้ กลับเอาไปขายให้คนอื่นแทน ตามกรณีแวดล้อมต่าง ๆ เช่นนั้น ควรที่ลูกหนี้จะคาดเห็นได้แล้ว แม้ลูกหนี้จะเป็นคนเขลาซำรู้เท่าไม่ถึงการ แต่โดยพฤติการณ์ที่ใคร ๆ ก็ควรจะคาดเห็นเหตุการณ์พิเศษ เช่นนี้ได้ ลูกหนี้จะเถียงว่าตนมิได้คาดเห็นนั้น เห็นจะฟังไม่ขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่ควรจะได้คาดเห็นอยู่แล้ว การที่คู่กรณีกำหนดตกลงกันไว้เป็นพิเศษโดยประการอื่นในสัญญาเป็นพฤติการณ์ที่อาจทำให้เห็นว่าเขามีได้คาดหมายว่าความเสียหายพิเศษอะไรจะเกิดขึ้น เช่น ตกลงซื้อสินค้าเป็นราคาเงินไทย อาจแสดงว่าเขามีได้คาดเห็นว่าผู้ให้หามาขายให้จะต้องเสียหาย เพราะต้องไปซื้อเป็นเงินตราต่างประเทศ ซึ่งขึ้นราคา

ค. ต้องเป็นความเสียหายอันเป็นผลที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้

ถ้าเราพิจารณาคูตามถ้อยคำในมาตรา 222 วรรค 1 จะเห็นได้ว่าตามวรรค 1 นั้นบัญญัติไว้ว่า "ค่าเสียหายตามปรกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้" แต่สำหรับในวรรค 2 ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษนั้นกลับมิได้บัญญัติว่าต้องเป็นผลที่เกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น คงกล่าวแต่เพียงความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษแต่เพียง

 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 (1) การคาดเห็นพฤติการณ์พิเศษนี้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1310/2480 วินิจฉัยว่าต้องแปลได้จากการทำสัญญาว่าถ้าคู่กรณีคาดเห็นมาก่อนแล้ว แสดงว่าต้องคาดเห็นอยู่แล้ว ในขณะที่ทำสัญญากัน แต่ต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 824/2491 วินิจฉัยว่าไม่ต้องคาดเห็นในเวลาทำสัญญา หากคาดเห็นแล้วในเวลาผิดสัญญาก็ต้องรับผิดชอบ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1368/2494 คำเป็นตาม

อย่างเคียว ซึ่งสำหรับความส่วนนี้ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า "มาตรา 222 วรรค 2 นั้น น่าจะยกความสำคัญไปก่อนหนึ่งซึ่งอาจทำให้การแปลและบังคับใช้ไขว่เขวไปได้ เพราะการที่มีได้บัญญัติว่าเป็นความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้หรือไม่ นั้นทำให้ความกว้างเกินไปจนเป็นปัญหาว่า ถ้ามีข้อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้หากเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษที่ลูกหนี้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นลูกหนี้ยังจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้ผิดสัญญาไม่ขายหมวกกะโล่ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ถูกคนตีหัวแตก จะมาอ้างว่า ถ้าได้หมวกกะโล่จากลูกหนี้ไปใส่คนจะตีหัวไม่แตกนั้น หากใช่เป็นผลของการไม่ชำระหนี้ไม่ จะให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบโดยอาศัยแต่เหตุที่ลูกหนี้ได้คาดเห็นว่าอาจจะเป็นไปได้เท่านั้น แต่มีผลโดยตรงของการไม่ชำระหนี้ คุ้มทางไกลต่อเหตุผลเกินไป (1) ถ้าวากันตามถ้อยคำที่เขียนไว้โดยเคร่งครัดน่าจะบังคับกันดังความหมายข้างต้นนั้นได้ แต่ถ้าวากันถึงเหตุผลในกฎหมายโดยทั่วไปไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะตามปรกติผลธรรมคาหรือผลตามปรกติอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยแท้จริงและลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ทุกกรณีในความเสียหายนั้นยังต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ และการที่กฎหมายยอมให้ลูกหนี้รับผิดชอบในผลของความเสียหายอันเป็นผลพิเศษ หากว่ากรณีฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็น ผลนั้นจะมีไรผลของการไม่ชำระหนี้แล้วนั้นก็ไม่น่าจะถูกตอง เพราะมีฉะนั้นจะกลายเป็นว่า ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในผลที่ไกลเกินไป และเป็นค่าเสียหายที่ไม่ยุติธรรม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความเสียหายดังกล่าวนี้ต้องเป็นความเสียหายที่เป็นผลของการไม่ชำระหนี้ด้วย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 858 - 860

ง. ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลที่ไม่ไกลต่อเหตุ

ความเสียหายที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบนั้นถึงแม้กฎหมายจะยอมให้เจ้าหน้าที่เรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษได้ก็ตาม แต่ก็มีเงื่อนไขอีกประการหนึ่งว่า ความเสียหายดังกล่าวนั้น จะต้องเป็นความเสียหายที่ไม่ไกลต่อเหตุ ถ้าเป็นความเสียหายที่ไกลต่อเหตุแม้ลูกหนี้จะได้คาดเห็นความเสียหายดังกล่าวนั้น หรือควรจะคาดเห็นได้ และเป็นผลของการไม่ชำระหนี้ก็ตาม ก็ไม่น่าจะต้องให้ลูกหนี้มาแบกรับรับผิดชอบอยู่ มิฉะนั้น ลูกหนี้ก็จะต้องตกอยู่ในภาวะที่รับผิดชอบไม่สิ้นสุด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการให้ทดแทนความเสียหายด้วยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น กฎหมายมุ่งให้ใช้กันเช่นในฐานที่จะทำให้ลูกหนี้ได้กลับคืนสู่สภาพเหมือนดังได้มีการชำระหนี้กันโดยสมบูรณ์ ดังนั้นความเสียหายที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบนั้นอย่างมากที่สุดต้องไม่เกินจำนวนที่จะพึงมีพึงได้จากผลอันที่จะมีการชำระหนี้กันโดยถูกต้องและสมบูรณ์ แต่ก็มีเงื่อนไขว่าความเสียหายนั้นต้องเป็นความเสียหายที่ไม่ไกลต่อเหตุ

อย่างไรเป็นความเสียหายที่ไกลต่อเหตุ หลักวินิจฉัยว่าความเสียหายใกล้หรือไกลต่อเหตุนี้ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อธิบายไว้ในคำสอนวิชากฎหมายอังกฤษว่าด้วยละเมิด พ.ศ. 2479 หน้า 150 ถึงหน้า 164 สรุปความว่า เพียงไร ความเสียหายจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุ ไม่ใช่เป็นข้อที่จะชี้ชัดเป็นการตายตัวได้ง่าย ๆ เมื่อมีเหตุการณ์ขึ้นต่อเนื่องกันเป็นตอน ๆ กฎหมายมีขีดกันจำกัดว่า เมื่อจำเลยทำละเมิดก่อให้เกิดเหตุแห่งอันตราย และมีเหตุการณ์มาทำให้เกิดความเสียหายสืบเนื่องกันไปดังนี้ ต้นเหตุที่ก่อให้เกิดอันตรายในเบื้องต้นนั้น จะต้องมีเวลาสุดฤทธิสั้นอันอาจลงเวลาหนึ่ง กล่าวคือช่วงแห่งภัยที่จำเลยก่อให้เกิดขึ้นนั้น อาจจะเสื่อมสูญหมดสิ้นลงเมื่อตัวโจทก์ผู้เสียหายเอากลับสู่ฐานะอันปลอดภัยเป็นปรกติ เมื่อสภาพเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว หากว่ามีเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีได้เกิดจากการกระทำหรือละเว้นของจำเลยโดยตรงมาทำความเสียหายให้แก่โจทก์ ต้องฟังว่า

ความเสียหายในชั้นหลังนั้นเป็นความเสียหายที่ไกลต่อเหตุ (1)

ซึ่งความเสียหายดังกล่าวนี้เป็นความเสียหายที่ไม่ได้เกิดแต่การไม่ชำระหนี้โดยตรงดังกล่าวข้างต้น เคยเรียกกันว่าเป็นความเสียหายไกลต่อเหตุ ตามหลักกฎหมายไทยแต่ก่อนก็ไม่เคยบังคับให้ใครต้องรับผิดชอบในความเสียหายเช่นนี้ แม้ที่เรียกว่าความเสียหายที่ไกลต่อเหตุก็ยังไม่อาจทำได้ เพราะอาจเข้าใจว่าเป็นผลเสียหายที่เกิดแต่เหตุอยู่นั่นเอง หากแต่หากไกลออกไปไม่ใกล้ชิด จึงไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ความจริงแล้วความเสียหายที่ไกลต่อเหตุเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ผลของเหตุเสียเลย (2) เช่นการที่นายแพทย์รักษากันไซ้ไม่หายจนไซ้กลุ่มใจขึ้นมาจึงกินยาตาย ผลเช่นนี้มีใช่ผลของเหตุที่แพทย์รักษาไม่หาย แต่เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการที่เจ้าตัวก้อขึ้นเองต่างหาก และเมื่อพิจารณาเหตุตามนัยของมาตรา 222 แล้ว จะเห็นว่า วรรค 1 นั้นเป็นหลักว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพื่อผลของการไม่ชำระหนี้เท่านั้น ซึ่งถ้าผลนั้นเป็นผลตามปรกติธรรมดาแม้ลูกหนี้จะมีได้คาดเห็นก็ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าเป็นผลพิเศษผิดปรกติธรรมดา แต่ยังเป็นผลแห่งการไม่ชำระหนี้แล้ว ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเมื่อได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นผลดังกล่าวนั้น มิฉะนั้นหากต้องรับผิดชอบแม้จะเป็นผลของการไม่ชำระหนี้ก็ตาม สำหรับพฤติการณ์ของความเสียหายที่ไกลต่อเหตุนั้น เมื่อไม่ถือว่าเป็นผลของการไม่ชำระหนี้แล้ว จะเห็นว่าความเสียหายไกลต่อเหตุนั้นไม่อยู่ในความมุ่งหมายของมาตรา 222 เสียเลยทีเดียว ถึงแม้ความเสียหายดังกล่าวนี้จะได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นก็ตาม ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น เพราะมิฉะนั้นจะเท่ากับให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อภาระของเจ้าหนี้ โดยที่ลูกหนี้มิได้ก่อเหตุอื่นจะทำให้เกิดผลเช่นนั้น

(1) พจน ฟูงปากม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด

(ตอน 1) (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), พ.ศ. 2514, หน้า 165

(2) เส็นยี ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 860

คดีของศาลอังกฤษ (Hadley v. Baxendale) ใ้กว้างหลัก
ไว้คล้ายกับมาตรา 222 ของเรา ซึ่งศาลของรัฐบาลต่าง ๆ และของประเทศสหรัฐอเมริกา
ก็ได้ถือตาม

ในคดีของ American เรื่องหนึ่ง โจทก์มีความเชื่อว่า เมื่อวันที่ 11
มีนาคม 1925 โจทก์โทรเลขไปยังผู้ขายโจทก์ ขอให้ส่งเงินจำนวน 200 dollars มา
โดยทางโทรเลข ที่ขายได้โทรเลขส่งมาให้ แต่โดยความผิดพลาดจำเลยได้จ่ายให้โจทก์
97.70 dollars ซึ่งควรจะจ่าย 197.70 dollars โดยหักค่าส่ง 2.30 dollars
สองสามอาทิตย์ต่อมาผู้ขายผิด จำเลยได้จ่ายเงินอีก 100 dollars ให้โจทก์ โจทก์อ้างว่า
เสียหายพิเศษ โดยถูกผู้ให้เข้าซื้อบริษัทยนต์ไป 1,605 dollars เพราะเนื่องจากโจทก์
ไม่มีเงินพอค่าเสียหายนี้เกี่ยวกับความไม่แน่นอนไกลเกินไปหรือไม่ เพราะความเสียหาย
จะเป็นผลโดยตรงและใกล้ชิดกับการกระทำผิด การที่โจทก์ถูกบริษัทยนต์ไม่ไ้ระบุไว้ในสัญญา
ระหว่างผู้ขายโจทก์และจำเลย และจำเลยไม่อาจทราบล่วงหน้าได้ เช่นเดียวกับหลักของคดี
Hadley v. Baxendale ที่ฝ่ายโจทก์ไม่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เพราะไม่มีหลักฐาน
ฐานว่า จำเลยมีเหตุสมควรที่จะได้คาดเห็นมาก่อนว่าโจทก์จะได้รับความเสียหายตั้งที่ฝ่าย
โจทก์อ้าง ค่าเสียหายที่ควรได้รับทดแทนต้องเป็นผลโดยตรง (direct) ชรรวม
(natural) ใกล้ชิด (proximate) ฯลฯ ศาลจึงยกฟ้อง⁽¹⁾

หรือคดีตัวอย่างอีกอันหนึ่ง คือ เรือจำเลยชนเรือซุกของโจทก์
โจทก์ได้มีสัญญาจะต่องซุกร่องน้ำให้บุคคลที่ 3 ภายในเวลาที่กำหนดตามสัญญา โจทก์ต้องเสีย
ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากมาย โจทก์ต้องเร่งทำการซุกให้ทันกำหนดเวลา เพราะโจทก์จวนไม่มี
เงินซื้อเรือซุกใหม่ ศาลพิพากษาว่าโจทก์ควรได้รับเงินค่าสินไหมทดแทน คือราคาเรือโดยคิด

(1) วงษ์ วีระพงษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด,

ราคาตามท้องตลาดในขณะ เวลาและสถานที่ที่เรือนั้นถูกชน และความเสียหายในการที่โจทก์ ต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ โจทก์มีความผูกพันอยู่กับบุคคลที่ 3 นับแต่วันเรือซุกจม จนถึงวันที่โจทก์ ควรจะหาเรือซุกอื่นมาแทนได้ แต่การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายพิเศษ เนื่องจาก ความจนของโจทก์นั้นไกลต่อเหตุ โจทก์เรียกไม่ได้

จ. ต้องเป็นผลซึ่งโดยลักษณะวิชาชีพและความเป็นอยู่หรือจารีตประเพณี ของหนั้นนั้นอาจเกิดขึ้นได้ สำหรับเงื่อนไขข้อนี้เป็นความเสียหายอันเป็นผลที่เกิดขึ้นโดย ลักษณะวิชาชีพ ความเป็นอยู่ หรือจารีตประเพณีของหนั้นนั้นอาจเกิดขึ้นได้และเป็นพฤติการณ์ที่ เกิดเป็นผลพิเศษที่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องพึงคาดเห็นในความเสียหายอื่นนั้นได้ ซึ่งสำหรับเงื่อนไขข้อ นี้เป็นข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันไปแล้วแต่ลักษณะวิชาชีพ ความเป็นอยู่ หรือจารีตประเพณี แห่งท้องถิ่นซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจไม่เหมือนกันได้โดยท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นความผิดอันควรต้องมีการชดเชยกัน

ซึ่งเมื่อเป็นความเสียหายที่มีเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นแล้ว ถือเป็น ความเสียหายที่เกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ ที่คู่กรณีควรจะได้คาดเห็นหรือได้คาดเห็นล่วงหน้าก่อน แล้วและเป็นความเสียหายที่ไม่ไกลต่อเหตุและเป็นผลจากการไม่ชำระหนี้แล้ว ก็ถือเป็น ความเสียหายที่เกิดแต่พฤติการณ์พิเศษอีก จะพึงเรียกร้องเอาค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายได้ ตามมาตรา 222 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีบัญญัติไว้

ความเสียหายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากนี้ถือว่าเป็นความเสียหายที่ไม่ อาจเรียกร้องเอาได้จากสิทธิที่มีอยู่อันเนื่องมาจากการที่ถูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ตามมาตรา 222 ถือเป็นความเสียหายที่ไกลต่อเหตุ ซึ่งศาลจะไม่ให้ค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหาย ดังกล่าว

ตัวอย่างก่าพิพากษาศาลฎีกา

คดีไต่ความว่า อ. ผู้จัดการบริษัทสาขาจำเลยที่ท่าคใหญ่ ได้ตกลงนำ สัญญาขายเครื่องถ่านบรรจุเรือเครื่องทำ Gas รถยนต์ ให้โจทก์ 2 เครื่อง โจทก์ได้

วางเงินมัดจำไว้ 200 บาท สัญญาจะส่งมอบเครื่องให้ภายในกำหนด ถึงกำหนดแล้วจำเลย
ไม่ส่งเครื่องตามให้โจทก์ตามสัญญา โจทก์จึงฟ้องขอให้บังคับจำเลยคืนเงินมัดจำ และให้ค่า
เสียหายในการที่โจทก์ควรจะได้กำไรงาม เมื่อได้เครื่องมาตามกำหนด ซึ่งโจทก์จะเอาไป
ให้คนเช่า

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ตามธรรมดาการสัญญาว่าจะซื้อสิ่งของ เมื่อฝ่าย
หนึ่งผิดสัญญาไม่ส่งของให้ ตามปกติผู้ซื้อย่อมได้รับความเสียหายโดยเสียความปรารถนาและ
ไม่ได้ใช้ของตามต้องการ แต่ในกรณีเรียกค่าเสียหายนั้น โจทก์มีหน้าที่นำสืบถึงจำนวนค่าเสียหาย
เมื่อโจทก์สืบไม่ได้หรือไม่นำสืบเลยเช่นนั้น ศาลก็กำหนดค่าเสียหายให้ตามสมควรโดย
วินิจฉัยถึงความผิดของวิญญูชนและตามพฤติการณ์ประกิติทั้งหลาย แต่การที่โจทก์เรียกร้องค่าเสียหาย
โดยขาดประโยชน์จากการที่ไม่ได้เครื่องตามไปให้คนอื่นเช่าได้กำไรงามนั้น เป็นค่าเสียหาย
ในพฤติการณ์พิเศษตามมาตรา 222 จำเลยไม่ได้คาดเห็นหรือควรจะคาดเห็นพฤติการณ์
เช่นนั้นล่วงหน้า โจทก์จึงเรียกค่าเสียหายตามจำนวนนั้นไม่ได้⁽¹⁾

โจทก์ได้มีหนังสือบอกเลิกการเช่าบ้านไปยังจำเลย และในหนังสือนี้
ได้บอกกล่าวไปโดยชัดแจ้งว่า ถ้าโจทก์เช่าบ้านเช่นนั้นไม่ได้ก็จะทำให้ผิดสัญญา ไม่สามารถ
ส่งมอบบ้านอีกหลังหนึ่ง ซึ่งทำสัญญาซื้อขายกันแล้วให้แก่ผู้ซื้อได้ตามกำหนด และโจทก์ต้อง
ผู้ซื้อปรับเป็นรายวัน ดังนั้น ถือได้ว่าจำเลยได้ทราบความเสียหายเป็นพิเศษของโจทก์แล้ว
เมื่อจำเลยผิดสัญญาไม่ออกจากบ้านเช่าภายในกำหนด ทำให้โจทก์ผิดสัญญากับผู้ซื้อและถูกผู้ซื้อ
ปรับเอาตามสัญญาไปเท่าใด โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกเอาจากจำเลยเท่าจำนวนที่เสียไปได้⁽²⁾

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2489 ระหว่าง นายเจริญ วิชัยรัตน์ โจทก์
บริษัทหีบดินชอย จำเลย

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1368/2494 ระหว่าง นายสถาพร เจริญสุวรรณ โจทก์
นายอรุณ รุ่งรัตน์ จำเลย

โจทก์ฟ้องว่า จำเลยทำสัญญาขายที่ดินให้แก่โจทก์ จำเลยได้รับชำระเงินราคาที่ดินไปบางส่วนแล้ว โจทก์จึงนำที่ดินนั้นไปขายให้ผู้อื่นชื่อและโจทก์ได้รับราคาบางส่วนแล้ว แต่โจทก์ต้องคืนเงินให้แก่ผู้อื่น เพราะจำเลยที่ 1 พ้องโจทก์กับจำเลยที่ 2 ให้เลิกถอนคำพิพากษาที่โจทก์ชนะคดีจำเลยที่ 2 นั้นเสีย โจทก์ไม่สามารถโอนที่ดินพิพาทให้แก่ผู้อื่นได้ จึงขาดผลกำไรที่ควรจะได้ไปจากผู้อื่น จำนวน 10,000 บาท จึงขอให้บังคับจำเลยรับผิดชอบใช้ให้แก่โจทก์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่โจทก์จะได้กำไรจากการนำที่ดินไปขายให้แก่ผู้อื่นนั้น นับว่าเป็นกำไรเสียหายอันเกิดจากพฤติการณ์พิเศษตามมาตรา 222 วรรค 2 ถ้าหากฎกรณ์ได้คาดเห็น⁽¹⁾

คดีได้ความว่า โจทก์ว่าเคยได้ทำสัญญาซื้อขายที่ดิน โดยที่กำหนดระยะเวลาส่งแบ่งเป็นงวด ๆ แน่แน่นอน ในกรณีที่โจทก์ได้วางเงินราคาล่วงหน้าเป็นค่ามัดจำให้แก่จำเลยไว้บางส่วน ต่อมาก่อนถึงกำหนดส่งแบ่งงวดแรก โจทก์ได้ตัวแทนไปบอกจำเลยด้วยวาจาว่าให้ส่งแบ่งไว้ก่อน จำเลยก็ยอมปฏิบัติตาม เนื่องจากการทำสัญญากับโจทก์ที่จำเลยได้ไปพบทนายสัญญาซื้อแบ่งจากบุคคลอื่น และวางเงินมัดจำไว้เช่นเดียวกัน

หลังจากที่โจทก์ให้ส่งครั้งแรกแล้ว ต่อมาจำเลยก็ได้ติดต่อกับโจทก์หลายครั้ง เพื่อให้จำเลยดำเนินการส่งแบ่งแก่ตน โดยจำเลยมีแบ่งอยู่ในมือที่จะส่งแก่โจทก์ได้อยู่แล้วแต่โจทก์กำหนดไม่ได้ ในที่สุดจำเลยเห็นว่าโจทก์จงใจไม่รับซื้อแบ่งแล้ว จึงมีหนังสือถึงโจทก์ว่าโจทก์ผิดสัญญาทำให้จำเลยเสียหาย จำเลยจึงรับเงินมัดจำเสียและให้โจทก์ใช้ค่าเสียหายรวมทั้งเงินมัดจำที่จำเลยได้วางไว้กับผู้ที่ขายแบ่งให้แก่จำเลยด้วย โจทก์ก็เคยเสียหลังจากนั้นต่อมาโจทก์จึงบอกเลิกสัญญาและฟ้องเรียกเงินมัดจำคืนจากจำเลย ดังนี้

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 957/2494 ระหว่าง นายสุวัชร สิริธิดาวร โจทก์
นายกง วิชิต จำเลย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่จำเลยมิได้ส่งแบ่งให้แก่โจทก์ตามกำหนด
ในสัญญา นั้น ก็เพราะโจทก์ให้ตัวแทนไปบอกงดส่งเสียตั้งแต่งวดแรก ซึ่งขณะนั้นจำเลยมีอยู่
อยู่รวมแล้วที่จะส่งให้โจทก์ตามสัญญา ต่อมาจำเลยขอให้โจทก์กำหนดวันส่งมอบแบ่ง แก่โจทก์
ก็กำหนดวันให้จำเลยส่งไม่ได้ ทั้งนี้โจทก์จึงตกเป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยยอมรับเงินมัดจำไว้
การชดเชยค่าเสียหายที่ราคาผลกำไร และทำให้แบ่งเสื่อมคุณภาพอันเป็นค่าเสียหายปรกติเห็น
ได้ นอกจากนี้โจทก์ก็ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายในพฤติการณ์พิเศษให้แก่จำเลยอีก คือเงินที่
จำเลยไปวางมัดจำกับผู้ขายแบ่งให้แก่จำเลย ซึ่งถูกริบไปเพราะการผิดสัญญาของโจทก์นั้นอีก
ส่วนหนึ่งด้วย (1)

ข้อเท็จจริงใดก็ตามที่ สัญญาจะซื้อขายที่ว่า ถ้าผู้จะขายผิดสัญญา
ยอมขายให้ ต้องให้ผู้จะซื้อปรับและคืนมัดจำให้ผู้จะซื้อด้วยนั้น ย่อมไม่ขัดสิทธิผู้จะซื้อที่จะบังคับ
ชำระหนี้และเรียกค่าเสียหายทดแทนโดยถือเอา เบี้ยปรับ เป็นค่าเสียหายจำนวนน้อยที่สุด และถ้า
ผู้จะซื้อเลือกเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้แล้ว ย่อมไม่มีสิทธิบังคับชำระหนี้

โจทก์ทำสัญญาจะซื้อที่พิพาทจากจำเลย แล้วต่อมาโจทก์ทำสัญญาจะ
ขายต่อให้บุคคลที่สาม โดยกำหนดโอนในวันเดียวกับที่จำเลยจะโอนให้โจทก์ ถ้าโจทก์ผิดสัญญา
จะต้องถูกบุคคลที่สามปรับ 40,000 บาท โจทก์ได้แจ้งเรื่องสัญญาและเบี้ยปรับได้จำเลยทราบ
ก่อนวันกำหนดโอนแล้ว เมื่อจำเลยไม่โอนที่พิพาทให้โจทก์ตามสัญญา เป็นเหตุให้โจทก์ถูกบุคคล
ที่สามปรับ 40,000 บาท เงินจำนวนนี้ถือว่าเป็นค่าเสียหายพิเศษ ซึ่งจำเลยได้ทราบล่วงหน้า
แล้วจำเลยต้องรับผิดชอบ (2)

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 788/2499 ระหว่าง ห้างหุ้นส่วนสามัญเบอติญุกเกอร์

แอนโก

โจทก์

นายเชียงเลี้ยว

จำเลย

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2511 ระหว่าง นายชวน ฉิมแก้ว

นางสมจิตต์ วิสิษฐสิน

โจทก์

จำเลย

ทางพิจารณาให้ความว่า โจทก์ซื้อสินค้าประเภทของใช้จากจำเลย โดยรู้ความมุ่งหมายของกันและกันอยู่แล้วว่าซื้อไปเพื่อจำหน่ายในสหรัฐอเมริกา สินค้าเหล่านั้นชำรุดบกพร่อง โจทก์บอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้

ค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบในการนี้ก็คือ จำเลยต้องคืนเงินราคาสินค้าที่รับไปจากโจทก์ ค่าที่โจทก์ได้ชำระค่าขนส่ง ค่าประกันภัย ค่าภาษีขาเข้าและค่านำสินค้าออกจากด่านศุลกากร ซึ่งนับว่าเป็นค่าเสียหายพิเศษที่จำเลยควรจะสามารถคิดล่วงหน้าได้ ส่วนค่าใช้จ่ายที่โจทก์จ้างผู้เชี่ยวชาญพิสูจน์สินค้าของจำเลยว่ารำรุดบกพร่องหรือไม่นั้น แม้จำเลยจะทราบเรื่องแต่ก็ไม่ประสงค์จะให้พิสูจน์สินค้า ค่าเสียหายดังกล่าวจึงเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์แก่โจทก์ฝ่ายเดียว จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ (1)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 903/2519 ระหว่าง บริษัทเซอรนิฟายด์ แมนูแฟกเจอริง จำกัด โจทก์
บริษัทเอกโซติค ไซแอม จำกัด จำเลย

3.3 การคำนวณค่าสินไหมทดแทน

เมื่อได้ทราบว่าคุณค่าเสียหายอย่างใดเป็นความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นและอย่างไรเป็นความเสียหายอันเกิดแต่เหตุการณ์พิเศษแล้ว ในการพิจารณาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะกำหนดว่าคุณค่าเสียหายในแต่ละกรณีที่น่ามาฟ้องร้องกันนั้นเป็นความเสียหายประเภทใดอันพึงต้องชดใช้กันหรือไม่ แล้วจึงคำนวณออกมาเป็นตัวเงินว่าเสียหายไปเท่าใด และจะให้ชดใช้กันเป็นจำนวนเงินเท่าใด ศาลก็จะให้ชดใช้กันเป็นจำนวนตามนั้น โดยใช้หลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 เป็นแนวทางในการคำนวณ

3.3.1 การคำนวณค่าสินไหมทดแทน กรณีปรกติ

สำหรับการคำนวณค่าสินไหมทดแทนนั้น เนื่องจากหนี้มีอู่เกิดมาจากสิทธิสัมพัทธ์หลายประเภท โดยเฉพาะประเภทของหนี้ที่เกิดมาจากนิติกรรมสัญญาอันยังแยกออกไปเป็นหลายประเภทตามลักษณะของเอกเทศสัญญา การคำนวณค่าสินไหมทดแทนศาลก็ต้องพิจารณาไปตามบทบัญญัติของ เอกเทศสัญญาชนิดนั้นและบางที่อาจต้องพิจารณาจากธรรมเนียมปฏิบัติพิเศษของเอกเทศสัญญานั้น ๆ ประกอบในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนด้วย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้มากที่สุด โดยมีหลักทั่ว ๆ ไป ว่าจะคำนวณมูลค่าในวันที่มีการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือในวันนิติสัญญาเป็นหลักไปหักออกจากจำนวนมูลค่าที่เสียหายเพิ่มขึ้นในวันที่น่าคดีมาฟ้องขอบังคับชำระหนี้ โดยปรกติจะคำนวณค่าเสียหายนับตั้งแต่วันที่มีการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้อันอาจโหมงกฏหนี้ให้รับผิดได้ไปจนถึงวันที่ฟ้องคดี แต่มีบางกรณีที่จะคำนวณให้เรียกค่าเสียหายได้ถึงในระหว่างพิจารณาคดี หรือวันบังคับคดี อันเนื่องมาจากยังคงมีค่าเสียหายอยู่สืบเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ต่อมาจากวันฟ้องคดีจนถึงในระหว่างพิจารณาคดีและบังคับคดีทำให้เจ้าหนี้ยังคงได้รับความเสียหายอยู่ ซึ่งจะไม่กล่าวในวิทยานิพนธ์นี้

3.3.2 การกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ฝ่ายผู้เสียหายมีส่วนกระทำความผิดและก่อความเสียหายด้วย

ตามหลักเมื่อผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบในผลแห่งการไม่ชำระหนี้ และก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ผู้กระทำผิดต้องชดเชยค่าเสียหายให้คู่กับความเสียหายนั้น การชดเชยต้องชดเชยเป็นเงิน จึงต้องกำหนดออกมาเป็นตัวเงินว่าจำนวนเท่าใดที่จะให้ชดเชย ซึ่งจำนวนนี้เป็นจำนวนเต็มอันพึงจะให้ชดเชยได้ แต่บ้างกรณีจำเลยไม่ควรต้องรับผิดชอบเต็มตามจำนวนความเสียหาย เพราะมีบุคคลอื่นต้องแบ่งความรับผิดชอบ และบุคคลอื่นที่ต้องรับผิดชอบนั้น คือฝ่ายผู้เสียหายนั่นเอง เช่นกรณีที่ฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอันก่อให้เกิดความเสียหายด้วย ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 223 บัญญัติว่า

"ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยไซ้ ท่านว่าท่านอื่นจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้น เพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดมากกว่ากันเพียงไร

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีแต่เพียงละเลยไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้ถึงอันตรายแห่งการเสียหายอันเป็นอย่างร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจรู้ได้ หรือเพียงแต่ละเลยไม่บำเพ็ญป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่งบทบัญญัติแห่งมาตรา 220 นั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม"

ซึ่งตามความในมาตรา 223 นี้ อาจแยกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. การกระทำหรือละเว้นของผู้เสียหายมีส่วนที่เกิดความเสียหายขึ้นประการหนึ่ง และ
2. ความเสียหายนั้นผู้เสียหายช่วยไม่ให้เกิดขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือทวีความเสียหายขึ้น อีกประการหนึ่ง

ประการที่ 1 การกระทำหรือละเว้นของผู้เสียหายมีส่วนที่เกิดความเสียหายขึ้น

เท่าที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น หมายความว่าลูกหนี้แต่ฝ่ายเดียวเป็นผู้ทำ ความเสียหายเท่านั้น เจ้าหนี้ไม่มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายด้วย ปัญหาจึงเกิดว่าถ้าเจ้าหนี้ เป็นผู้มีส่วนผิดและก่อให้เกิดความเสียหายด้วยนั้น กรณีจะเป็นอย่างไร

ใน ส่วนที่ 1 คือฝ่ายผู้เสียหายได้กระทำการหรือละเว้นกระทำการ และจากการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งมีหลักที่สำคัญว่าการกระทำหรือละเว้น ดังกล่าวของผู้เสียหายจะถือเป็นความผิด และโดยผลแห่งความผิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย ขึ้น มิฉะนั้นไมอาจเรียกได้ว่าความผิดของผู้เสียหายก่อให้เกิดผลนั้นขึ้น

ตามหลักทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในกรณีที่เจ้าหนี้มีส่วนทำ ความผิด อยู่ด้วยในการก่อให้เกิดความเสียหายนี้ ต้องดูพฤติการณ์เป็นประมาทว่าใครเป็นผู้ผิดมากกว่า กัน การที่จะใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ต้องลดลงไปตามส่วนของความรับผิดชอบ ซึ่งหลักในมาตรา 225 วรรค 1 นี้ มิใช่จะปฏิเสธมิให้เจ้าหนี้ได้รับค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายเลย ความ ที่บัญญัติไว้เช่นนั้นอ่านเข้าใจว่าแม้จะเป็นเรื่องที่ถูกหนี้ได้ก่อความเสียหายขึ้น แต่ถ้าเจ้าหนี้ก็มี ส่วนทำ ความเสียหายนั้นด้วย จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเต็มจำนวนเหมือนดังที่เจ้าหนี้มีได้ มีส่วนกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นด้วยหาได้ไม่ โดยกรณีที่เจ้าหนี้มีส่วนในการ ก่อความเสียหายด้วยนั้น จึงต้องมี การหักค่าสินไหมทดแทนตามส่วนที่สมควรกับความผิดของ เจ้าหนี้ ดังนั้น โดยหลักตามมาตรา 223 จึงเป็นบทบัญญัติหลักในการลดค่าเสียหายหรือค่า สินไหมทดแทนความเสียหายในกรณีที่เจ้าหนี้มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นด้วย มิใช่เป็น บทบัญญัติที่ตัดสิทธิมิให้เจ้าหนี้ได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเลย

อย่างไรก็ดีข้อที่จะต้องเอาเป็นเหตุในการลดค่าสินไหมทดแทนนั้น การกระทำของเจ้าหนี้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นต้องถึงขนาดที่พอจะถือได้ว่ามีความผิด (fault) แต่ถ้การกระทำนั้นยังไม่ถือว่าเป็นความผิดแล้ว เหตุที่จะไปโทษให้ฝ่ายเจ้าหนี้

รับผิดชอบยังไม่มีการ ณี เช่นนี้ก็จะขอลดค่าสินไหมทดแทนที่คองชคใจตามมาตรา 223 นี้ไม่ได้ และขนาดของความผิดที่เจ้าหน้าที่ไ้กระทำนั้นคองก่อให้เกิดความเสียหายส่วนหนึ่งในความเสียหายทั้งหมดด้วย ถ้าโดยความผิดของเจ้าหน้าที่มีจริงแต่ไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นก็ไม่ต้องควมชชบัญญัติแห่งมาตรานี้ แต่มีข้อสังเกตว่าความเสียหายดังกล่าวนี้ต้องเป็นความเสียหายที่ไม่ใกล้ชิดต่อเหตุ ถ้าความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายที่ไกลต่อเหตุจะบังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายเช่นนั้นไม่ได้⁽¹⁾

ประการที่ 2 ความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายที่ผู้เสียหายช่วยไม่ให้เกิดขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือช่วยไม่ให้ความเสียหายนั้นทวีมากขึ้นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้เสียหายต้องพยายามแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น

เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้แล้ว เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ขึ้น เจ้าหนี้จำเป็นต้องแก้ความเสียหายของคนที่หมิ่นน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ การที่เจ้าหนี้แกลงละเลยเพิกเฉยเสีย อันเป็นเหตุให้ตนต้องรับความเสียหายมากขึ้นนั้น เจ้าหนี้จะให้ลูกหนี้ใช้ค่าเสียหายให้แก่ตนจนเต็มไม่ได้ เช่นจำเลยรับจะส่งของให้โจทก์และทำนิติสัญญาเสีย ถ้าโจทก์ต้องไปหาซื้อของชนิดนั้นที่อื่นแพงไปกว่าราคาที่จะไ้จากจำเลย โจทก์มีอำนาจฟ้องเรียกราคาที่ซื้อแพงขึ้นได้ แต่ถ้าแกลงนิ่งเสียไม่ไปหาซื้อ จนกระทั่งเป็นเหตุให้กิจการค้าของโจทก์ต้องล่มจมเสียหาย เช่นนี้ โจทก์จะฟ้องให้จำเลยใช้ค่าเสียหายในกิจการที่ต้องเสียหายไปหมคนั้นไม่ได้

อนึ่ง วิธีที่โจทก์จะกระทำเพื่อแก้ไขให้การเสียหายมีน้อยลงไปในนั้น ต้องเป็นวิธีที่สมควรอันบุคคลธรรมดาจะพึงกระทำ⁽²⁾ ซึ่งจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 59/2497 กติระหว่าง นายก่ออม สวนอินทร์ โจทก์
นายที่ หรือที่ ฎีก้าว้นกัมพวก จำเลย

(2) เกียรติประวัติก, ม.จ., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ
สัญญา (พระนคร, โรงพิมพ์พิทักษ์อักษรกิจ), 2465, หน้า 226 - 229

เช่นสัญญาจะส่งไก่ให้ 100 ตัว ครั้นจำเลยผิดสัญญาโจทก์จึงไปซื้อไก่จากต่างประเทศมาทดแทน ซึ่งเป็นราคาแพงกว่าอีกหลายเท่าตัวรวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อีกมากมาย เช่นนั้นเรียกว่าเกินสมควร จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ

อย่างไรก็ดีการที่เจ้าหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องพยายามแก้ไขความเสียหายที่ตนได้รับให้ลดลง หรือต้องพยายามไม่ให้ความเสียหายที่เกิดทวีจำนวนมากขึ้นนั้น มีปัญหาว่าการที่เจ้าหนี้จะเคยไม่พยายามแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเพียงใดจึงจะถือว่าลูกหนี้มีความผิดอันก่อให้เกิดต้องถูกลดค่าสินไหมทดแทนได้

สำหรับกรณีนี้ เราอาจแยกความรับผิดชอบตามกฎหมาย⁽¹⁾ เป็น 2 กรณี

คือ

ก. การที่เจ้าหนี้ไม่เตือนให้รู้ถึงความเสียหายที่ผิดปรกติซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้

ข. การที่เจ้าหนี้ไม่บำบัดบับป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายนั้น

การที่เจ้าหนี้ไม่เตือนให้รู้ถึงความเสียหายที่ผิดปรกติซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้ อธิบายได้ว่าในกรณีฝ่ายเจ้าหนี้ผู้เสียหายได้ทราบถึงความเสียหายอย่างร้ายแรงที่เกิดขึ้นอย่างผิดปรกติซึ่งลูกหนี้เองไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้นั้นแล้ว แต่เจ้าหนี้มิได้เตือนให้ลูกหนี้ได้รู้สึกถึงอันตรายดังกล่าวที่เกิดขึ้น กรณีเช่นนี้ถือว่าผู้เสียหายหรือเจ้าหนี้มีความผิดและมีช่วยก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) มาตรา 223 วรรค 2 ท่านให้ใ้ได้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีเพียงละเลยไม่เตือนลูกหนี้ได้รู้สึกถึงอันตรายแห่งการเสียหายอันเป็นอย่างร้ายแรงผิดปรกติซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้ได้ หรือเพียงแต่ละเลยไม่บำบัดบับป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่ง บทบัญญัติแห่งมาตรา 220 นั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยอนุโลม

การที่เจ้านี่ละเลยไม่บำบัดปกป้องหรือบรรเทาความเสียหายนั้น คือการที่ผู้ต้องเสียหายได้ทราบถึงอันตรายแห่งความเสียหาย อันเป็นภัยอย่างร้ายแรง ผิดปรกติซึ่งถูกหนีไม่สู้หรือไม่อาจจะสู้ได้ แล้วผู้ต้องเสียหายหรือเจ้านี่ละเลยไม่บำบัดปกป้องหรือบรรเทาความเสียหายดังกล่าวนี้ กล่าวก็กนัยหนึ่งการที่เจ้านี่ทราบถึงอันตรายแห่งความเสียหายอันร้ายแรง ผิดปรกตินั้นแต่เจ้านี่ละเลยเพิกเฉยไม่พยายามแก้ไขความเสียหายอันนั้นด้วยการบำบัดปกป้องหรือบรรเทาความเสียหายนั้น กรณีเช่นนี้ให้เจ้านี่รับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนกระทำ ความผิดอันมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายด้วยได้

ตามหลักกฎหมายไทย บัญญัติไว้ว่า ในกรณีดังกล่าวข้างต้นนั้นท่านให้นำวิธีคลาดเคลื่อนใหม่ทดแทนโดยพฤติการณ์เป็นประมาณ ว่าใครเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากัน มาใช้บังคับใน 2 กรณีนี้ด้วย

อนึ่ง มีข้อพึงสังเกตว่ากรณีหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 223 นี้ ให้โยงไปใช้ในหลักเรื่องความเสียหายในเรื่องการละเมิดด้วยโดยอนุโลม⁽¹⁾ เพราะในทางละเมิดก็ถือว่าเมื่อฝ่ายหนึ่งทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นโดยผิดสิทธิ ตามกฎหมายไม่ใช่โอกาสที่อีกฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิทำผิดก่อความเสียหายซ้ำเติม⁽²⁾ ตัวอย่างเช่น ก.ตีหัว ข. 1 ที่ ไม่หมายความว่า ข.จะมีสิทธิไม่รักษาแผลปล่อยทิ้งไว้จนแผลเน่าลุกลามไป เพื่อที่จะได้คิดเอาค่าสินไหมทดแทนจาก ก.มาก ๆ ถ้ากรณีนั้นพอที่ ข.จะเยียวยารักษาแผลเพื่อบรรเทาความเสียหายแล้ว ข.กลับไม่ทำ ก็เท่ากับว่า ข.เองไม่พยายามที่จะบรรเทาความเสียหายนั้น ข.จะให้ ก. รับผิดชอบไม่ได้

(1) มาตรา 442 ถ้าความเสียหายใดเกิดขึ้นเพราะความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ต้องเสียหายประกอบด้วยไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 223 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 393/2486 ระหว่าง นางวัน อาสนานนท์ โจทก์
นางคำ บุญมาใต้ จำเลย

ซึ่งโดยข้อสังเกตนี้และตามหลักแห่งกฎหมาย การที่จะกีดกันจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อหักกับส่วนที่ผู้ต้องเสียหายจะต้องรับผิดชอบแล้ว การคำนวณทั้งในเรื่องละเมิดและเรื่องการไม่ชำระหนี้ไม่ต่างกัน⁽¹⁾ โดยใช้หลักตามมาตรา 223 เหมือนกัน จะต่างกันก็ในข้อที่ว่า การคำนวณค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดเป็นการกำหนดจำนวนหนี้ที่จะมีหน้าที่ต้องชำระให้แก่กัน ต่างกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีหนี้อยู่แล้ว หากแต่ไม่ชำระหนี้เกิดความเสียหายจะต้องกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนให้ชดใช้ความเสียหายนั้น และบางทีอาจจะเป็นเพราะโดยเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรา 223 ได้เขียนไว้เพื่อให้ใช้บังคับได้ทั้งสองลักษณะดังกล่าว ถ้อยคำในมาตรา 223 จึงใช้ถ้อยคำกลาง ๆ ว่า ผู้ต้องเสียหายมิได้กล่าวถึงเจ้าหน้าที่และว่าถึงหนี้อื่นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนมิได้กล่าวถึงค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ดังถ้อยคำในมาตรา 222

เมื่อได้ทราบเจตนารมณ์ของหลักกฎหมายดังกล่าวแล้ว ก็มีปัญหาก่อไปว่า มาตรา 223 วรรค 2 นี้ ที่มีบัญญัติถึงข้อผู้ทำเสียหายละเลยไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้ถึงอันตรายแห่งการเสียหายร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่อาจจะรู้หรือไม่อาจจะรู้ได้นั้น ใช้ในกรณีในเรื่องละเมิด เช่นตามตัวอย่างคดีของศาลอังกฤษ ที่คนงานขนน้ำมันขึ้นจากช่องระวางเรือ ทำกระดานตกลงไปจนเกิดเป็นประกายไฟทำให้ระเบิดขึ้น ไฟไหม้เรือเสียหายดังกล่าวในตอนต้นนั้น ถ้าเป็นคดีที่เกิดขึ้นในศาลไทย และจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเป็นตามมาตรา 223 การที่เจ้าของเรือละเลยไม่เฝ้าระวังเตือนให้บุตรรูถึงอันตรายที่มีน้ำมันอยู่ในช่องเรือมากนั้น อาจนับเป็นความผิดของเจ้าของเรือผู้ต้องเสียหาย และต้องหักค่าสินไหมทดแทนลงตามส่วน แต่ถ้าเป็นเรื่องผิดสัญญายังเป็นปัญหา เพราะสำหรับเรื่องผิดสัญญานั้น ถ้าเป็นเรื่องผิดปกติที่ลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่ควรจะได้ ตามมาตรา 222 วรรค 2 ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว แม้เจ้าหนี้มิได้เตือนไปก็จะมีกรเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนกันไม่ได้อยู่แล้ว

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 867

เช่น ก. ซื้อมาจาก ข. เพื่อขายให้ ค. ก. มีสัญญากับ ค. ว่าถ้าไม่ส่งมา ก. ยอมให้ปรับ
 ค่ากรณีที่ ข. ผิดสัญญาไม่ส่งมาเป็นเหตุให้ ก. ถูกปรับนั้นเป็นพฤติการณ์พิเศษที่ ข. มิได้คาดเห็น
 หรือไม่ควรจะได้คาดเห็น ข. หากต้องรับผิดชอบ การที่ ก. ไม่ได้ออกให้รู้จึงไม่อาจทำให้เกิด
 ผลอะไรในการที่จะมาเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจาก ข. อันจะเป็นผลให้หักค่าสินไหมคืนได้
 เท่าที่มีได้เตือนให้รู้ แต่ตัวอย่างอาจมีได้ เช่น ข. รับจ้าง ก. บรรทุกด้วยขามขึ้นรถยนต์ไปส่ง
 ทางจังหวัด ก. ไม่ได้ใช้ฟางกรุลงหีบห่อให้เพียงพอ ความข้อนี้ ก. ไม่ได้บอกให้ ข. พรวบ แต่
 ข. ก็รีบรถเร็วเกินควร ด้วยขามที่ส่งไปจึงกระทบกันแตกหมด ซึ่งถ้า ก. ใช้ฟางกรุหีบห่อใส่
 จึงแตกเพียงบางส่วนไม่ทั้งหมด เรื่องอย่างนี้ อาจปรับได้ด้วย มาตรา 223 วรรค 2 อย่างไร
 ไรก็ตามจะต้องเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่แต่ละเลยไม่บอกกล่าว ถ้าเจ้าหน้าที่เองก็ไม่รู้หรือไม่ควรรู้ถึง
 ความเสียหายร้ายแรงผิดปรกตินั้นแล้ว ก็เห็นจะโหมเอาผิดแก่เจ้าหน้าที่ไม่ได้

โดยหลักความรับผิดชอบดังกล่าว ซึ่งมีบัญญัติไว้ตามมาตรา 223 วรรค 2 นี้
 น่าจะมีข้อความซ้ำกับมาตรา 222 วรรค 2 และมีหลักกฎหมายขัดกันอยู่ในตัวด้วย เพราะถ้า
 พิจารณาตามมาตรา 222 วรรค 2 นั้นจะเห็นว่าในกรณีที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็น
 ความเสียหายพิเศษแล้วการที่จะให้ลูกหนี้รับผิดชอบ จะต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้หรือคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง
 ซึ่งในที่นี้คงหมายถึงฝ่ายลูกหนี้ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์ เช่นนั้นก่อนแล้ว
 จึงจะให้ลูกหนี้รับผิดชอบ มิฉะนั้นแล้วลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากพฤติการณ์
 พิเศษเช่นนั้น

ส่วนหลักตามมาตรา 223 วรรค 2 นั้น มีหลักว่าในกรณีที่ลูกหนี้มีส่วนทำ
 ความผิดก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นนั้น โดยความผิดนั้นจะเป็นการละเลยไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้
 สักถึงอันตรายแห่งการเสียหาย อันเป็นอย่างร้ายแรงผิดปรกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่อาจจะรู้
 ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ แม้ในพฤติการณ์ที่ผิดปรกติ ซึ่งแม้ลูกหนี้จะไม่รู้
 หรือไม่อาจจะรู้ได้ โดยตามปรกติในมาตรา 222 วรรค 2 นั้น พฤติการณ์ที่ผิดปรกตินั้นลูกหนี้
 ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะรู้หรือคาดเห็นได้ล่วงหน้า จึงจะต้องรับผิดชอบ ดังนั้นโดยหลักตาม
 มาตรา 222 วรรค 2 และมาตรา 223 วรรค 2 นั้น จึงมีหลักขัดกันอยู่ ซึ่งทำให้เกิดการ
 สับสนในความรับผิดชอบของลูกหนี้ และมีปัญหาในการประเมินความเสียหาย เพื่อให้ชดเชยกัน

ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งคดีความเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ นั้น น่าจะได้มีการพิจารณา
 ความรับผิดเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ นั้น ให้รับผิดชอบตามทฤษฎีเงื่อนไขและรับผิดกว้างขวางกว่า
 หลักกฎหมายไทย ตามมาตรา 222 ซึ่งมีหลักเช่นเดียวกับฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแห่ง
 ญี่ปุ่น ส่วนกฎหมายเยอรมันนั้นให้รับผิดชอบในความเสียหายทั้งปวงอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้
 คือให้รับผิดชอบโดยตรงจากการไม่ชำระหนี้ทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผลดังกล่าวจะเป็น
 พฤติกรรมปกติหรือพฤติกรรมพิเศษ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้กฎหมายไทยยอมรับและนำมาใช้ในหลัก
 เรื่องความรับผิดที่เกิดจากละเมิดดังกล่าวเปรียบเทียบกับไว้แล้ว ดังนั้นโดยหลักแล้วความรับผิด
 ตามกฎหมายเยอรมัน จึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายพิเศษด้วย แม้อุทธรณ์จะรู้หรือคาดเห็น
 มาก่อนหรือไม่ก็ตาม ก็ต้องรับผิดชอบดังกล่าวนี้เป็นผลของการไม่ชำระหนี้

โดยหลักตามมาตรา 223 ของเรามีบทกฎหมายต่างประเทศ ในหลักแห่ง
 มาตรา นี้ คือ ประมวลกฎหมายแห่งเยอรมัน⁽¹⁾ มาตรา 254 โดยมีถ้อยคำข้อความเป็นอย่าง
 เดียวกัน และประมวลกฎหมายญี่ปุ่น มาตรา 418 เฉพาะหลักตามวรรค 1 แห่งประมวลกฎ
 หมายแห่งและพาณิชย์ มาตรา 223 ของเรา

(1) If any fault of the injured party has contributed in causing the injury, the obligation to compensate the injured party and the extent of the compensation to be made depends upon the circumstances, especially upon how far the injury has been caused chiefly by the one or the other party.

This applies also even if the fault of the injured party consisted only in an omission to call the attention of the debtor neither knew nor ought to have known or in an omission to avert or mitigate the injury. The provision of 278 applies mutatis mutandis.

สำหรับข้อความตามที่มาตรา 223 วรรค 1 บัญญัติไว้ นั่นคงไม่มีปัญหาเพราะ กี่ยวมยุติธรรมคดี เนื่องจากฝ่ายผู้เสียหายมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายด้วยโดยความผิดของตน เขาก็คงเรียกค่าเสียหายไม่ได้เต็มตามจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น ค่าเสียหายคงต้องถูกตัด ไปตามส่วนแห่งความเสียหายที่เขาก่อขึ้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นหลักที่ถูกต้องแล้ว

แต่ตามวรรค 2 แห่งมาตรานี้คงได้กล่าวมาแล้วว่าขัดกับมาตรา 222 วรรค 2 นั้น ผู้เขียนเข้าใจว่าหลักกฎหมายไทยคงลอกมาจากหลักแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 254 วรรค 2 เพราะมีด้อยค่าและข้อความเป็นอย่างเดียวกัน จึงถ้าพิจารณาวรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 254 กับความรับผิดชอบตามทฤษฎีเงื่อนโซ่ซึ่งกฎหมาย เยอรมันใช้ปรับกับคดีอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้แล้ว ก็คงไม่มีปัญหา เพราะเมื่อถามปกติถูกเก็บ ต้องรับผิดชอบในความเสียหายทั้งปวงอยู่แล้วโดยไม่จำกัด การที่ฝ่ายผู้เสียหายหรือเจ้าหนี้มี หน้าที่ที่จะต้องเตือนให้ลูกหนี้รู้ถึงพฤติการณ์ผิดปรกติ ซึ่งลูกหนี้อาจจะรู้หรืออาจจะไม่รู้ เชื่อได้ ความเสียหายลดน้อยลงแล้วไม่เตือน เช่นนี้ถือคือเป็นความผิดของเจ้าหนี้ อันมีส่วนทำให้เกิด ความเสียหายมากขึ้น แทนที่จะช่วยจำกัดเป้าความเสียหายให้น้อยลงได้ โดยหลักเช่นนี้ประมวล กฎหมายเยอรมันก็น่าจะถูกต้องและไม่ขัดกับหลักความรับผิดชอบแต่อย่างใด

ในทำนองเดียวกับหลักกฎหมายละเมิดของไทยนั้นที่ให้รับผิดชอบตามทฤษฎีเงื่อน โซ่เช่นเดียวกับหลักที่ใช้ในกฎหมายเยอรมัน อันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งหลักตามมาตรา 223 นั้น ได้โยงไปใช้ในเรื่องละเมิด ตามมาตรา 442 นั้น ผู้เขียนก็เห็นว่าในกรณีละเมิด นั้นนำเอามาตรา 223 วรรค 2 ไปปรับกับคดีได้โดยไม่มีปัญหาและเป็นการยุติธรรมคดีแก่ฝ่าย ลูกหนี้ด้วยที่จะป้องกันการที่ต้องรับผิดชอบในความผิดที่ไกลเกินไปและคงเป็นบาปเคราะห์แก่ลูก- หนี้ โดยที่เขาไม่รู้และไม่อาจรู้ได้ด้วย แต่สำหรับที่ใช้กับกรณีคำนวณค่าเสียหายอันเกิดแต่การ ไม่ชำระหนี้ที่เจ้าหนี้มีส่วนกระทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายด้วยนั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่ ถูกต้องและขัดกับหลักตามมาตรา 222 วรรค 2 ด้วย และเห็นว่าในส่วนที่เกิดจากการไม่ ชำระหนี้ในเรื่องความรับผิดชอบนั้นจะบังคับตามมาตรา 223 วรรค 1 อย่างเดียวเช่นเดียวกับ หลักกฎหมายญี่ปุ่น ตามมาตรา 418 ซึ่งอธิบายว่าในกรณีที่เจ้าหนี้มีส่วนกระทำความผิดด้วย

นั้น กรณีเช่นนี้หลักกฎหมายญี่ปุ่นกล่าวว่าคงจะไม่เป็นการยุติธรรมที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้แต่เพียงฝ่ายเดียวชำระค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่การไม่ชำระหนี้ทั้งหมด ดังนั้นศาลจึงมักนำเอาพฤติการณ์แห่งคดีมาพิจารณาในการตัดสินกำหนดความรับผิด จำนวนของความรับผิด ความเสียหายที่ลูกหนี้จะได้รับการปลดเปลื้องความรับผิด หรือการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโดยจะกองข้อไขเฉพาะส่วนที่เป็นความผิดของตนตามพฤติการณ์แห่งคดี⁽¹⁾ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 416 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นว่า

"ถ้าเจ้าหนี้มีส่วนผิดอย่างหนึ่งอย่างใดเกี่ยวกับความไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ในการกำหนดความรับผิดของลูกหนี้และการกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายให้ศาลคำนึงถึงความผิดของเจ้าหนี้ด้วย"⁽²⁾

โดยที่ตามหลักความรับผิดนั้น ตามมาตรา 222 เป็นเช่นเดียวกับหลักตามมาตรา 416 ของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นอยู่แล้ว ทั้งขอบเขตและทฤษฎีแห่งความรับผิดก็ถือหลักเช่นเดียวกัน ในส่วนมาตรา 223 ของไทยเราก็น่าจะมีหลักเป็นอย่างไรเกี่ยวกับหลักกฎหมายญี่ปุ่น จะได้สอดคล้องกับหลักตามมาตรา 222 วรรค 2 ซึ่งขณะนี้ยังเป็นข้อบกพร่องอยู่ และในส่วนที่โต้แย้งกับหลักความรับผิดเรื่องละเมิดนั้น ก็น่าจะเป็นคนละส่วนกันมากกว่าจะใช้หลักเดียวกัน เพราะโดยตามหลักและทฤษฎีความรับผิดก็เป็นคนละอย่างกันดังที่ได้อธิบายมาแล้ว⁽³⁾

ข้อที่เจ้าหนี้ผู้ต้องเสียหายจะเลยไม่มารับค้ำประกัน หรือละเลยไม่บรรเทาความเสียหายก็เช่นกัน ต้องเป็นเรื่องที่พอจะทำได้แล้วไม่ทำจึงจะได้ชื่อว่าละเลย หลักใน

(1) de Becker J.E., The Principles and Practice of the Civil Code of Japan., p. 270 - 278

(2) จุฑา กุลบุศย์, คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ญี่ปุ่น, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 4

(3) คู่มืออธิบายในบทที่ 2 ข้อ 2.5

การบรรเทาความเสียหายนี้มีผลอยู่ในมาตรา 372 วรรค 2 ดังได้เคยศึกษากันมาแล้ว ข้อแตกต่างอยู่ที่ว่าการนำบังคับป้องกัน (avert) นั้น หมายถึงการที่อาจหลีกเลี่ยงความเสียหายได้โดย ส่วนการบรรเทา (mitigate) ความเสียหายนั้นหมายความว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีมาถึงแล้วจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากแต่ไม่ได้ประตังไว้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายมากขึ้น เช่น เจ้าหนี้ทำสัญญาขายที่ดินให้ลูกหนี้เป็นราคา 50,000 บาท ลูกหนี้มีคสัญญานไม่ชำระราคา แต่มีคนอื่นมาขอซื้อให้ราคาถึง 80,000 บาท เจ้าหนี้ก็ล้มละเลยและไม่ขาย ซึ่งถ้าขายไปจะไม่ต้องได้รับความเสียหายอะไรเลย ทั้งนี้ได้ชื่อว่าเจ้าหนี้ได้ล้มละเลยไม่บังคับป้องกันความเสียหาย แต่เช่นถ้าภายหลังที่ลูกหนี้มีคสัญญา ราคาที่ดินตกต่ำลูกหนี้ได้บอกแก่เจ้าหนี้แล้วว่าถึงอย่างไร เสียตนก็ไม่มีเงินจะซื้อ ขอให้เจ้าหนี้รีบขายเสียในเวลาที่ยังไม่ตกเกินไป เจ้าหนี้ยังเพิกเฉยละเลยต่อมาผลที่สุดขายได้ราคาเพียง 20,000 บาท ทั้งนี้ได้ชื่อว่าเจ้าหนี้ล้มละเลยบรรเทาความเสียหาย (1)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 871

3.4 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้โดยบทกฎหมายอื่น ๆ

นอกจากการกำหนดค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้โดยกฎหมายตามหลักแห่งมาตรา 222 ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีกำหนดค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้อีก 2 วิธี ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นของหลักในการกำหนดค่าเสียหายตามมาตรา 222 ข้างต้น และการกำหนดค่าเสียหายเพื่อความเสียหายเช่นนั้นนี้ มีดังนี้ คือ

1. กำหนดโดยบทบัญญัติของกฎหมายพิเศษ
2. กำหนดโดยคู่สัญญา

3.4.1 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยบทบัญญัติของกฎหมายพิเศษ

สำหรับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยบทบัญญัติของกฎหมายพิเศษ คือกรณี ที่โดยบทบัญญัติของกฎหมายเองบัญญัติให้ค่าเสียหายให้แก่ผู้กรณีฝ่ายที่ต้องเสียหาย ซึ่งมักจะ เป็นการที่ต้องมีความเสียหายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับว่าเสียหายอย่างไร และมักจะเห็น การกำหนดไว้ในบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง และเป็นไปในทำนองกว้าง ๆ เช่นดังบทบัญญัติตาม มาตรา 224 ซึ่งบัญญัติว่า "หนี้เงินต้น ท่านให้หักดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดถึง ต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยที่สูงกว่านั้น โดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น"

ท่านห้ามมิให้หักดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

การพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นนอกจากนั้น ท่านอนุญาตให้พิสูจน์ได้"

จะเห็นได้ว่าตามบทบัญญัติในมาตรา 224 นี้ กฎหมายบัญญัติไว้เป็นลักษณะ สำหรับกรณีหนี้เงิน ถ้าเป็นหนี้เงินต้นแล้วเมื่อมีการผิดนัดไม่ชำระหนี้ได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในระหว่างเวลาผิดนัดนั้นกฎหมายบัญญัติให้หักดอกเบี้ยกันในอัตราร้อยละเจ็ดถึงต่อปีได้ โดยไม่ต้องมาพิสูจน์ค่าเสียหายกันอีกว่าเสียหายเพียงใด อย่างไรก็ตามที่จะเรียกค่าเสียหายอื่นอันนอกเหนือไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ นั้น กฎหมายให้พิสูจน์ค่าเสียหายในส่วนนั้นให้

ศาลเห็น ซึ่งเป็นการนอกลู่นอกไปจากค่าเสียหายตามอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดไว้ให้

หรือความมาตรา 225 บัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อ
ราคาวัตถุอันได้เสื่อมเสียไประหว่างบังคับคดี หรือวัตถุอันไม่อาจส่งมอบได้เพราะเหตุอย่าง
ใดอย่างหนึ่งอันเกิดขึ้นระหว่างบังคับคดี ท่านว่าเจ้าหนี้จะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนที่จะต้องให้
เป็นค่าสินไหมทดแทน ก็ตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคานั้นก็ได้ วิธี
เดียวกับนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่ลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ราคาวัตถุตกต่ำ
เพราะวัตถุนั้นเสื่อมเสียลงในระหว่างที่บังคับคดีด้วย

กรณีทั้ง 2 มาตราดังกล่าวข้างต้นนั้นมีบัญญัติเป็นการให้ค่าเสียหายไว้
คือให้ดอกเบี้ยในหนี้เงิน และดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องใช้เป็นค่าสินไหมทดแทนอันเป็น
การกำหนดไว้แน่นอนถึงค่าเสียหายในส่วนนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องมาพิสูจน์ค่าเสียหายกันอีกแ่
อย่างใด

ดังนั้นโดยหลักกฎหมายดังกล่าวจึงก่อให้เกิดเป็นความรับผิดชอบพิเศษของลูกหนี้
โดยเจ้าหนี้ไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหาย กฎหมายกำหนดให้เป็นหลักทั่วไปเลย เราจึงเรียกว่า
หลักพิเศษของค่าเสียหายในหนี้เงิน ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นประการหนึ่งในการกำหนดค่าเสียหาย
อันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้โดยหลักทั่วไป

3.4.1.1 หลักพิเศษของค่าเสียหายในหนี้เงิน

การที่ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินจำนวนหนึ่งนั้น ทำให้
ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ ในอันที่จะต้องจ่ายดอกเบี้ยในหนี้เงินหรือหนี้ที่คำนวณได้เป็น
เงินให้แก่เจ้าหนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 224, 225 อีกด้วย ซึ่งตามธรรมดาถ้าลูกหนี้ไม่
ผิดนัด จะไม่ต้องเสียดอกเบี้ยในเรื่องเช่นนี้เลย แต่เพราะเหตุที่ผิดนัดจึงต้องรับผิดชอบเพิ่ม
ขึ้นเป็นพิเศษ เพราะในกรณีนี้ถ้าเป็นการที่จะต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งแล้ว และลูกหนี้ไม่
ชำระกฎหมายได้วางหลักไว้เป็นพิเศษ ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224

เนื่องด้วยดอกเบี้ยคือดอกเบี้ยเงิน ฉะนั้นดอกเบี้ยจึงมีได้ เฉพาะหนี้เงินหรือที่คิดได้เป็นเงิน ตามกฎหมายดอกเบี้ยมีได้ 2 กรณี คือดอกเบี้ยที่กฎหมาย กำหนดให้กรณีหนึ่งและดอกเบี้ยที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดคือกรณีหนึ่ง ดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนด ให้คือดอกเบี้ยที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นค่าเสียหายโดยคู่กรณีไม่ได้ตกลงกันไว้แต่อย่างใด เช่น หนี้เงินให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาดินค้ำร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี เป็นต้น ส่วนดอกเบี้ยที่คู่สัญญา ตกลงกันกำหนดนั้น คิดดอกเบี้ยที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ในสัญญาให้คิดเป็นค่าบริการของเงิน เช่น สัญญาขี้มเงิน กำหนดให้คิดดอกเบี้ยร้อยละเท่านั้นเท่านี้ต่อปี เป็นต้น ซึ่งจะไม่นำมา กล่าวในที่นี้

ดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 204 บัญญัติว่า "ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้ค่าเชื่อน ลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ไซ้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเชื่อนแล้ว

ทั้งนี้กล่าวโดยย่อ คือเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ นอกจาก ต้องชำระหนี้หรือค่าสินไหมทดแทนแล้ว ลูกหนี้ต้องชำระดอกเบี้ยสำหรับหนี้เงินหรือค่าสินไหม ทดแทนนั้นด้วย

หนี้เงิน หนี้ที่ลูกหนี้ต้องชำระ บางอย่างต้องชำระเป็นเงิน เช่น หนี้เงินกู้ยืม หนี้ค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างทำของ ค่าสินค่าที่ซื้อขาย เงินจัดการนอกสั่ง ตามมาตรา 401 เงินลาภมิควรได้ตามมาตรา 402 แต่หนี้บางอย่างไม่ต้องชำระเป็นเงิน เช่นหนี้ที่ต้องชำระเป็นสิ่งของ หนึ่งคเวณการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หนี้ที่ต้องชำระเป็นเงิน นอกจากต้องชำระหนี้เงินนั้นแล้ว ยังต้องชำระดอกเบี้ยตามมาตรา 224 ด้วย ส่วนหนี้ที่ไม่ต้อง ชำระเป็นเงิน เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ลูกหนี้ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนสำหรับการไม่ชำระหนี้ นั้น ค่าสิน ไหมทดแทนกฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าเป็นเงิน แต่ก็เป็นที่รับกันว่าคิดเป็นเงิน ดังนั้นหนี้ค่าสินไหม ทดแทนก็คือหนี้เงินด้วย ดังนั้น นอกจากต้องชำระค่าสินไหมทดแทนแล้วยังต้องชำระดอกเบี้ย สำหรับค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 225 (1)

(1) ไรยฎฎ ธีรพัฒนะ, ดอกเบี้ย, มหบัณชิตย โฉมที่ 32 ตอนที่ 2, 2518, หน้า 227 - 234

มาตรา 224 ให้คิดดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดถึงต่อปี ฯลฯ ส่วน
 มาตรา 225 ไม่ได้บัญญัติว่าให้คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเท่าใด แต่หมายถึงดอกเบี้ยตาม
 มาตรา 224 นั้นเอง แต่อย่างไรก็ดี อัตราดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดถึงต่อปีนี้ไม่เป็นการตายตัว
 ถ้าเจ้าหน้าที่อาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมายก็อาจเรียกให้สูงกว่านั้นได้ เช่น

1) นายแดงยืมเงินนายคำไปใช้ชั่วคราวโดยไม่คิด
 เสียดอกเบี้ย เมื่อถึงกำหนดชำระแดงไม่ชำระ คำต้องไปยืมเงินเชียวมาใช้ เสียดอกเบี้ย
 ร้อยละ 12 ต่อปี ดังนี้ การที่นายแดงผิดนัดไม่ชำระหนี้ทำให้นายคำเสียหายต้องไปยืมเงินนาย
 เชียวและเสียดอกเบี้ยดังกล่าว นายแดงก็ต้องรับผิดชอบด้วยกฎหมายก็อาจเรียกให้สูงกว่านั้นได้ เช่น
 12 ต่อปี สำหรับเงินนั้น

2) นายแดงทำสัญญากู้เงินนายคำมีกำหนดสองเดือน
 ดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ถึงกำหนดชำระแล้วนายแดงไม่ชำระ เป็นการผิดนัด นายแดงต้อง
 ใจเงินกู้คืนพร้อมด้วยดอกเบี้ยระหว่างอายุสัญญา และดอกเบี้ยตั้งแต่วันผิดนัด เนื่องจากเงิน
 กู้นั้น นายคำได้ดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี มากกว่าโดยชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น จึงเป็นเหตุ
 อันชอบด้วยกฎหมายที่นายคำจะเรียกดอกเบี้ยนับแต่วันผิดนัดจากนายแดงร้อยละ 15 ต่อปี
 ไม่ใช่ร้อยละเจ็ดถึง

อนึ่ง การที่เจ้าหน้าที่ได้คิดเบี้ยระหว่างผิดนัดไปแล้ว มิได้
 หมายความว่า จะเรียกค่าเสียหายอะไรก็ไม่ได้ มาตรา 224 วรรค 3 อนุญาตให้เรียกค่า
 เสียหายอย่างอื่นอีกได้ แต่เจ้าหน้าที่จะต้องพิสูจน์ความเสียหายนั้น ตัวอย่างเช่น ก.ให้ ข. กู้
 เงินไป 1,000 บาท มีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี ครั้นถึงกำหนด ข.ไม่ชำระ ก.ต้อง
 การเงินใช้เจ้าหน้าที่ของตนเอง จึงต้องไปขอปืม ง. โดยต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี
 ดังนั้น ก.อาจเรียกให้ ข.ใช้ดอกเบี้ยให้แก่ตนได้ คือส่วนที่ต้องเสียไปอีกถึงร้อยละ 5 ต่อปี
 แต่ค่าเสียหายส่วนนี้ผูกพันที่จะต้องพิสูจน์ความเสียหายเช่นเดียวกับค่าเสียหายกรณีปรกติที่
 กล่าวมาแล้ว เพราะกฎหมายไม่ได้ให้ข้อสันนิษฐานไว้เป็นพิเศษเช่นเดียวกับกรณีดอกเบี้ยที่
 เงินธรรมดา จึงต้องพิสูจน์ให้ปรากฏแก่ศาลว่าเสียหายจริง

อย่างไรก็ตามดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้เรียกดอกเบี้ยซ้อน ดอกเบี้ยไม่ได้ ตามมาตรา 224 ดังกล่าวแล้วกฎหมายห้ามคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย คือเรียก ดอกเบี้ยในดอกเบี้ยไม่ได้ เช่น ตามตัวอย่าง 1 นายคำฟ้องนายแดงหลังจากนี้ครบกำหนดชำระแล้วสองเดือน นายคำฟ้องเรียกเงินที่กู้ยืมไปและดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 12 ต่อปี นับแต่วันผิดนัดได้ แต่นายคำจะฟ้องเรียกดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 12 ต่อปีในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ สองเดือนนั้นด้วยไม่ได้ เพราะเป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย

ตามตัวอย่าง 2 นายคำฟ้องนายแดงหลังจากวันผิดนัดสอง เดือน นายคำฟ้องเรียกเงินกู้ยืมและดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นับแต่วันกู้ถึงวันครบ กำหนดชำระตามสัญญาและนับแต่วันผิดนัดถึงวันชำระเสร็จได้ แต่จะฟ้องเรียกดอกเบี้ยในดอกเบี้ย ที่ต้องชำระหลังจากวันครบกำหนดชำระไม่ได้ เพราะเป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย

ดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้คิดได้เฉพาะเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ดอก เบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้เป็นการชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากการที่ลูกหนี้ผิดนัด ดังนั้น การคิด ดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดจึงมีได้เฉพาะกรณีลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น ถ้าเจ้าหนี้เป็นผู้ผิดนัดคิดดอกเบี้ย ระหว่างผิดนัดไม่ได้

ดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้ตามมาตรา 224, 225 นี้ เป็น บทบัญญัติทั่วไปใช้ในเรื่องผิดนัดโดยทั่วไป แต่กรณีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้คิดดอกเบี้ย เป็นอย่างอื่นก็บังคับตามกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ

ความรับผิดในเรื่องดอกเบี้ยนี้ เป็นพิเศษจากความรับผิดโดย ทั่วไป ในการที่จะต้องชำระหนี้หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระ หนี้ ตามมาตรา 215, 222 แต่เฉพาะดอกเบี้ยนี้เงินตามมาตรา 224, 225 นั้น เขาค่าสิน ไหมที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับให้ทดแทนการชำระหนี้เงินล่าช้า และเป็นอัตราตาม ทั่วไปจำเป็นต้องไปพิสูจน์กันอย่างไรในเรื่องค่าเสียหายธรรมดา หรือเรื่องธรรมดาที่ไม่ใช่เงิน โดยที่เงินตามมาตรา 224, 225 นี้กฎหมายสันนิษฐานเอาเสียทีเดียวว่าถ้าไม่ใช่ให้กับ กำหนดเจ้าหนี้จะต้องเสียหาย เพราะลักษณะของเงินมีสภาพที่จะเอาไปหมุนหากดอกเบี้ยหรือ

ลงทุนให้เกิดผลงอกเงยขึ้นได้ ลูกหนี้จึงต้องไว้คอกเบี้ยในระหว่างที่ตนผิดนัดชำระหนี้ล่าช้าไปนั้น โดยเจ้าหนี้ไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหายอย่างใด นอกจากนั้น อัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้ใช้ทดแทนความเสียหายก็แน่นอนตายตัว ก็ตามธรรมดาให้โดยอัตราร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ต่างกับความเสียหายฐานชำระหนี้ล่าช้าอย่างอื่น⁽¹⁾ ซึ่งจำนวนจะมากน้อยเท่าใดเอาแน่ไม่ได้ ต้องแล้วแต่เจ้าหนี้จะพิสูจน์ให้ฟังเป็นเรื่อง ๆ ไป⁽²⁾

3.4.1.2 คอกเบี้ยในคำสั่งใหม่ทดแทน

ตามหลักทั่วไปในมาตรา 224 ลูกหนี้ต้องเสียคอกเบี้ยในหนี้เงินร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ในระหว่างผิดนัด คือคิดตั้งแต่วันผิดนัดไปจนชำระหนี้เงินแก่เจ้าหนี้เสร็จสิ้น ในเรื่องธรรมดาที่วัตถุได้เสื่อมเสียไป (perished) ในระหว่างผิดนัดก็หรือผลที่สุดไม่อาจส่งมอบวัตถุแก่เจ้าหนี้ได้เพราะเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นในระหว่าง

(1) วรรค 1 แห่งมาตรา 224 นี้ มีบัญญัติข้อความเหมือนกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 288 ซึ่งไม่ได้กล่าวว่าอาศัยเหตุอย่างอื่นที่จะเรียกคอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นคืออะไรบ้าง

แต่ประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 104 ได้บัญญัติข้อความไว้กระ้างตีมาก ซึ่งแปลความดังนี้

ลูกหนี้ซึ่งผิดนัดไม่ชำระเงินนั้น ต้องเรียกคอกเบี้ยในเวลาผิดนัดร้อยละ 5 ต่อปี แม้ถึงว่าคอกเบี้ยในการกู้ยืมจะได้ตกลงกันไว้ต่ำกว่านั้นก็ดี

ถ้าในสัญญาได้กำหนดคอกเบี้ยกันไว้เกินกว่าร้อยละ 5 ต่อปี คอกเบี้ยที่เกินกว่านี้อาจเรียกส่งเอาจากลูกหนี้ในระหว่างผิดนัดได้

ในระหว่างพอดังนั้น ทรายใดที่อัตราคอกเบี้ยกู้ยืมโดยมีตัวเงินเป็นประกันมีอัตราสูงกว่าร้อยละ 5 ต่อปีแล้ว คอกเบี้ยระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัดก็ต้องคิดตามนั้น

ดู ปรีดี พนมยงค์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 78

(2) เส็นีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 747 - 750

ชนิดนั้นก็ดี เมื่อเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุนั้น หนี้ที่ถูกหนี้ยะจึงต้องใช้เป็นค่าสินไหมทดแทน ก็เป็นหนี้เงินที่จะต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 224 เช่นเดียวกัน และในการที่ราคาวัตถุนั้นก็คงจะได้คิดราคาตามที่มีอยู่ในวันผิดนัด ได้ราคาเป็นเงินจำนวนเท่าใด ก็ถือเอาเป็นจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ถูกหนี้ยะต้องไว้ แล้วเรียกเอาดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปีในเงินจำนวนนั้น คิดตั้งแต่วันผิดนัดตลอดไปจนกว่าจะใช้เงินเสร็จ

แต่เนื่องจากในระหว่างที่ของเปลี่ยนมือไปจนถึงผลที่สุดที่ไม่อาจส่งมอบ ของนั้นคืนเจ้าของได้ เนื่องจากเหตุใดเหตุหนึ่งดังกล่าวมาแล้ว ในช่วงระยะเวลาที่ของที่สุดสูญหายไปนั้นอาจจะมีราคาเปลี่ยนแปลงไปได้

เช่น ก. ยืมมาของ ข. ไป และได้นำไปขายต่อให้กับคนอื่น ๆ โดยเปลี่ยนมือไปหลายทอดจนไม่อาจจะคืนมาให้กับ ก. ได้ กรณีเช่นนี้ถามปรกติว่านั่นราคาก้าวละ 5,000 บาท ซึ่งในกรณีธรรมดา ข. ต้องมีหน้าที่ชดเชยมาคืนแต่เนื่องจากไม่สามารถได้มาคืนได้จึงต้องใช้ราคาทรัพย์สินที่ราคามานั้น เป็นเงิน 5,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปีตามหลักมาตรา 224 แต่เนื่องจากระหว่างที่ นาย ก. ยืมมาไปนั้นยังเจริญมาขึ้น ทั้งค่าตัวค่าจ้างเป็นที่ต้องการ ของตลาดอย่างมาก เพราะกำลังขาดแคลน มาทันทีดังกล่าวได้ใช้ราคาจาก 5,000 บาท เป็น 10,000 บาท กรณีเช่นนี้ก็เกิดมีปัญหาวว่า ในกรณีเช่นนี้จะให้ชดเชยราคาและดอกเบี้ยในหนี้ราคาทรัพย์สินนั้นอย่างไร เพราะถ้าจะให้ ก. ชดเชยแก่เจ้าหนี้เป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี นับแต่วันผิดนัดจนกว่าจะชำระหนี้เสร็จก็คงไม่เป็นธรรมแก่ ข. เจ้าหนี้ แต่กรณีเช่นนี้ถ้าจะให้ นาย ก. ชดเชยราคามาที่ขึ้นราคาถึง 10,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ตั้งแต่วันผิดนัดจนกว่าจะชำระหนี้เสร็จก็ดูเหมือนจะเป็นการให้ นาย ก. รับผิดชอบในผลซึ่งเขามีได้คาดเห็นเลยและไม่อาจทราบมาก่อนด้วย ซึ่งไม่น่าจะเป็นธรรมแก่นาย ก. จึงควรต้องมาพิจารณาดูว่า กรณีเช่นนี้กฎหมายกำหนดไว้อย่างใดบ้าง

โดยที่หนี้ค่าสินไหมทดแทน ก็ถือเป็นหนี้เงินประเภทหนึ่ง เพราะกรณีที่ถูกหนี้ยะทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้มันจะต้องชดเชยด้วยค่าสินไหมทดแทน

แม้ค่าสินไหมทดแทนนั้นกฎหมายจะไม่ได้บัญญัติว่าให้คิดใช้กันด้วยเงิน แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าให้คิดเป็นเงิน ดังนั้น ตามหลักกฎหมายไทยเรานอกจากจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนแล้ว ยังต้องชำระดอกเบี้ยสำหรับค่าสินไหมทดแทนด้วย ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้มีนักนิติศาสตร์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นไว้ว่า "รูปเรื่องเกี่ยวกับของขึ้นราคาตั้งกล่าวข้างต้น จึงจำต้องหาทางประนีประนอมเป็นสายกลาง เพื่อเป็นธรรมแก่ฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ ฉะนั้นกฎหมายจึงให้ทางเสือกแก่เจ้าหนี้ไว้ในมาตรา 225 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุอันได้เสื่อมเสียไม่ในระหว่างฉินคักก็ตี หรือวัตถุอันไม่อาจส่งมอบได้เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกิดขึ้นระหว่างฉินคักก็ตี ท่านว่าเจ้าหนี้จะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องใช้เป็นค่าสินไหมทดแทน คิดตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคานั้นก็ได้ วิธีเดียวกับนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่ลูกหนี้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ราคาวัตถุตกต่ำ เพราะวัตถุนั้นเสื่อมเสียลงในระหว่างเวลาที่ฉินคักนั้นด้วย"⁽¹⁾

ซึ่งเมื่อพิจารณาตามมาตรา 225 ซึ่งบัญญัติให้เจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะใช้เป็นค่าสินไหมทดแทนได้ แต่ไม่ได้บอกว่าเป็นอย่างไร และเรียกได้ตั้งแต่เมื่อใด เพียงแต่บัญญัติว่าให้เรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะใช้เป็นค่าสินไหมทดแทน โดยให้คิดตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา จึงมีกรณีที่เป็นปัญหาในเรื่องนี้อยู่ 2 ประการ คือ

1. การเรียกดอกเบี้ยในหนี้เงินค่าสินไหมทดแทนจะเรียกได้ในอัตราเท่าใด และ
2. เรียกได้ตั้งแต่เมื่อใด

(1) เส็นยี ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 747 - 750

1. คอกเบี้ยเงินค่าสินไหมทดแทนนั้นก็เหมือนเงินประเภทหนึ่งคงได้กล่าวมาแล้ว เมื่อไม่ได้มีบทบัญญัติที่บัญญัติแยกไว้เป็นพิเศษต่างหาก จึงต้องตราอยู่ในบังคับของ มาตรา 224 ซึ่งเป็นแม่บทในเรื่องค่าเสียหายในหนี้เงินคงได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้นโดยการที่ลูกหนี้ผิดนัดและคงใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ รวมทั้งกรณีค่าสินไหมทดแทนที่จำต้องใช้เพื่อกรณีที่ว่าตกได้เสื่อมเสียไป หรือไม่อาจส่งมอบได้ หรือเพราะเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดอันลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ โดยเมื่อได้กำหนดจำนวนเงินอันเป็นค่าสินไหมทดแทนกันแล้ว ลูกหนี้จำต้องชำระจำนวนเงินดังกล่าวนี้ให้แก่เจ้าหนี้และยังต้องเสียคอกเบี้ยในเงินจำนวนนั้นจนกว่าจะชำระเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยใช้อัตราร้อยละเจ็ดถึงยี่สิบ เช่นเดียวกับหนี้เงินทั่วไป และต้องตกอยู่ในบังคับของการเรียกคอกเบี้ยซ้อนคอกเบี้ยไม่ไถ่ด้วยเช่นกัน

2. นอกจากการเรียกคอกเบี้ยในอัตราเท่าใดแล้ว ปัญหาต่อไปก็มีว่าเจ้าหนี้ นี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ตั้งแต่เมื่อใด

โดยนัยตามมาตรา 225 ใช้ถ้อยคำว่า "คิดตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระทำความผิดราคานั้นก็ได้" จึงมีปัญหาว่าเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระทำความผิดราคานั้นคือเวลาใด

สำหรับปัญหากังกล่าวนี้ได้นักกฎหมายได้ให้ความเห็นไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้ คือ

ตามคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 225 ของ พระยาเทพวิหุร⁽¹⁾ ท่านอธิบายไว้ว่า "มีปัญหากว่าการคิดคอกเบี้ยจะให้คิดตั้งแต่เมื่อใด โดย

(1) เทพวิหุร, พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2, หน้า 821 - 625

ในคำพิพากษาว่ากว้าง ๆ เพียงว่า ตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา ซึ่งมีปัญหาว่าจะถือเอาเวลาใดเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา คือว่าเวลาณคดีหรือเวลาที่เกิดสูญหายหรือเสียหาย

ในปัญหาข้างบนนั้น ถ้าดูตามอนุหาทรณของกรมร่างกฎหมายสำหรับ มาตรา 225 นี้แล้ว แสดงให้เห็นชัดเจนว่าถือเอาเวลาณคดี แต่ถ้าวัดเทียบคู่คำในกฎหมาย ทางประเทศก็ไปอีกอย่างหนึ่ง คือ มาตรา 225 ของเรานี้มีความเหมือนกับมาตรา 290 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่เดียว จึงทำให้เข้าใจว่าบทมาตราของเราเป็นหลักที่มาจากบท มาตราแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั่นเอง คำมาตราที่ตรวจพบสำหรับประมวลแห่งเยอรมัน เขาไม่ถือว่าณคดีเป็นเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา ซึ่งอันที่จริงถ้า พิเคราะห์โดยธรรมดาก็น่าจะเห็นเช่นนั้น เพราะถ้าวัดตามตัวบทประสงค์จะให้คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันณคดี ก็น่าจะเขียนลงไปดังนั้นก็เลย โดยเป็นข้อความที่สั้นและเข้าใจง่ายกว่าไม่น่าจะ เขียนยืดยาวว่า "ตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา" ดังที่เขียนไว้ ซึ่งทำให้ เข้าใจยากและเป็นปัญหา

ถ้าพิจารณาเหตุผลในข้อที่ว่า เวลาใดควรเป็นเวลาอันเป็นฐานที่ตั้ง แห่งการประมาณราคา ก็ชวนให้เห็นไปในทางเดียวกันว่า ในมูลหนี้ที่จะต้องส่งมอบวัตถุอัน แก่เจ้าหนี้ตามความในมาตรา 213 ซึ่งกฎหมายจะเปลี่ยนใช้ราคาแทนหาได้ไม่ ต่อเมื่อใดเป็นการ พ้นวิสัยที่กฎหมายจะส่งมอบตัววัตถุได้ โดยวัตถุสูญหายหรือโดยเหตุอื่น อันกฎหมายต้องรับ อดชอบ จึงเป็นเรื่องที่ต้องคิดราคาเป็นค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 218 เพราะฉะนั้น เวลา ที่จะประมาณราคาแห่งวัตถุจึงน่าจะเป็นเวลาที่เกิดการพ้นวิสัยนี้ และไม่ใช่เวลาณคดีซึ่ง วัตถุยังมีตัวอยู่และส่งมอบได้

ทั้งนี้ในประมวลแห่งของเราจะเป็นอย่างไรแน่ ต้องรอคำวินิจฉัย ของศาลสูงเมื่อคดีเกิดปัญหาขึ้น"

และนอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายมีความเห็นแตกต่างกันไปคือว่า

"เวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาคงไม่ใช่เวลาที่สูญหายซึ่งของยังอยู่ในมือของคุณนี้ แต่หมายถึงเวลาที่ของขึ้นราคาสูงสุดระหว่างฉีกนี้ ซึ่งพอที่เจ้านี้จะเรียกคืนเอาไปขาย หรือใช้ได้ประโยชน์ตามราคาที่มีอยู่ในขณะนั้น"⁽¹⁾

หรือ "ควรจะเป็นราคาในวันที่ทรัพย์สินเสียหายและคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่นั้น โดยเหตุที่พื้นที่นั้นจะต้องคืนทรัพย์สินมีอยู่ทุก ๆ วัน คราบเท่าที่ผู้กระทำผิดยังยึดถือทรัพย์สินนั้นอยู่ หากราคาทรัพย์สินนั้นขึ้นสูงสุดในวันที่ใดก่อนที่ทรัพย์สินนั้นถูกทำลาย ก็น่าจะคำนวณเวลามาถึงในวันนั้นเป็นหลักได้ เพราะเป็นความเสียหายที่เจ้านี้รอบที่จะได้รับชดเชยทดแทน"⁽²⁾

หรือที่ว่า "เวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา" ตามมาตรา 225 นั้นมิใช่เวลาฉีกซึ่งวัตถุยังมีตัวอยู่และยังอาจส่งมอบได้ มิใช่เวลาที่ทรัพย์สินมีราคาสูงสุดระหว่างฉีก และมิใช่เวลาที่เกิดการพินวิสัย คือทรัพย์สินเกิดทำลายสูญเสียไปหรือต้องเสียหาย แม้ทางปฏิบัติและแนวความคิดที่พยายามจะสร้างความเป็นธรรมระหว่างเจ้าและผู้ถูกนี้ อาจชักจูงให้คิดเห็นไปอีกทางหนึ่งได้โดยเสมอ กล่าวคือทางปฏิบัติยอมเลือกเอาราคาที่ขึ้นสูงสุดกัน หากตามคำรากฎหมายเยอรมันจะถือว่าเวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคานั้น หมายถึงวันที่ทรัพย์สินวัตถุสูญหาย ทำลายไป หรือเสื่อมเสียไปก็ตาม ก็อาจเป็นผลวกคิดเห็นของนักนิติศาสตร์เยอรมัน แต่ตามกฎหมายไทยไม่มีความในตัวของทรัพย์สินให้ใช้หรือแปลได้เช่นนั้น เพราะจะเป็นการนอกเหนือไปจากถ้อยคำตัวบท คำว่า "เวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา เป็นถ้อยคำธรรมดา ไม่ใช่ถ้อยคำทางวิชาการ (technical expression or meaning) หรือถ้อยคำหรือข้อความที่มีบัญญัตินิยามให้ไว้แต่ประการใด ฉะนั้นที่ว่า "เวลาอันเป็นที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา" หมายถึงการประมาณราคา

(1)

เส็นีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 747 - 750

(2)

จิตติ ดิงศภิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, หน้า 354

ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้เอาไปนั้น ซึ่งจะเป็นเวลาใดระหว่างปิดคดี จะเป็นจำนวนเท่าใดแน่นอนนั้นก็ย่อมแล้วแต่มีการตกลงกันระหว่างเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือศาลซึ่งศาลให้ลูกหนี้ต้องรับปิดคดีให้เป็นค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ โดยต้องมีการประมาณ (estimate) ราคาทรัพย์สินก่อน จึงจะมีการคิดดอกเบี้ยในราคานั้น จะคิดเอาราคาทรัพย์สินขึ้นลงในระหว่างปิดคดีนั้นในเวลาไหนก็ได้ บทบัญญัติมาตรา 225 เป็นบทบัญญัติที่มุ่งหมายจะให้เรียกดอกเบี้ยกันได้ทั้งในเวลาใด ไม่ใช่มุ่งหมายที่จะถือเอาเวลาใดเป็นเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา สิทธิเลือกของเจ้าหนี้ตามมาตรา 225 ย่อมเห็นได้ในที่ว่า เจ้าหนี้มีสิทธิเลือกเอาเวลาใดก็ได้ เป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา อันเป็นการใช้กฎหมายตามความมุ่งหมายของบทบัญญัติมาตรา 225 ตามมาตรา 4 บรรทัดแรกตอนหลัง แต่เมื่อคิดเอาราคาในเวลาใดแล้ว ถัดมาก็เอาดอกเบี้ยในราคานั้นตั้งแต่นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นเวลาทรัพย์สินสูญหายหรือต้องเสียหาย หรือเวลาที่ทรัพย์สินมีราคาสูงสุดระหว่างปิดคดี แน่ละถ้าเจ้าหนี้เห็นว่าราคาได้ลดลงในระหว่างเวลาปิดคดี จะมีเจ้าหนี้คนไหนเล่าที่จะยอมรับเอาราคาทรัพย์สินที่ลดลงแล้วยอมคิดเอาเรียกดอกเบี้ยในราคานั้น แม้ว่าราคาทรัพย์สินจะขึ้นลงระหว่างปิดคดี แต่ถ้าขึ้นไว้มาก สู้คิดเอาราคาที่เป็นค่าสินไหมทดแทนแต่เวลาปิดคดีแล้วคิดเอาดอกเบี้ยตั้งแต่นั้น ตามมาตรา 224 ไม่ได้ เป็นการแน่นอนที่เจ้าหนี้ที่ฉลาดย่อมจะเลือกใช้สิทธิตามมาตรา 224 อันเป็นหลักดีกว่าจะใช้สิทธิตามมาตรา 225 เช่นเดียวกัน แต่ถ้าวระหว่างปิดคดีราคาสินทรัพย์นั้นไปมาก เจ้าหนี้ก็ย่อมจะเลือกใช้สิทธิตามมาตรา 225 เป็นการแน่นอนอีกเหมือนกัน⁽¹⁾

สำหรับกรณีดอกเบี้ยค่าสินไหมทดแทนนี้ผู้เขียนเห็นว่า ตามมาตรา 225 นั้น มี 2 กรณี คือ

1. ค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุอันใดเสื่อมเสียไปหรือวัตถุอันไม่อาจส่งมอบได้
2. ค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุเสื่อมเสียลง

(1) ไพจิตร บุญยพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2520, หน้า 155 - 164

สำหรับกรณีตามข้อ 1 คำสินไหมเพื่อราคาวัตถุอันได้เสื่อมเสียไป คำว่า "เสื่อมเสียไป" ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "perished" หมายถึงสูญหรือหลุดมือไป ส่วนวัตถุอันไม่อาจส่งมอบได้นั้นมีความหมายตรงตัวอยู่แล้วว่าเป็นกรณีที่ถูกหนี้ยี่ไม่อาจส่งมอบทรัพย์สินได้ หรือกรณีที่ทรัพย์สินนั้นได้สูญหรือหลุดมือไปจากถูกหนี้ยี่ ทำให้ไม่อาจส่งมอบทรัพย์สินให้ได้

กรณีตามข้อ 2 คำสินไหมเพื่อราคาวัตถุอันได้เสื่อมเสียลง คำว่า "เสื่อมเสียลง" ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "deteriorated" ซึ่งหมายถึง กรณีวัตถุหรือทรัพย์สินเสื่อมลงเรื่อยๆ จึงทำให้ราคาคงค่าหรือลดน้อยลง (diminution in value) กรณีนี้หมายถึงกรณีที่ทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ยี่ยังมีตัวอยู่และอาจส่งมอบได้ แต่ระหว่างนั้นวัตถุคงกล่าวได้เสื่อมเสียลงไปทำให้ทรัพย์สินนั้นราคาคงค่าน้อยลงเรื่อยๆ ราคาคงค่าลดลงแต่ก็ยังมีตัวทรัพย์สินที่จะส่งมอบและยังอาจส่งมอบได้อยู่

ซึ่งศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทิย์ ได้อธิบายว่า กรณีตามมาตรา 225 นี้วัตถุที่ไ้เสื่อมเสียหรือไม่อาจส่งมอบได้นั้นต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง⁽¹⁾ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่เสียประเภทที่ไม่อยู่ในความหมายของมาตรา 225 นี้ เพราะโดยลักษณะกฎหมายที่นั้นทรัพย์สินจะเป็นวัตถุแห่งหนี้ยี่นั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินที่แน่นอน และกำหนดเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ในกรณีที่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ยี่นั้นกำหนดไว้เป็นทรัพย์สินเป็นประเภท ซึ่งโดยสภาพแห่งนิติกรรมหรือเจตนาของคู่กรณีไม่อาจทราบได้ว่าจะเป็นทรัพย์สินชนิดใด กฎหมายบัญญัติให้ลูกหนี้ยี่ส่งมอบทรัพย์สินชนิดปานกลาง⁽²⁾ ก็เป็นการกำหนดวัตถุแห่งหนี้ยี่ที่แน่นอน เพื่อป้องกันข้อโต้เถียงระหว่างเจ้าหนี้

(1) จิตติ ติงศภัทิย์, แผนปลิวกล่าวอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ยี่, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2) มาตรา 195 วรรค 1 เมื่อทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ยี่นั้นไ้ระบุไว้แต่เพียงเป็นประเภทและถ้าตามสภาพแห่งนิติกรรม หรือตามเจตนาของคู่กรณีไม่อาจจะกำหนดได้ว่าทรัพย์สินนั้นจะพึงเป็นชนิดอย่างไรไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ยี่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินชนิดปานกลาง

และดูกันว่า จะส่งมอบทรัพย์สินกันอย่างไร และเมื่อกำหนดตัวทรัพย์สินที่แน่นอนแล้ว ทรัพย์สินนั้นก็กลายเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่ได้กำหนดไว้ในขณะที่ก่อให้เกิดหนี้ เป็นคนไป(1)

ดังนั้นโดยนัยตามมาตรา 225 นี้ วัตถุแห่งหนี้ต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง อันอาจจะส่งมอบได้แต่ได้เกิดการเสื่อมเสียไปไม่อาจส่งมอบได้หรือเสื่อมเสียลง ทำให้หนี้ตกเป็นหนี้วิสัย ฎีกานี้ อยู่ในสภาพที่ไม่อาจทำการชำระหนี้ได้เลย ดังนั้นหนี้ที่ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้น ต้องกลายเป็นหนี้เงินค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาวัตถุที่ได้เสื่อมเสียไป หรือเสื่อมเสียลงนั้น กรณีจึงกลายเป็นหนี้เงินค่าสินไหมทดแทน ซึ่งเมื่อฎีกานี้มีคดีก็ต้องชดเชยหนี้เงินนั้นและใบระหว่างมีคดีนั้นลูกหนี้ก็ต้องชดเชยดอกเบี้ยจากหนี้เงินค่าสินไหมทดแทนนั้นเป็นจำนวนร้อยละ $7 \frac{1}{2}$ ต่อปี ตามหลักของมาตรา 224 แต่ให้คิดตั้งแต่วันอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาตามมาตรา 225 เนื่องจากการใช้ราคาทรัพย์สินนั้น เมื่อเวลาที่ทรัพย์สินเสียหายนั้นยังไม่ทราบว่าเป็นจำนวนเงินเท่าใดจึงจะพอกับราคาวัตถุนั้น ซึ่งต่างกับหนี้เงิน เพราะกรณีหนี้เงินนั้นทราบจำนวนของหนี้เงินนั้นอยู่แล้ว กรณีค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาสินทรัพย์จึงต้องมีการกะประมาณราคาทรัพย์สินกันเสียก่อน ซึ่งเมื่อกะประมาณราคาทรัพย์สินกันโดยเอาราคาทรัพย์สินในวันใดเป็นที่ตั้งวันนั้นก็คือวันอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาสินทรัพย์

เนื่องจากตามถ้อยคำในตัวบทมาตรา 225 นั้นยังไม่ชัดเจน และความเห็นต่าง ๆ ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา เราจึงต้องมาหาเหตุผลสรุปว่าเมื่อใดจึงจะถือว่าเป็นเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา

อย่างไรก็ดีเนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 225 ของไทยเราไม่มีที่มาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เยอรมัน โดยมีบทบัญญัติและถ้อยคำเหมือนกับ

(1) มาตรา 195 บรรค 2 ถ้าลูกหนี้ได้กระทำการอันตนจะถึงต้องทำเพื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นทุกประการแล้วก็ดี หรือถ้าลูกหนี้ได้เลือกกำหนดทรัพย์สินที่จะส่งมอบแล้วด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้ก็ดี ท่านว่าทรัพย์สินนั้นจึงเป็นวัตถุแห่งหนี้จำเคิมแต่เวลานั้นไป

มาตรา 290 ซึ่งบัญญัติว่า

If the debtor is bound to make compensation for the value of an object which has perished during the default, or which cannot be delivered for a person which has arisen during the default, the creditor may demand interest on the amount to be paid as compensation, from the time which serves as the basis for the estimate of the value. The same rule applied if the debtor is bound to make compensation for the diminution in value of an object which has deteriorated during the default.

เมื่อพิจารณาจะเห็นว่ามิถ้อยคำตรงกันกับคำแปลตัวบทภาษาอังกฤษ
มาตรา 225 ของไทยเราทุกถ้อยคำ

แต่ตามหลักกฎหมายเยอรมันที่เป็นหลักนั้นมิได้ถือเอาวันผิดนัดเป็น
เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคา แต่ถือเอาวันที่ทรัพย์สินหรือวัตถุสูญหายทำลาย
ไปหรือเสื่อมเสียไป⁽¹⁾

ผู้เขียนเห็นว่ากรณีตามมาตรา 225 โดยความหมายตามถ้อยคำใน
ตัวบทมาตรา 225 ของไทยนั้นก็ไม่ว่าจะหมายถึงว่าเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณ
ราคานั้นคือวันที่ผิดนัด เพราะถ้าจะหมายถึงวันผิดนัดแล้วคงไม่คงบัญญัติมาตรา 225 ออกมา
เป็นบทบัญญัติต่างหากคงใช้บทบัญญัติมาตรา 224 มาปรับได้เลยเพราะครอบคลุมอยู่แล้ว ดัง
นั้นเมื่อไม่ไร่วันผิดนัดผู้เขียนจึงเห็นว่า โดยเหตุที่การเสื่อมเสียไปหรือการไม่อาจส่งมอบวัตถุ
ไถ่นั้น เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหายอันเกิดจากมูลเหตุ

(1) เทพวิฑูร, พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2,
หน้า 820 - 825

เหล่านั้น เวลาอันเป็นที่ฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาจึงน่าจะเริ่มตั้งแต่เวลาณิกนิกไปจนถึงในวันที่ทรัพย์สินเสียหายเป็นต้นไป ส่วนจะเป็นวันใดเนื่องจากตามมาตรา 225 นั้นมิได้เป็นบทบังคับเพียงแต่ให้เป็นทางเลือกของเจ้าหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับการชดเชยได้มากที่สุดเท่าที่กฎหมายจะทำได้ แต่คงไม่ใช่เวลาสุดท้ายที่ทรัพย์สินยังมีตัวอยู่และก็คงมิใช่เวลาที่ทรัพย์สินมีราคาสูงสุดตามความคิดเห็นข้างตน แต่ผู้เขียนเห็นว่า เวลาอันอาจเป็นที่ฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคานั้น เริ่มตั้งแต่ระหว่างเวลาที่ณิกนิกจนถึงเวลาที่ทรัพย์สินเสียหายหรือสูญเสียไปอันไม่อาจนำมาส่งมอบได้ แต่ไม่ใช่วันณิกนิก อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่หนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ ตราบเท่าที่ทรัพย์สินต้องส่งมอบยังอยู่ในมือลูกหนี้ ดังนั้นในช่วงระยะเวลาที่ทรัพย์สินยังคงมีราคาเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น ก่อนที่ทรัพย์สินจะถูกทำลายไป ในกรณีทรัพย์สินสูญหายไปนั้น เจ้าหนี้จะคำนวณเอาวันดังกล่าวเป็นเวลาอันเป็นที่ฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาก็ได้ ถ้าเอาวันดังกล่าวเป็นเวลาอันเป็นที่ฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาแล้ว ก็ต้องคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้ผู้เขียนมีความเห็นคล้อยตามความเห็นของนายอาจารย์ไพจิตร ปุณฺณสุนันท์ ดังได้ยกมากล่าวไว้ข้างต้นแล้วมากกว่า ซึ่งท่านอาจารย์เสนีย์ เองก็มีความเห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา 225 นี้เป็นทางเลือกและเป็นทางเลือกให้เจ้าหนี้เลือกเอาเวลาที่มีประโยชน์มากที่สุด ถ้าหากเวลาที่ทรัพย์สินนั้นมีราคาสูงสุดแล้วคำนวณเอาจากเวลานั้น เจ้าหนี้จะได้รับดอกเบี้ยจำนวนน้อยกว่าคำนวณตั้งแต่วันที่ทรัพย์สินนั้นเสียหาย เจ้าหนี้จะเลือกเอาตั้งแต่วันที่เสียหายก็ได้ มิใช่เป็นบทบังคับ แล้วแต่เจ้าหนี้ ดังนั้นเวลาอันเป็นที่ฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาจึงมิใช่วันที่ทรัพย์สินนั้นมีราคาสูงสุดเสมอไป เป็นเวลาใดก็ได้ที่เจ้าหนี้เลือก หรือศาลตัดสิน เลือกวันใดแล้วก็ให้คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันนั้น (1)

ส่วนในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีราคาลดน้อยลง หรือราคาตกต่ำในเวลาณิกนิกนั้น ตามถ้อยคำตอนท้ายของมาตรา 225 ซึ่งเป็นเรื่องใช้กำสสินใหม่ทดแทนเพื่อราคาทรัพย์สินหรือวัตถุตกต่ำ กรณีนี้เป็นเรื่องที่ยังอาจเรียกเอาทรัพย์สินจากลูกหนี้ได้ แต่เมื่อได้คืนมาแล้ว

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 748 - 750

ปรากฏว่าทรัพย์สินดังกล่าวมีราคาตกต่ำลงเพราะได้เสื่อมเสีย เจ้าหนี้จึงเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ทรัพย์สินของเขาราคาตกต่ำลง แต่เจ้าหนี้ที่ไปทำของเขาเสื่อมเสียลงนั้นมีราคาสูงขึ้น เช่น ก. ขอขมรดกของ ข. ไปขับ ถึงเวลาจะต้องส่งคืนในวันที่ 1 มกราคม ไม่ยอมส่งคืนแต่ปรากฏว่าต่อมาขับรถไปชนต้นไม้รถเสียราคาลดลง แต่ตามความจริงในขณะนั้นรถยนต์ยี่ห้อดังกล่าวได้ขาดตลาดมีราคาถึง 120,000 บาท แต่รถคันที่ ก. ขับมาให้ ข. มีราคาได้เพียง 40,000 บาท ดังนั้นการคำนวณค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ตกต่ำนั้นได้เป็นราคา 80,000 บาท แต่การจะเรียกดอกเบี้ยเริ่มได้ตั้งแต่วันที่ราคารถขึ้นไปสูง จะคิดเอาตั้งแต่วันที่คิดไม่ได้ ดังนั้นกรณีที่ทรัพย์สินยังมีตัวส่งมอบโดยอยู่ แต่ต้องเสื่อมราคาไปก็เช่นกัน ก็ไม่คิดเอาวันผิดนัดเป็นเวลาดันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา แต่คิดเอาเวลาได้ก็เริ่มตั้งแต่วันที่ผิดนัดเป็นต้นไป โดยให้ เจ้าหนี้เลือกเอาว่าจะเอาเวลาใดเป็นเวลาดันเป็นที่ตั้งแห่งการประมาณราคา โดยให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์มากที่สุด ก็ให้เลือกวันนั้น แล้วเมื่อเลือกเวลาใดก็ให้คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่เวลานั้นเป็นต้น เช่นเดียวกับกรณีตอนต้น

นอกจากนี้สิ่งสังเกตว่า ข้อแห่งมาตรา 225 เป็นพิเศษจากมาตรา 224 เฉพาะเวลาที่จะเริ่มต้นคิดเอาดอกเบี้ยกับเท่านั้น คือเวลาที่ผิดนัดวันผิดนัด กฎหมายยอมให้ เจ้าหนี้คิดเอาได้ตั้งแต่วันอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณราคา ในกรณีที่ทรัพย์สินสูญที่ตนถือราคาเป็นค่าสินไหมทดแทนต้องเสื่อมเสียสูญไป (perished) หรือหลุดไปจากมือลูกหนี้จนส่งมอบคืนให้ เจ้าหนี้ไม่ได้ หรือกรณีที่ราคาทรัพย์สินวัตถุตกต่ำลง (diminution in value) เพราะได้เสื่อมเสียลง (deteriorated) หรือบุบสลาย แม้หากเจ้าหนี้จะได้อำนาจคืนมาจากลูกหนี้แล้ว (1)

อย่างไรก็ตามมีกรณีที่น่าพิจารณาว่า กรณีการเรียกดอกเบี้ยในกรณีการไม่ชำระหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สินโดยทั่ว ๆ ไป มีหลักเหมือนหรือต่างจากหลักตามมาตรา 225 อย่างไรหรือไม่

(1) ไพจิตร ปุณณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะอะเมิด, หน้า 163 - 164

ตั้งไว้ก่อนว่า กรณีตามมาตรา 225 นี้ต้องเป็นหนี้ค่าสินไหมทดแทนการใช้รากาวัตถุอันได้เสื่อมเสียไป หรือเสื่อมเสียของระหว่างฉกฉดอันเป็นการพ้นวิสัยที่จะส่งมอบให้แก่ เจ้าหนี้ได้ทั้งหมดหรือบางส่วน โดยวัตถุตั้งกล่าวนั้นต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรณีที่มีทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไม่ตกอยู่ในบังคับตามมาตรา นี้ เช่น ก.ทำสัญญาขายข้าวสารให้แก่ ข. 30 เกวียน ราคาเกวียนละ 1,200 บาท เป็นต้น กรณีเช่นนี้วัตถุแห่งหนี้ที่ ก.ต้องส่งมอบให้แก่ ข. คือข้าว จำนวน 30 เกวียน ซึ่งเป็นทรัพย์สินเป็นประเภทมีทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ส่วนหนี้ที่ ข. คือต้องชำระราคาเงินค่าข้าวให้แก่ ก.

ในกรณีตามตัวอย่าง ถ้า ก.ไม่ส่งมอบข้าวให้ ข. กรณีจะเป็นอย่างไร

สำหรับกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หาก ก.ไม่ส่งมอบข้าวให้แก่ ข. จะขอบังคับค่าสินไหมทดแทนพร้อมดอกเบี้ยไม่ได้ เพราะมีใ้กรณีเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามมาตรา 225 ตัวอย่างใด ดังนั้น ข. จะต้องขอบังคับให้ ก.ชำระหนี้ คือส่งมอบข้าวให้แก่ ข. (1) ดังนั้นทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ก็ยังมีข้าวจำนวนตามที่ตกลงกัน มิได้เปลี่ยนเป็นหนี้เงินแต่อย่างใด กรณนี้เวลาที่ลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้แก่ เจ้าหนี้ และหากลูกหนี้ปฏิเสธที่จะทำการชำระหนี้ เจ้าหนี้จึงจะขอเรียกค่าเสียหาย ซึ่งคือราคาข้าวหรือราคาทรัพย์สินนั้นๆ เป็นประเภทนั้น ซึ่งหนี้ค่าเสียหายเช่นนี้จะกลายเป็นหนี้เงินก็ต่อเมื่อศาลพิพากษาให้ชำระค่าเสียหายกันเป็นจำนวนเท่าใดแล้ว จึงเปลี่ยนจากหนี้ที่ของส่งมอบทรัพย์สินเป็นประเภทกลายเป็นหนี้เงินและเรียกดอกเบี้ยได้ตั้งแต่วันที่ศาลพิพากษา เป็นต้นไป ตามบทบัญญัติมาตรา 224 โดยไร้หลักตามมาตรา 222 บังคับในเรื่องค่าสินไหมทดแทน มิได้ใช้หลักตามมาตรา 225

ดังนั้นโดยส่วนตัวผู้เขียนจึงเห็นว่า หลักตามมาตรา 225 นั้น มีผลบัญญัติแตกต่างไปจากการบังคับชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินทั่ว ๆ ไป และอาศัยหลักในการ

(1) ดูคำอธิบายในบทที่ 1 หัวข้อ 2.1 .

คำนวณดอกเบี้ยค่าส่วนใหม่ทดแทนต่างกัน

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

โจทก์ฟ้องว่า เมื่อประมาณ 17 ปี มาแล้ว ร.ต.โต๊ะ รัตนเดชา ถึงแก่กรรม มีทรัพย์สินมรดกหลายอย่าง ก่อนตาย ร.ต.โต๊ะ ได้ทำพินัยกรรมตั้งหลวงสกลา สามีจำเลยเป็นผู้จัดการมรดกจนถึง พ.ศ. 2486 ก็ยังมีได้แบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาท หลวงสกลา ก็ตายไปอีก ศาลแพ่งได้มีคำสั่งตั้งโจทก์ทั้งสองร่วมกันเป็นผู้จัดการมรดกรายนี้สืบต่อจากหลวงสกลา ความปรากฏขึ้นว่าระหว่างหลวงสกลา จัดการมรดก หลวงสกลา ได้จัดการโอนทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้างอันเป็นมรดกของ ร.ต.โต๊ะ ให้แก่จำเลยในขณะที่เป็นสามีภริยากัน และอยู่บ้านเดียวกัน ด้วยการสมยอมเป็นปฏิญญาคอกองมรดก ทำให้กองมรดกได้รับความเสียหาย โจทก์จึงฟ้องจำเลยในคดีก่อน ขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมสัญญาซื้อขายระหว่างหลวงสกลา ผู้ขายและจำเลยผู้ซื้อ และให้แก้ไขในโฉนดเป็นชื่อโจทก์ ในฐานะเป็นผู้จัดการมรดก ร.ต.โต๊ะ

ในระหว่างพิจารณาคดีนั้น จำเลยได้โอนขายที่ดินดังกล่าวทั้ง 3 โฉนดให้แก่บุคคลภายนอกและมีการโอนต่อ ๆ กันไปหลายทอด ครั้นเมื่อเสร็จการพิจารณาแล้ว ศาลแพ่งได้พิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมสัญญาซื้อขายตามที่โจทก์ฟ้อง แต่คำของโจทก์ที่ให้แก้ไขโฉนดในโฉนดเป็นชื่อโจทก์นั้นยังทำไม่ได้ เพราะที่ดินได้ถูกโอนไปยังบุคคลอื่นแล้วตามสำนวนของศาลแพ่ง คดีแดง ที่ 1312/2493

โดยที่จำเลยมีหน้าที่ต้องจัดการเพิกถอนสัญญาซื้อขาย และโอนโฉนดของชื่อโจทก์ และส่งมอบที่ดินสิ่งปลูกสร้างทั้ง 3 โฉนดให้แก่โจทก์ การที่จำเลยโอนขายไม่ในระหว่างพิจารณาคดีก่อนเป็นการชักขวางเกิดผลเสียหาย ทำให้โจทก์ไม่สามารถรับโฉนดมาจัดการตามหน้าที่ของผู้จัดการมรดกได้ จึงหวังจำเลยเป็นคดีนี้ ขอให้จำเลยใช้ราคาทรัพย์สินดังกล่าวแทนเป็นเงิน 685,000 บาท พร้อมหักดอกเบี้ย จำเลยปฏิเสธและต่อสู้ว่าโจทก์ฟ้องช้ากับคดีก่อน โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกที่ดินและราคาที่ดินเป็นสองซ้ำ คดีขาดอายุความ จำเลยได้กรรมสิทธิทางครอบครองและโจทก์ตั้งราคาทรัพย์สินที่พิพาทสูงเกินไป

ศาลแพ่งพิพากษาให้จำเลยใช้ราคาที่ดิน 280,500 บาท แก่โจทก์ พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเงินเสร็จ

จำเลยฎีกา ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อกฎหมาย ศาลฎีกาเห็นว่า

คดีก่อน โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมซื้อขายระหว่างหลวงสดา (ผู้จัดการมรดก ร.ต.โตะ) ผู้ขายกับจำเลยผู้ซื้อ และในระหว่างพิจารณาคดีก่อนนั้น จำเลยได้โอนขายที่ดินแก่คนอื่น ๆ ไปหลายทอด จนในคดีก่อนศาลไม่อาจพิพากษาให้ใส่ชื่อโจทก์ในโฉนดในฐานะเป็นผู้จัดการมรดกได้ โจทก์ก็จำต้องมาฟ้องเป็นคดีใหม่นี้ขอเรียกเงินแทนจึงเป็นเหตุการย่ำที่จำเลยก่อให้เกิดขึ้นภายหลัง อันเป็นผลเนื่องมาจากที่โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมสัญญาซื้อขาย ซึ่งศาลฎีกายังไม่ได้วินิจฉัยในคดีก่อนนั่นเอง การที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ไม่เป็นการฟ้องซ้ำกับคดีก่อน

เรื่องอายุความตามฟ้องว่าหลวงสดา กับจำเลยทำนิติกรรมสัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทด้วยการสมยอม การจึงเป็นว่าหลวงสดา มิใช่ลูกหนี้โจทก์ แต่เป็นเรื่องหลวงสดาปกครองทรัพย์สินไว้ในฐานะผู้จัดการมรดกของ ร.ต.โตะ ตามคำสั่งของศาลแพ่ง จะใช้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 240 มาใช้บังคับมิได้ อ้างฎีกาที่ 455/2489 และการครอบครองของจำเลยก็ไม่เป็นไป คยสงบ เปิดเผย ค้วยเจตนาเป็นเจ้าของ จึงยกอายุความ 10 ปี มาใช้บังคับไม่ได้

ในเรื่องดอกเบี้ย เมื่อจำเลยเป็นผู้ก่อเหตุอื่น จนไม่สามารถโอนที่ดินพิพาทกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้เช่นนี้ จึงเกิดเป็นหนี้ผูกพันจำเลยให้ต้องรับผิดชอบใช้เงินเป็นราคาค่าแก่โจทก์พร้อมทั้งดอกเบี้ย

ศาลฎีกาจึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นว่า ให้จำเลยใช้ราคาที่ดินพิพาท 3 แปลงเป็นเงิน 499,500 บาท แก่โจทก์ พร้อมทั้งดอกเบี้ยในเงินจำนวนนี้ร้อยละ

7 $\frac{1}{2}$ คอปี ทั้งถ้วนฟ้องไปว่าน่าจะชำระราคาเสร็จแก่โจทก์⁽¹⁾

จำเลยตกลงขายยาให้โจทก์ราคา 2,071 บาท โจทก์ชำระราคาวงเงิน 964 บาท คงค้าง 1,053 บาท จำเลยส่งยาไม่ครบ ซากยาทันที 10,000 ซอง ยาแก้ไอ มีนเพชร 5,000 ซอง จำเลยว่าจะส่งภายหลังแล้วเพิกเฉยเสีย ถ้าจำเลยส่งยาให้โจทก์ตามสัญญา โจทก์จะขายได้กำไร 3,275 บาท ขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายพร้อมด้วยดอกเบี้ย

จำเลยสู้คดีว่าไม่ผิดสัญญา

ศาลแพ่งวินิจฉัยว่า จำเลยผิดสัญญา แต่เรื่องค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้อง โดยถือราคาขายในปัจจุบันเป็นเกณฑ์นั้นเห็นว่าเมื่อมีการซื้อขายพิพาทแล้ว ราคาขายขึ้นถึง 3 คราว ที่โจทก์ถือเอาราคาขายครั้งสุดท้ายเป็นเกณฑ์ไม่เป็นการแน่นอนว่าถ้าจำเลยส่งยาให้โจทก์ครบ ยายังมีเหลืออยู่จนบัดนี้ หรือจะขายหมดไปแต่เมื่อใด หรือยังไม่ได้ขายเลย จึงจะค่าเสียหายให้ตามสมควร เห็นว่า 1,000 บาท ก็พออยู่แล้ว หักกับเงินที่โจทก์ต้องชำระแก่จำเลย 328 บาท คงเหลือ 672 บาท จึงพิพากษาให้จำเลยใช้เงินจำนวนนี้พร้อมด้วยดอกเบี้ย ร้อยละ 7 $\frac{1}{2}$ คอปี

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเป็นเงิน 3,275 บาท ตามฟ้องพิพากษาแก้ไขจำเลยใช้เงินจำนวนดังกล่าว

ศาลฎีกาเห็นว่า ในการคำนวณค่าเสียหาย ต้องถือเอาราคาขายที่ขายกันในเวลาผิดสัญญาเป็นหลัก โจทก์นำสืบไม่ได้แน่นอน ศาลแพ่งเห็นสมควรให้จำเลยรับผิดชอบในค่า

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1157/2500 ระหว่าง พ.อ.พระยาราชอัครนิรักษ์ ที่ 1 โจทก์
นางสรไกรณรงค์ ที่ 2 ฎีกา
นางนิม อินทร์จนะ จำเลย

เสียหายเพียง 1,000 บาท ไม่มีเหตุขอแก้ไข พิจารณาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้บังคับ
คดีตามศาลชั้นต้น⁽¹⁾

ฟังสังเกตว่า กรณีนี้ยังไม่ถือว่าผิดโดยเฉพาะที่จะส่งมอบ จำเลยยังไม่ได้ทำ
หรือยังไม่ได้ทำมา เป็นเรื่องไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 215 จึงคิดค่าเสียหายตามมาตรา 222
ที่ศาลฎีกาถือเอาราคาขายในวันปิดคดี เป็นวิธีคำนวณค่าเสียหาย ไม่ใช่ใช้ราคา เพราะมาตรา
225 บัญญัติเฉพาะกรณีลูกหนี้ต้องใช้ราคาวัตถุ

จำเลยตกลงซื้ออ้อยที่โจทก์ส่งเพื่อทำเป็นน้ำตาล คิดค่าจ้างแบ่งครึ่ง คือ
อ้อยที่โจทก์ส่งมาทำเป็นน้ำตาลได้เท่าใด จำเลยต้องส่งน้ำตาลให้โจทก์ครึ่งหนึ่ง โจทก์จึงอ้อย
ให้จำเลย 700 ตัน ทำน้ำตาลได้ 662.056 ตัน จำเลยต้องส่งน้ำตาลให้โจทก์ 331.028
ตัน โจทก์จึงขอให้จำเลยส่งน้ำตาล ถ้าส่งไม่ได้ให้ใช้ราคา 39,723.36 บาท โดยคิด
ราคาในวันฟ้อง ทาบละ 120 บาท

จำเลยอุทธรณ์ว่า ราคาวันที่ทำน้ำตาลเสร็จทาบละ 16 บาท

ศาลแพ่งวินิจฉัยว่า หากจำเลยไม่สามารถส่งน้ำตาลให้โจทก์ จำเลยจะ
ต้องใช้ราคาน้ำตาลในขณะฟ้อง หรือขณะจำเลยทำน้ำตาลเสร็จ ศาลแพ่งเห็นสมควรวินิจฉัย
น้ำตาลในขณะที่ทำน้ำตาลเสร็จและนำไปขาย ซึ่งได้ความว่าขายไปราคาทาบละ 16 บาท
จึงพิพากษาให้จำเลยส่งน้ำตาล 331.028 ตัน ให้โจทก์ ถ้าไม่สามารถส่งได้ให้ใช้ราคา
ทาบละ 16 บาท กับดอกเบี้ยร้อยละ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี นับแต่วันฟ้อง

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า วัตถุแห่งหนี้ซึ่งจำเลยต้องชำระคือน้ำตาลตามจำนวนที่
กำหนดไว้ในคำพิพากษา เมื่อจำเลยไม่มีปฏิบัติตามนั้น เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อ
ความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้ตามมาตรา 215 ฉะนั้น เมื่อจำเลยไม่ส่งมอบน้ำตาล

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1015/2487 ระหว่าง นายเทียนฮัง โจทก์
นายสำลี จำเลย

จำเลยก็ควรใช้ราคาเท่าที่โจทก์ควรได้รับจากราคาน้ำตาลในขณะนั้น แต่เรื่องนี้ยังไม่ปรากฏว่าขณะที่จำเลยจะส่งมอบน้ำตาลให้โจทก์ตามคำพิพากษานั้น น้ำตาลมีราคาอย่างไรจึงต้องถือราคาในขณะที่โจทก์ยื่นฟ้อง เพราะจำเลยไม่เสียเปรียบอย่างใด โดยจำเลยยอมเลือกรับเป็นน้ำตาลหรือเป็นเงินสด จำเลยไม่มีสิทธิเอาน้ำตาลของโจทก์ไปขายเสีย แล้วเอาราคาขณะผลิตหรือราคาขายมาเป็นหลักเกณฑ์คำนวณราคา พิพากษาแก้ให้จำเลยส่งน้ำตาล ถ้าส่งไม่ได้ให้ใช้ราคาหาลดละ 120 บาท

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า หน้าที่จำเลยต้องชำระคือน้ำตาล เมื่อจำเลยผิดนัดหรือละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้ตลอดมา จนกระทั่งเจ้าหนี้ต้องร้องขอศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ หนี้ของจำเลยก็ยังคงเป็นน้ำตาลจำนวนนั้นอยู่นั่นเอง จะกลับกลายเป็นหนี้เงินโดยคำนวณเอาตามราคาทรัพย์สินเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในขณะที่ลูกหนี้ผิดนัดหาได้ไม่ ศาลฎีกาจึงเห็นว่าเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระประมาณราคาวัตถุประสงค์หนึ่งในกรณีนี้ก็คือ เวลาที่เจ้าหนี้ร้องขอต่อศาลให้บังคับชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 213 เพราะการอันนี้กำหนดซึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่แต่อย่างเดียว คือการส่งมอบน้ำตาลจำนวนดังกล่าว ลูกหนี้หาไม่มีสิทธิเลือกรับเป็นหนี้เงินไม่ กรณีนี้การที่จำเลยจะเลือกรับเป็นหนี้เงินได้ก็ด้วยกำลังของโจทก์เองเท่านั้น พิพากษายืน (1)

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ปัญหาต่อไปเรื่องราคาข้าวเปลือกซึ่งจำเลยมีหน้าที่จะต้องชำระเป็นค่าเช่าให้แก่โจทก์ ศาลฎีกาเห็นว่าจะต้องถือตามราคาในขณะที่โจทก์ฟ้องตามแบบอย่างฎีกาที่ 143/2491 นายมังกร โจทก์ บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรมไทย จำกัด จำเลย ได้ความว่าข้าวที่ขายในปี พ.ศ. 2489 (ปีที่ฟ้อง) เกวียนละ 400 บาท

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 143/2491 ระหว่าง นายมังกร โจทก์
บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรม
ไทย จำกัด จำเลย

ฉะนั้นโจทก์ขอมาเกินและ 350 บาท ราคา 350 บาท จึงสมควรแล้ว"(1)

ขอให้เปรียบเทียบคำพิพากษาฎีกา 3 เรื่องข้างต้น เหตุใดเรื่องสง
ยาจึงคิดราคาในวันนัดคดี เรื่องส่งมอบน้ำตาล และเรื่องส่งข้าวเปลือกชำระค่าเช่าจึงคิด
ราคาในวันฟ้อง เรื่องสงยาไม่มีวัตถุที่จะส่งมอบ เพราะไม่ทำหรือไม่หามาให้เขา จึงคิดเป็น
ค่าเสียหายที่ไม่ชำระหนี้ ค่าเสียหายเช่นนี้ต้องเปรียบเทียบว่า ถ้าส่งโจทก์จะไต่อะไรเพิ่ม
ขึ้น หากนำสืบไม่ชัดศาลก็จะค่าเสียหายทดแทนให้ แต่ในเรื่องส่งน้ำตาลมีวัตถุที่จะส่งมอบอยู่
แล้วเพราะอ้อยเป็นของโจทก์ น้ำตาลที่ห้ำขึ้นเป็นของโจทก์ จำเลยเป็นแค่รับจ้างทำของ
จำเลยต้องส่งมอบน้ำตาลจำนวนนั้นซึ่งเป็นของโจทก์ จึงคิดราคาได้ตลอดมา เพราะราคาจะ
ขึ้นหรือลงก็เป็นราคาน้ำตาลของโจทก์ การที่จำเลยเอาไปขายเสียเป็นความผิดของจำเลย
ไม่จำต้องถือราคาในขณะขาย

แต่เรื่องไม่ส่งข้าวเปลือกชำระค่าเช่า มีปัญหาต้องคิดต่อไปว่าทรัพย์สินที่
ต้องส่งมอบมีหรือไม่ จำเลยอาจไม่ได้ทำนา หรือทำนาไม่ได้ข้าว แต่ค่าเช่าต้องเสียเพราะ
ใช้ที่ดินของเขาทำนาแล้วข้าวเปลือกยังไม่ไ้ทรัพย์สินที่ต้องส่งมอบเฉพาะเจาะจง เว้นแต่จะ
เข้ากรณีตามมาตรา 195 วรรคสอง เมื่อไม่ชำระหนี้จะคิดราคาในวันถึงกำหนดตามตัวอย่าง
ฎีกาเรื่องสงยา เมื่อวัตถุไม่มีก็ไม่ควรจะมีราคาอยู่เรื่อยไป เป็นแต่คิดราคาสำหรับคำนวณ
ค่าเสียหายตามอุทธรณ์ของกรมร่างกฎหมาย สำหรับมาตรา 225 ตัวอย่างที่ยกมาอธิบายก็
เป็นเรื่องฝากทรัพย์สิน ซึ่งทรัพย์สินเป็นของโจทก์ จำเลยมีหน้าที่ส่งคืน เหมือนกับฎีกาเรื่องส่ง
อ้อยให้ทำน้ำตาล ฎีกาที่ 143/2491 เรื่องส่งมอบน้ำตาลจึงนำมาเป็นตัวอย่างในมาตรา
225 ได้ ส่วนอีก 2 ฎีกาสงสัยว่าจะไม่เข้ามาตรา 225

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 1431/2491 ระหว่าง นายเฮ้า
นายชั้น

โจทก์
จำเลย

เมื่อฎีกาที่ 143/2491 ให้คิดราคาน้ำตาลวันที่โจทก์ฟ้อง ไม่คำนึงว่าน้ำตาลจะได้ออกไปแล้ว เมื่อนำมาเทียบกับมาตรา 225 จำเลยเอาทรัพย์สินของโจทก์ไปยืมมีหนี้หรือหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สิน และรับผิดชอบลอดถึงเหตุสุดวิสัยหรือเหตุวิสัยที่จะคืน โจทก์ยอมมีสิทธิเรียกคืนเมื่อใดก็ได้ จำเลยก็ไม่ต้องคืนเมื่อเรียกร้อง ถ้าคืนไม่ได้ โจทก์จะต้องขอให้ใช้ราคาทรัพย์สินมาค้ำย เพราะมาตรา 213 จะฟ้องให้ศาลบังคับในสิ่งที่บังคับไม่ได้ เช่น ให้ส่งมอบในสิ่งที่ไม่มี ย่อมทำไม่ได้จะทำได้ก็แต่ให้ชดเชยราคาเป็นเงินแทน โจทก์เรียกราคามาแล้ว แต่โจทก์จะตั้งราคาให้ใช้จะเป็นราคาวันที่เอาไป หรือราคาวันที่ฟ้อง หรือราคาวันที่เรียกคืนสิ่ง ดังนั้นจำเลยจะสู้คดีว่าให้คิดราคาถึงวันที่คืนไม่ได้ น่าจะไม่ได้ เพราะกฎหมายให้จำเลยรับผิดชอบอยู่แล้ว คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้จึงต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันอันเป็นที่มาในการร่างมาตรา 225⁽¹⁾

จากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยกมาประกอบ จะเห็นได้ว่าแม้คำพิพากษาของศาลฎีกาเองก็มีได้ถือเอาราคาสูงสุดในเวลาที่ทรัพย์สินยังมีตัวอยู่เป็นหลักแต่อย่างไรก็ตาม หรือถือเอาเวลาใดอันเป็นเวลานั้นเป็นฐานในการกะประมาณราคาที่เป็นหลักแน่นอน จึงยังไม่เป็นช่วยคิดว่าศาลนั้นจะใช้เวลาใดอันเป็นเวลาที่กะประมาณราคาที่เหมาะสมได้

โดยที่นัยแห่งมาตรา 440 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นอีกมาตราหนึ่งที่มีความคล้ายกับมาตรา 225 ซึ่งมีความว่า

"ในกรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินอันได้เอาของเขาไปก็ดี ในกรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินอันลดน้อยลงเพราะบุบสลายก็ดี ฝ่ายผู้ต้องเสียหายจะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องใช้ คิดตั้งแต่เวลานั้นเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาก็ได้"

(1) พจน์ ปุณฺณาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, หน้า 530 - 537

ซึ่งโดยที่ถ้อยคำใน 2 มาตราดังกล่าวใช้ถ้อยคำเหมือนกันว่าคิดตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระประมาณราคาเช่นกัน จึงน่าจะนำมาพิจารณาด้วยกันว่าเหมือนหรือคล้ายกันหรือไม่

ข้อแรกต้องพิจารณาเสียก่อนว่า โดยนัยมาตรา 440 นั้น ทรัพย์สินที่เอาไปเป็นของผู้เสียหาย ผู้เสียหายมีสิทธิติดตามเอาคืน ผู้ละเมิดมีหน้าที่ต้องคืนตัวทรัพย์สินนั้น จะใช้ราคาไม่ได้เมื่อทรัพย์สินยังมีตัวอยู่

ส่วนมาตรา 225 ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องส่งมอบวัตถุ นั้นเช่นนี้จะต้องเป็นทรัพย์สินที่จะส่งมอบโดยเฉพาะเจาะจงแล้วจึงจะคิดราคาทรัพย์สินนั้นได้ มิฉะนั้นจะเข้ากับกรณีตามมาตรา 215 และ 222

โดยนัยดังกล่าวนี้ มีข้อน่าสังเกตว่า

"มาตรา 440 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในลักษณะละเมิด เป็นบทบัญญัติที่เป็นหลักเดียวหรือซ้ำซ้อนกับมาตรา 225 ซึ่งเป็นบทบัญญัติอันเป็นหลักไต่ถามในมูลหนี้โดยทั่วไป โดยหลักในมาตรา 225, 440 เจ้าหนี้จะเรียกเอาดอกเบี้ยร้อยละ 7 ถึงต่อปี จากเงินอันเป็นจำนวนค่าสินไหมทดแทนก็ได้ แต่ต้องคิดดอกเบี้ยตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกระประมาณราคานั้น" คำว่า "ก็ได้" ตามมาตรา 225, 440 แสดงให้เห็นอยู่ในคำว่า มาตรา 225, 440 มิใช่หมิ่นกับแต่เป็นบทบัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ไม่ใช่สิทธิของลูกหนี้ จึงหมายถึงว่าเจ้าหนี้จะเลือกเอาบังคับตามมาตรา 225, 440 ก็ได้ ถ้าไม่เลือกบังคับเอาได้ ตามสิทธิของคณอัยบัญญัติเป็นหลักไว้ในมาตรา 224 นั้นแล้ว จะเลือกใช้สิทธิตามมาตรา 225, 440 ก็ได้แล้วแต่เจ้าหนี้จะเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง อันจะให้ประโยชน์แก่ตนมากที่สุด จึงเห็นได้ว่าในส่วนนี้กฎหมายซ้ำกัน

3.4.2 การกำหนดค่าเสียหายโดยคู่สัญญา

การกำหนดค่าเสียหายโดยคู่สัญญา เป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันล่วงหน้าระหว่างคู่สัญญา ถือเป็นข้อสัญญาซึ่งลูกหนี้ได้ตกลงไว้ล่วงหน้าแก่เจ้าหนี้ว่า จะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายในเมื่อคนไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายไปมากน้อยเพียงใด หรืออีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเบี้ยปรับนั่นเอง ซึ่งมีบทบัญญัติตามมาตรา 379 - 385 ลักษณะอันสำคัญของเบี้ยปรับนั้นเป็นข้อสัญญาซึ่งคู่กรณีตกลงทำกันไว้ล่วงหน้า โดยเป็นการกำหนดค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทนกันไว้ล่วงหน้า อันจัดอยู่ในจำพวกเป็นค่าเสียหายสำหรับการผิดสัญญาอย่างหนึ่ง เบี้ยปรับดังกล่าวนี้จะเพียงแต่กำหนดจำนวนไว้ในสัญญา หรือลูกหนี้จะมอบเงินให้เจ้าหนี้ยึดถือไว้ก่อนล่วงหน้าก็ได้ โดยมีข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับกันไว้ในสัญญา กรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องนั้น จึงเป็นประโยชน์และเป็นความสะดวกแก่เจ้าหนี้ที่จะไม่ตองนำสืบพิสูจน์ถึงความเสียหายและจำนวนค่าเสียหาย และไม่ตองให้ศาลกำหนดจำนวนค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนให้ เพราะเจ้าหนี้มีสิทธิริบเบี้ยปรับซึ่งกำหนดเป็นจำนวนเงินอันแน่นอนไว้ในสัญญาอยู่แล้ว ทั้งการพิสูจน์ค่าเสียหายให้ปรากฏแก่ศาลนั้น ในบางกรณีย่อมเป็นการยากที่จะพิสูจน์ได้ ดังนั้นการที่คู่สัญญาตกลงเรื่องค่าเสียหายไว้ล่วงหน้านี้ จึงเป็นการสะดวกและขจัดปัญหาข้อยุ่งยากในเรื่องการพิสูจน์ค่าเสียหายได้ประการหนึ่ง⁽¹⁾

(บทบัญญัติมาตรา 379 บัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้ทำสัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อคนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ยึดค้ำประกันเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้วันจะพึงกระทำนั้นได้แก่งวดวันการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใดก็ให้ริบเบี้ยปรับเหมือนกัน")

(1) มาโนธ จรมาศ, บทความเรื่องเบี้ยปรับ (สุลพาทมีที่ 13 (2509) ฉบับที่ 1 ม.ค. 09), หน้า 27 - 32

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยคู่สัญญานั้นเป็นกรณีที่คู่สัญญาอาจไม่พอใจในค่าสินไหมทดแทนอันจะมีซึ่งได้ตามกฎหมายทั้งในกรณีที่ได้โดยตรง คือโดยบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องดอกเบี้ย และทางอ้อม คือศาลเป็นผู้กำหนด เพราะอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดให้นั้นอาจน้อยเกินไปที่จะบรรเทาความเสียหายได้ หรือในกรณีที่ศาลเป็นผู้กำหนดนั้น การพิสูจน์ความเสียหายในทางปฏิบัติก็ออกจะยากมาก ถ้าไม่มีการนำสืบบทรับรองไม่ปรากฏข้อศาลชัดแจ้ง อาจได้ค่าเสียหายน้อยกว่าที่ต้องเสียหายไปจริง เมื่อเป็นดังนี้คู่กรณีจึงหันไปหาวิธีตกลงทำสัญญากำหนดค่าเสียหายกันไว้เองโดยหวังว่าจะได้รับความพอใจที่กฎหมายไม่อาจให้ได้ และยังเป็นการสะดวกดีกว่า เพราะมีโอกาสคำนวณค่าสินไหมทดแทนความเสียหายไว้เป็นการล่วงหน้า รวมทั้งยังเป็นการมั่นใจได้ว่าความเสียหายนั้นต้องถูกผ่อนคลาได้ใกล้เคียงมากที่สุดมากกว่าการกำหนดค่าเสียหายทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ดีสำหรับกรณีค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าโดยคู่สัญญาจะเป็นเบี้ยปรับเสมอไปหรือไม่

สำหรับเรื่องนี้ได้มีผู้ให้ความเห็น⁽¹⁾ ไว้ว่า "ค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้า (liquidated damage) กับเบี้ยปรับ (Penalty) นั้นเป็นคนละอย่างมิใช่ตรงกันเสมอไป ค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าอาจรวมอยู่ในเบี้ยปรับ แต่เบี้ยปรับหมายความกว้างกว่าค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้า ฉะนั้นถ้ากำหนดเป็นค่าเสียหายล่วงหน้า แต่มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ศาลก็ลดจำนวนลงได้ เบี้ยปรับตามมาตรา 379 และมาตรา 383 วรรค 3 กำหนดไว้เพื่อความประสงค์ที่อาจเป็นไป 3 ประการ (Grismore, Principles of the Law of Contracts (1947) no. 201 p. 331, Anson, Law of Contract (1971) p. 523)

(1) หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2654/2519 ระหว่าง กรมตำรวจ โจทก์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรณา กับพวก จำเลย

1. เพื่อเป็นการขู่บังคับ (in terrorem) ไว้ล่วงหน้าว่าถ้าไม่ชำระหนี้จะถูกปรับเป็นจำนวนสูงกว่าความเสียหายจริงเป็นอันมาก ซึ่งศาลไม่ต้องถือตามและลดจำนวนลงได้ (มาตรา 363)

2. เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าตามที่คาดหมายว่าจะเป็นความจริงเช่นนั้น เพื่อไม่ต้องพิสูจน์โดยวิธีธรรมดา ซึ่งอาจทำได้ยาก คือค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าโดยแท้จริง (Liquidated damage) ศาลพิจารณาให้ตามจำนวนนั้น หรือ

3. อาจกำหนดไว้เพื่อมิให้เรียกค่าเสียหายเกินจำนวนที่กำหนดนั้น ในข้อนี้เป็นปัญหาว่าตามมาตรา 360 วรรค 2, 361 วรรค 2 ที่ให้เจ้าหน้าที่พิสูจน์ความเสียหายที่สูงกว่าเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้นั้น คงไม่หมายความว่าถึงกรณีที่ผู้กรณีเจตนาที่กำหนดจำนวนสูงสุดของค่าเสียหายมิให้เรียกสูงกว่าที่กำหนดไว้ ซึ่งคงเป็นการแสดงเจตนาที่ใช้บังคับได้ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด

แต่อย่างไรเป็นเบี้ยปรับ อย่างไรเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้านั้น คงแบ่งให้ตายตัวได้ลำบาก เพราะตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเรานั้น มาตรา 379 บัญญัติไว้ว่า

"ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับ เมื่อคนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดให้รับเบี้ยปรับ....."

โดยบทบัญญัติของกฎหมายก็มีได้ใช้คำว่า ค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และมีคำอธิบายเรื่องนี้ไว้โดยเฉาะ แต่ในหลักกฎหมาย Common Law อธิบายเรื่องนี้ไว้ชัดเจน จึงเห็นว่ามันนำมาพิจารณาเทียบเคียงกับหลักกฎหมายไทย ดังนี้

กฎหมายอังกฤษ ถือว่าเบี้ยปรับเป็นสัญญาที่กำหนดค่าเสียหาย เพราะฉะนั้น ถ้ากำหนดกันไว้เกินกว่าความเสียหายที่ได้รับโดยแท้จริง จะใช้บังคับกันไม่ได้ โดยถือหลักว่า ถ้าเบี้ยปรับกำหนดไว้เกินจำนวนที่เสียหายจริง ก็จะกลายเป็นการปรับใหม่ลงโทษ (Penalty)

ซึ่งอำนาจที่จะปรับโทษลงโทษนี้ บุคคลหาอาจทำกันเองได้ไม่ รัฐและกฎหมายเท่านั้นที่จะปรับโทษลงโทษคนได้ แต่ถ้าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ไม่เกินความเสียหายในทางทรัพย์สินที่แท้จริงแล้ว ก็เป็นอันบังคับกันได้ตามลักษณะการที่ต้องใช้ค่าเสียหายเมื่อผิดสัญญา⁽¹⁾

นอกจากนี้หลักกฎหมายอเมริกันยังได้อธิบายไว้ว่า

"ถ้าผู้กรณีได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายที่แน่นอนไว้สำหรับกรณีการผิดสัญญานั้น

1. อาจเป็นการกำหนดสำหรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้าสำหรับการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นความเสียหายที่แท้จริงแล้ว ก็บังคับกันได้
2. แต่ถ้าผู้กรณีตั้งใจที่จะกำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับ โดยกำหนดไว้เกินกว่าส่วนของความเสียหายที่แท้จริง การเรียกให้ชดเชยคงจำกัดไว้เพียงเท่าที่เสียหายกันจริง ๆ

อย่างไรก็ดีการที่จะแบ่งแยกว่าจำนวนค่าเสียหายนั้นจะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า หรือเบี้ยปรับนั้น คงพิจารณาได้ตามหลักดังนี้

- ก. ศาลไม่ควรที่จะไปคำนึงถึงว่าผู้กรณีจะเรียกว่าค่าเสียหายนั้นเป็นอะไร แต่ควรพิจารณาว่า
- ข. ถ้ากรณีที่สัญญานั้นกำหนดมูลค่าไว้แน่นอน ค่าเสียหายที่กำหนดไว้เกินกว่ามูลค่านั้น กรณีเช่นนี้ค่าเสียหายนั้นคือเบี้ยปรับ

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 526 - 527

ก. ถ้ากรณีที่มีสัญญาที่มีมูลค่าไม่แน่นอน แต่การกำหนดค่าเสียหายในจำนวนแน่นอนและพอควร ค่าเสียหายนั้นก็คือค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า" (1)

จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้น คงพอเป็นแนวทางที่จะเทียบเคียงพิจารณาหลักกฎหมายไทยได้ว่าอย่างไร เป็นเบี้ยปรับ และอย่างไรเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อให้ชดใช้กันได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) Laurence P. Simpson, *Simpson on Contracts*, 2nd Edition, West Publishing Company, 1965, p. 399